ולא יכלו הבדים לעמד לפני משה מפני השחין כי היה השחין בבדים ובכל
מצרים: ויחזק יהוה את לב פרעה ולא שמע אליהם כאשר דבר יהוה אל משה:
ויאמר יהוה אל משה השכם בבקר והתיצב לפני פרעה הנה יצא המימה
ואמרת אליו כה אמר יהוה אלהי העברים שלח את עמי ויעבדוני: כי בפעם
הזאת אנכי שלח את כל מגפתי אל לבך ובעבדיך ובעמך בעבור תדע כי אין
כמוני בכל הארץ: כי עתה שלחתי את ידי ואך אתך ואת עמך בדבר ותכחד
מן הארץ: ואולם בעבור זאת העמדתיך בעבור הראות אתך את כחי ולמען
ספר שמי בכל הארץ: עודך מסתכן בעמי לבלתי שלחם: הנני ממטיר
כעת מחר את כבד מאד אשר לא היה כמהו במצרים למן היום היסדה ועתה
שלח העז את מקנך ואת כל אשר לך בשדה כל האדם והבהמה אשר
ימצא בשדה ולא יאסף הבית ורד עליהם הברד וימתו: הירא את דבר יהוה
מעבדי פרעה הנס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים: ואשר לא שם לבו
אל דבר יהוה עזב את עבדיו ואת מקנהו בשדה: ויאמר יהוה אל משה נטה
את ידך על השמים ויהי ברד בכל ארץ מצרים על האדם ועל הבהמה
ועל כל עשב השדה בארץ מצרים: ויט משה את מטהו על השמים ויהוה
נתן קולת וברד ותהלך אש ארצה וימטר יהוה ברד על ארץ מצרים:
ויהי ברד וגשם אש מתלקחת בתוך הברד כבד מאד אשר לא היה כמהו
בכל ארץ מצרים מאז היתה לגוי: והכה הברד בכל הארץ מצרים את כל
אשר בשדה מאדם ועד בהמה וגם את כל עשב השדה הכה הברד ואת כל
עץ השדה שבר: רק בארץ גשן אשר בני ישראל שם לא היה ברד:
ויהי בכל ארץ מצרים מתחת השמים אשר בשדה מאדם עד בהמה
ואת כל עשב השדה שבר הברד ואת כל עץ השדה שדף: ויאמר פרעה אל
משה ואל אהרן חטאתי הפעם יהוה הצדיק ואני ועמי הרשעים: העתרו
אל יהוה ורב מהיות קלות אלהים וברד ואשלחה אתכם ולא תוספון
לעמד: ויאמר אליו משה כצאתי את העיר אפרש כפי אל יהוה הקולות
יחדלון עוד הברד למען תדע כי ליהוה הארץ: ואתה ועבדיך אני
ידעתי כי טרם תיראון מפני יהוה אלהים: והפשתים והשערה נכתה
כי השערה אביב והפשת גבעל: והחטה והכסמת לא נכתו כי אפילות הנה:
ויצא משה מעם פרעה את העיר ויפרש כפיו אל יהוה ויחדלו הקולות
והברד לא היה עוד למען תדע כי ליהוה הארץ: ופרעה כי ראה כי חדל
המטר והברד והקולות יסף לחטא ויכבד לבו הוא ועבדיו: ויחזק לב פרעה
ולא שלח בני ישראל כאשר דבר יהוה ביד משה:

ויאמר יהוה אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב
עבדיו למען שתי אתותי אלה בקרבו: ולמען תספר באזני בנך ובן בנך
את אשר התעללתי במצרים ואת אתותי אשר שמתי בם וידעתם כי אני
יהוה: ויבא משה ואהרן אל פרעה ויאמרו אליו כה אמר יהוה אלהי
העברים עד מתי מאנת לענות מפני שלח עמי ויעבדוני: כי אם מאן אתה
לשלח את עמי הנני מביא מחר ארבה בגבולך: וכסה את עין הארץ ולא
יוכל לראות את הארץ ואכל את יתר הפלטה הנשארת לכם מן הברד
ואכל את כל העץ הצמח לכם מן השדה: ומלאו בתיך ובתי כל עבדיך
ובתי כל מצרים אשר לא ראו אבתיך ואבות אבתיך מיום היותם על
האדמה עד היום הזה ויפן ויצא מעם פרעה: ויאמרו עבדי פרעה אליו
עד מתי יהיה זה לנו למוקש שלח את האנשים ויעבדו את יהוה אלהיהם
הטרם תדע כי אבדה מצרים: ויושב את משה ואהרן אל פרעה ויאמר אליהם
לכו עבדו את יהוה אלהיכם מי ומי ההלכים: ויאמר משה בנערינו
ובזקנינו נלך בבנינו ובבתינו נלך בצאנינו ובבקרינו נלך כי חג יהוה
לנו: ויאמר אליהם יהי כן יהוה עמכם כאשר אשלח אתכם ואת טפכם
ראו כי רעה נגד פניכם: לא כן לכו נא הגברים ועבדו את יהוה כי
אתה מבקשים ויגרש אתם מאת פני פרעה: ויאמר יהוה אל משה נטה
את ידך על ארץ מצרים לארבה ויעל על ארץ מצרים וכל עשב הארץ
כל אשר השאיר הברד: ויט משה את מטהו על ארץ מצרים ויהוה נהג
רוח קדים בארץ כל היום ההוא וכל הלילה הוא בקר הבקר רוח הקדים
נשא את הארבה: ועל כל ארץ מצרים עלה הארבה ויתן מנוחה בכל גבול
מצרים כבד מאד לפנו לא היה כן ארבה כמהו ואחרי כן לא יהיה כן:
וכסה את עין כל הארץ ותחשך הארץ ויאכל את כל עשב הארץ וכל פרי
העץ אשר הותיר הברד ולא נותר כל ירק עץ השדה בכל ארץ מצרים:
ויאץ פרעה לקרא אל משה ואל אהרן ויאמר חטאתי ליהוה אלהיכם
ולכם: ועתה שא נא חטאתי אך הפעם וחלו אל יהוה אלהיכם רק
את המות הזה: ויצא מעם פרעה ויעתר אל יהוה: ויהפך יהוה רוח
ים חזקה מאד ויטל את הארבה וידף אתו אל ים סוף לא נותר ארבה
אחד בכל גבול מצרים: ויחזק יהוה את לב פרעה ולא שלח את בני
ישראל: ויאמר יהוה אל משה נטה ידך השמים ויהי חשך על ארץ
מצרים וימש חשך: ויט משה את ידו על השמים ויהי חשך אפלה
בכל ארץ מצרים שלשת ימים: לא ראו איש את אחיו ולא קם איש
מתחתיו שלשת הימים ולכל בני ישראל היה אור במושבתם: ויקרא
פרעה אל משה ויאמר לכו עבדו את יהוה רק צאנכם ובקרכם יצג
גם טפכם ילך עמכם: ויאמר משה גם אתה תתן בידנו זבחים ועלות
והעשינו ליהוה אלהינו: וגם מקנינו ילך עמנו לא תשאר פרסה כי
מן המנו נקח לעבד את יהוה אלהינו ואנחנו לא ידענו מה נעבד את
יהוה עד בואנו שמה: ויחזק יהוה את לב פרעה ולא אבה לשלחם:
ויאמר לו פרעה לך מעלי השמר אל תוסף ראות פני כי ביום ראתך
פני תמות: ויאמר משה כן דברת לא אוסף עוד לראות פניך:

ויאמר יהוה אל משה עוד נגע אחד אביא על פרעה ועל מצרים
אחרי כן ישלח אתכם מזה כשלחו כליה גרש יגרש אתכם מזה:
דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעתה כלי
כסף וכלי זהב: ויתן יהוה את חן העם בעיני מצרים גם האיש משה
גדול מאד בארץ מצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני העם: ויאמר משה
כה אמר יהוה כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים: ומת כל בכור
בארץ מצרים מבכר פרעה הישב על כסאו עד בכור השפחה אשר
אחר הרחיים ובכל בכור בהמה: וצעקה גדולה תהיה בכל ארץ מצרים
אשר כמוהו לא נשנתה ולכל זעקה לא יהיה כן: ולכל בני ישראל לא
יחרץ כלב לשנו למן אדם ועד בהמה למען תדעון אשר יפלה יהוה
בין מצרים לבין ישראל: וירדו כל עבדיך אלה אלי והשתחוו לי לאמר
צא אתה וכל העם אשר רגלי אחריך ואחרי כן אצא ויצא מעם פרעה
בחרי אף: ויאמר יהוה אל משה לא יסף פרעה שמע אליכם למען
רבות מופתי בארץ מצרים: ומשה ואהרן עשו את כל המופתים האלה
לפני פרעה ויחזק יהוה את לב פרעה ולא שלח בני ישראל מארצו:

ויאמר יהוה אל משה ואל אהרן לאמר: החדש הזה לכם ראש חדשים
ראשון הוא לכם לחדשי השנה: דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשור
לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבת שה לבית: ואם יהיו הבית
מעט מהיות משה ולקח הוא ושכנו אל ביתו לפי נפשות איש אל פי
אכלו תכסו על השה: שה תמים זכר בן שנה יהיה לכם מן הכבשים
ומן העזים תקחו: והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה
ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל בין הערבים: ולקחו מן הדם ונתנו
על שתי המזוזות ועל המשקוף הבתים אשר יאכלו אתו בהם: ואכלו
את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מררים יאכלהו: אל תאכלו
מנו נא ובשל מבשל במים כי אם צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו:
ולא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו:
וכה תאכלו אתו מתניכם חגרים נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם
ואכלתם אתו בחפזון פסח הוא ליהוה: ועברתי בארץ מצרים בלילה
הזה והכיתי כל בכור בארץ מצרים מאדם ועד בהמה ובכל אלהי
מצרים אעשה שפטים אני יהוה: והיה הדם לכם לאות על הבתים
אשר אתם שם ראיתי את הדם ופסחתי עליכם ולא יהיה בכם נגף
למשחית בהכתי בארץ מצרים: והיה היום הזה לכם זכרון וחגתם אתו
חג ליהוה לדרתיכם חקת עולם תחגהו: שבעת ימים מצות תאכלו
אך ביום הראשון תשבתו שאר מבתיכם כי כל אכל חמצת ונכרתה
הנפש ההוא מישראל מיום הראשון עד יום השביעי: וביום הראשון
מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה
בהם אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם: ושמרתם את המצות
כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים ושמרתם את
היום הזה לדרתיכם חקת עולם: בראשון בארבעה עשר יום לחדש
בערב תאכלו מצות עד יום האחד ועשרים לחדש בערב: שבעת ימים
שאר לא ימצא בבתיכם כי כל אכל מחמצת ונכרתה הנפש ההוא מעדת
ישראל בגר ובאזרח הארץ: כל מחמצת לא תאכלו בכל מושבתיכם
תאכלו מצות: ויקרא משה לכל זקני ישראל ויאמר אליהם משכו וקחו
לכם צאן למשפחתיכם והשחטו הפסח: ואגדתם אזוב ולקחתם אל
הסף אשר בדם אשר בסף ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר:
ועבר יהוה לנגף את מצרים וראה את הדם על המשקוף ועל שתי
המזוזות ופסח יהוה על הפתח ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם
לנגף: ושמרתם את הדבר הזה לך ולבניך עד עולם: והיה כי תבאו
אל הארץ אשר יתן יהוה לכם כאשר דבר ושמרתם את העבודה הזאת:
והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם: ואמרתם זבח
פסח הוא ליהוה אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את
מצרים ואת בתינו הציל ויקד העם וישתחו: וילכו בני ישראל ויעשו
כאשר צוה יהוה את משה ואהרן כן עשו: ויהי בעצם היום הזה הוציא
יהוה את בני ישראל מארץ מצרים על צבאותם:

ויאמר יהוה אל משה קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל
באדם ובבהמה לי הוא: ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה אשר
יצאתם ממצרים מבית עבדים כי בחזק יד הוציא יהוה אתכם מזה
ולא יאכל חמץ: היום אתם יצאים בחדש האביב: והיה כי יביאך יהוה
אל ארץ הכנעני והחתי והאמרי והחוי והיבוסי אשר נשבע לאבתיך
לתת לך ארץ זבת חלב ודבש ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה:
שבעת ימים תאכל מצות וביום השביעי חג ליהוה: מצות יאכל את
שבעת הימים ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאר בכל גבלך:
והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה יהוה לי בצאתי
ממצרים: והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת
יהוה בפיך כי ביד חזקה הוציאך יהוה ממצרים: ושמרת את החק הזה
למועדו מימים ימימה: והיה כי יביאך יהוה אל ארץ הכנעני כאשר
נשבע לך ולאבתיך והעברת כל פטר רחם ליהוה וכל פטר שגר בהמה
אשר יהיה לך הזכרים ליהוה: וכל פטר חמר תפדה בשה ואם לא תפדה
וערפתו וכל בכור אדם בבניך תפדה: והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר
מה זאת ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו יהוה ממצרים מבית עבדים:
והיה כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרג יהוה כל בכור בארץ מצרים
מבכר אדם ועד בכור בהמה על כן אני זבח ליהוה כל פטר רחם
הזכרים ובכל בכור בני אפדה: והיה לאות על ידך ולטטפת בין עיניך
כי בחזק יד הוציאנו יהוה ממצרים:

ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים
כי קרוב הוא כי אמר אלהים פן ינחם העם בראתם מלחמה ושבו
מצרימה: ויסב אלהים את העם דרך המדבר ים סוף וחמשים עלו
בני ישראל מארץ מצרים: ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע
השביע את בני ישראל לאמר פקד יפקד אלהים אתכם והעלתם את
עצמתי מזה אתכם: ויסעו מסכות ויחנו באתם בקצה המדבר: ויהוה
הלך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחתם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר
להם לנסעם יומם ולילה: לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה
לפני העם:

ויאמר יהוה אל משה דבר אל בני ישראל ויסבו ויחנו לפני פי
החירות בין מגדל ובין הים לפני בעל צפון נכחו תחנו על הים:
ואמר פרעה לבני ישראל נבוכים הם בארץ סגר עליהם המדבר:
וחזקתי את לב פרעה ורדף אחריהם ואכבדה בפרעה ובכל חילו
וידעו מצרים כי אני יהוה ויעשו כן: ויגד למלך מצרים כי ברח
העם ויהפך לב פרעה ועבדיו אל העם ויאמרו מה זאת עשינו כי
שלחנו את ישראל מעבדנו: ויאסר את רכבו ואת עמו לקח עמו:
ויקח שש מאות רכב בחר וכל רכב מצרים ושלשים על כלו:
ויחזק יהוה את לב פרעה מלך מצרים וירדף אחרי בני ישראל
ובני ישראל יצאים ביד רמה: ורדפו מצרים אחריהם כל סוס רכב
פרעה ופרשיו וחילו ישיגם חנים על הים על פי פי החירות לפני בעל
צפון: ופרעה הקריב וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נסע
אחריהם ויראו מאד ויצעקו בני ישראל אל יהוה: ויאמרו אל משה
המבלתי אין קברים במצרים לקחתנו למת במדבר מה זאת עשית לנו
להוציאנו ממצרים: הלא זה הדבר אשר דברנו אליך במצרים לאמר
חדל ממנו ונעבדה את מצרים כי טוב לנו עבד את מצרים מאשר
נמות במדבר: ויאמר משה אל העם אל תיראו התיצבו וראו את
ישועת יהוה אשר יעשה לכם היום כי אשר ראיתם את מצרים היום
לא תוסיפו לראתם עוד עד עולם: יהוה ילחם לכם ואתם תחרשון:
ויאמר יהוה אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו:
ואתה הרם את מטך ונטה ידך על הים ובקעהו ויבאו בני ישראל
בתוך הים ביבשה: ואני הנני מחזק את לב מצרים ורדפו אחריהם
ואכבדה בפרעה ובכל חילו ברכבו ובפרשיו: וידעו מצרים כי אני
יהוה בהכבדי בפרעה ברכבו ובפרשיו: ויסע מלאך האלהים הולך
לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמד
מאחריהם: ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ויהי הענן
והחשך ויאר את הלילה ולא קרב זה אל זה כל הלילה: ויט משה
את ידו על הים ויולך יהוה את הים ברוח קדים עזה כל הלילה
וישם את הים לחרבה ויבקעו המים: ובני ישראל באו בתוך הים
ביבשה והמים להם חומה מימינם ומשמאלם: וירדפו מצרים ויבאו
אחריהם כל סוס פרעה רכבו ופרשיו אל תוך הים: ויהי באשמרת
הבקר וישקף יהוה אל מחנה מצרים בעמוד אש וענן ויהם את מחנה
מצרים: ויסר את אפן מרכבתיו ויהי נהג כבדת ויאמרו מצרים
אנוסה מפני ישראל כי יהוה נלחם להם במצרים: ויאמר יהוה אל
משה נטה ידך על הים וישבו המים על מצרים על רכבו ועל פרשיו:
ויט משה את ידו על הים ויפן הים לפנות בקר לאיתנו ומצרים נסים
לקראתו וינער יהוה את מצרים בתוך הים: ויסגו המים ויכסו את
הרכב ואת הפרשים לכל חיל פרעה הבאים אחריהם בים לא נשאר
בהם עד אחד: ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים והמים להם חומה
מימינם ומשמאלם: ויושע יהוה ביום ההוא את ישראל מיד מצרים
וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים: וירא ישראל את היד הגדלה
אשר עשה יהוה במצרים ויראו העם את יהוה ויאמינו ביהוה ובמשה
עבדו:

אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת ליהוה ויאמרו לאמר
אשירה ליהוה כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים: עזי וזמרת יה
ויהי לי לישועה זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארממנהו: יהוה איש
מלחמה יהוה שמו: מרכבת פרעה וחילו ירה בים ומבחר שלשיו
טבעו בים סוף: תהמת יכסיומו ירדו במצולות כמו אבן: ימינך
יהוה נאדרי בכח ימינך יהוה תרעץ אויב: וברב גאונך תהרס
קמיך תשלח חרונך יאכלמו כקש: וברוח אפיך נערמו מים נצבו
כמו נד קפאו תהמת בלב ים: אמר אויב ארדף אשיג אחלק שלל
תמלאמו נפשי אריק חרבי תורישמו ידי: נשפת רוחך כסמו ים
צללו כעופרת במים אדירים: מי כמכה באלים יהוה מי כמכה
נאדר בקדש נורא תהלת עשה פלא: נטית ימינך תבלעמו ארץ:
נחית בחסדך עם זו גאלת נהלת בעזך אל נוה קדשך: שמעו עמים
ירגזון חיל אחז יושבי פלשת: אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב
יאחזמו רעד נמגו כל יושבי כנען: תפל עליהם אימתה ופחד
בגדל זרועך ידמו כאבן עד יעבר עמך יהוה עד יעבר עם זו קנית:
תבאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך פעלת יהוה מקדש אדני
כוננו ידיך: יהוה ימלך עולם ועד: כי בא סוס פרעה ברכבו
ובפרשיו בים וישב יהוה עליהם את מי הים ובני ישראל הלכו
ביבשה בתוך הים: ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התף בידה
ותצאן כל הנשים אחריה בתפים ובמחלות: ותען להם מרים שירו
ליהוה כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים:

ויסע משה את ישראל מים סוף ויצאו אל מדבר שור וילכו שלשת
ימים במדבר ולא מצאו מים: ויבאו מרתה ולא יכלו לשתות מים
ממרה כי מרים הם על כן קרא שמה מרה: וילנו העם על משה
לאמר מה נשתה: ויצעק אל יהוה ויורהו יהוה עץ וישלך אל המים
המרה וימתקו המים שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו: ויאמר אם
שמוע תשמע לקול יהוה אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת
למצותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים
עליך כי אני יהוה רפאך: ויבאו אילמה ושתים עשרה עינת מים
ושבעים תמרים ויחנו שם על המים:

ויסעו מאילם ויבאו כל עדת בני ישראל מדבר סין אשר בין אילם
ובין סיני בחמשה עשר יום לחדש השני לצאתם מארץ מצרים:
ויתלונן כל עדת בני ישראל על משה ועל אהרן במדבר: ויאמרו
אליהם בני ישראל מי יתן מותנו ביד יהוה בארץ מצרים בשבתנו
על סיר הבשר באכלנו לחם לשבע כי הוצאתם אתנו אל המדבר
הזה להמית את כל הקהל הזה ברעב: ויאמר יהוה אל משה הנני
ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען
אנסנו הילך בתורתי או לא: והיה ביום הששי והכינו את אשר
יביאו והיה משנה על אשר ילקטו יום יום: ויאמר משה אליהם
בערב וידעתם כי יהוה הוציא אתכם מארץ מצרים: ובבקר וראיתם
את כבוד יהוה בשמעו את תלנתיכם על יהוה ונחנו מה כי תלינו
עלינו: ויאמר משה בתת יהוה לכם בערב בשר לאכל ולחם בבקר
לשבע בשמעו יהוה את תלנתיכם אשר אתם מתלננים עליו ונחנו
מה לא על נו תלנתיכם כי אם על יהוה: ויאמר משה אל אהרן
אמר אל כל עדת בני ישראל קרבו לפני יהוה כי נשמע את תלנתיכם:
והיה בדבר אהרן אל כל עדת בני ישראל ויפנו אל המדבר והנה
כבוד יהוה נראה בענן: וידבר יהוה אל משה לאמר: שמעתי את
תלנות בני ישראל דבר אלהם לאמר בין הערבים תאכלו בשר
ובבקר תשבעו לחם וידעתם כי אני יהוה אלהיכם: והיה בערב
ותעל השלו ותכס את המחנה ובבקר היתה שכבת הטל סביבות
המחנה: ותעל שכבת הטל והנה על פני המדבר דק מחוספס דק
ככפר על הארץ: ויראו בני ישראל ויאמרו איש אל אחיו מן הוא
כי לא ידעו מה הוא ויאמר אליהם משה הוא הלחם אשר נתן יהוה
לכם לאכלה: זה הדבר אשר צוה יהוה לקטו ממנו איש לפי אכלו
עמר לגלגלת מספר נפשתיכם איש אשר באהלו תקחו: ויעשו כן
בני ישראל וילקטו המרבה והממעיט: ויכל בעמר ולא העדיף המרבה
לא חסר הממעיט איש לפי אכלו לקטו: ויאמר משה אליהם אל יותר
איש ממנו עד בקר: ולא שמעו אל משה ויותרו אנשים מהם עד
בקר וירם תולעים והבאיש ויקצף עליהם משה: וילקטו אתו בבקר
בבקר איש כפי אכלו והם יום יום: ויהי ביום הששי לקטו לחם
משנה שני העמר לאחד ויבאו כל נשיאי העדה ויגידו למשה:
ויאמר אליהם הוא אשר דבר יהוה שבתון שבת קדש ליהוה מחר
את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו וכל הנותר הניחו לכם
למשמרת עד בקר: ויניחו אותו עד בקר כאשר צוה משה ולא
הבאיש ורמה לא היתה בו: ויאמר משה אכלהו היום כי שבת
היום ליהוה היום לא תמצאהו בשדה: שת ימים תלקטהו וביום
השביעי שבת לא יהיה בו: ויהי ביום השביעי יצאו מן העם
ללקט ולא מצאו: ויאמר יהוה אל משה עד אנה מאנתם לשמר
מצותי ותורתי: ראו כי יהוה נתן לכם השבת על כן הוא נתן לכם
ביום הששי לחם יומים שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו
ביום השביעי: וישבתו העם ביום השביעי: ובית ישראל קרא
שמו המן והוא כזרע גד לבן והטעמו כצפיחת בדבש: ויאמר משה
זה הדבר אשר צוה יהוה מלא העמר משנו לדרתיכם למען יראו
את הלחם אשר האכלתי אתכם במדבר בהוציאי אתכם מארץ מצרים:
ויאמר משה אל אהרן קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העמר משנו
והנח אותו לפני יהוה למשמרת לדרתיכם: כאשר צוה יהוה את
משה והניחהו אהרן לפני העדות למשמרת: ובני ישראל אכלו את
המן ארבעים שנה עד בואם אל ארץ נושבת את המן אכלו עד בואם
אל קצה ארץ כנען: והעמר עשרת האיפה הוא:

ויסעו כל עדת בני ישראל מדבר סין למסעיהם על פי יהוה
ויחנו ברפידים ואין מים לשתות העם: ויריב העם עם משה
ויאמרו תנו לנו מים ונשתה ויאמר אליהם משה מה תריבון עמדי
מה תנסון את יהוה: ויצמא שם העם למים ויתלונן העם על משה
ויאמרו למה זה העלתנו מן ארץ מצרים להמת אתי ואת בני
ואת מקני בצמא: ויצעק משה אל יהוה לאמר מה אעשה לעם הזה
עוד מעט ורגמני: ויאמר יהוה אל משה עבר לפני העם וקח
אתך מזקני ישראל ומטך אשר הכית בו את היאר קח בידך והלכת:
הנני עמד לפניך שם על הצור בחרב והכית בצור ויצאו מימיו
ושתה העם ויעש כן משה לעיני זקני ישראל: ויקרא שם המקום
מסה ומריבה על ריב בני ישראל ועל נסותם את יהוה לאמר
היש יהוה בקרבנו אם אין:

ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים: ויאמר משה אל יהושע
בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק מחר אנכי נצב על ראש
הגבעה ומטה האלהים בידי: ויעש יהושע כאשר אמר לו משה
להלחם בעמלק ומשה אהרן וחור עלו ראש הגבעה: והיה כאשר
ירים משה ידו וגבר ישראל ואם כאשר יניח ידו וגבר עמלק:
וידי משה כבדת ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה ואהרן
וחור תמכו בידיו מזה אחד ומזה אחד ויהי ידיו אמונה עד בא
השמש: ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב: ויאמר יהוה
אל משה כתב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כי מחה אמחה
את זכר עמלק מתחת השמים: ויבן משה מזבח ויקרא שמו יהוה
נסי: ויאמר כי יד על כס יה מלחמה ליהוה בעמלק מדר דר:

וישמע יתרו כהן מדין חותן משה את כל אשר עשה אלהים למשה
ולישראל עמו כי הוציא יהוה את ישראל ממצרים: ויקח יתרו
חותן משה את צפורה אשת משה אחר שלחה: ואת שני בניה אשר
שם האחד גרשם כי אמר גר היתי בארץ נכריה: והשם האחד אליעזר
כי אמר אלהי אבי בעזרי ויצלני מחרב פרעה: ויבא יתרו חותן
משה ובניו ואשתו אל משה אל המדבר אשר הוא חנה שם הר האלהים:
ויאמר אל משה אני חותנך יתרו בא אליך ואשתך ושתי בניה עמה:
ויצא משה לקראת חותנו וישתחו וישק לו איש לרעהו וישאלו
איש לשלום ויבאו האהלה: ויספר משה לחותנו את כל אשר עשה
יהוה לפרעה ולמצרים עבור ישראל את כל התלאה אשר מצאתם
בדרך ויצלם יהוה: ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה יהוה לישראל
אשר הצילו מיד מצרים: ויאמר יתרו ברוך יהוה אשר הציל אתכם
מיד מצרים ומיד פרעה אשר הציל את העם מתחת יד מצרים:
עתה ידעתי כי גדול יהוה מכל האלהים כי בדבר אשר זדו עליהם:
ויקח יתרו חותן משה עלה וזבחים לאלהים ויבא אהרן וכל זקני
ישראל לאכל לחם עם חותן משה לפני האלהים: ויהי ממחרת
לשבת משה לשפט את העם ויעמד העם על משה מן הבקר עד הערב:
וירא חותן משה את כל אשר הוא עשה לעם ויאמר מה הדבר הזה
אשר אתה עשה לעם מדוע אתה יושב לבדך וכל העם נצב עליך
מן הבקר עד הערב: ויאמר משה לחותנו כי יבא אלי העם לדרש
אלהים: כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו
והודעתי את חקי האלהים ואת תורתיו: ויאמר חותן משה אליו
לא טוב הדבר אשר אתה עשה: נבל תבל גם אתה גם העם הזה
אשר עמך כי כבד ממך הדבר לא תוכל עשהו לבדך: עתה שמע
בקולי איעצך ויהי אלהים עמך היה אתה לעם מול האלהים והבאת
אתה את הדברים אל האלהים: והזהרתה אתם את החקים ואת
התורות והודעת להם את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר
יעשון: ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל יראי אלהים אנשי אמת
שנאי בצע ושמת עלהם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים
ושרי עשרות: ושפטו את העם בכל עת והיה כל הדבר הגדול
יביאו אליך וכל הדבר הקטן ישפטו הם והקל מעליך ונשאו
אתך: אם את הדבר הזה תעשה וצוך אלהים והיכלת עמד
וגם כל העם הזה על מקומו יבא: ויבחר משה אנשי חיל מכל
ישראל ויתן אתם ראשים על העם שרי אלפים שרי מאות שרי
חמשים ושרי עשרות: וישפטו את העם בכל עת את הדבר הקשה
יביאון אל משה כל הדבר הקטן ישפטו הם: וישלח משה את חותנו
וילך לו אל ארצו:

בחודש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה
באו מדבר סיני: ויסעו מרפידים ויבאו אל מדבר סיני ויחנו
במדבר ויחן שם ישראל נגד ההר: ומשה עלה אל האלהים ויקרא
אליו יהוה מן ההר לאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני
ישראל: אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי
נשרים ואבא אתכם אלי: ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם
את בריתי והיתם לי סגלה מכל העמים כי לי כל הארץ:
ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר
תדבר אל בני ישראל: ויבא משה ויקרא לזקני העם וישם לפניהם
את כל הדברים האלה אשר צוהו יהוה: ויענו כל העם יחדו
ויאמרו כל אשר דבר יהוה נעשה וישב משה את דברי העם אל יהוה:
ויאמר יהוה אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור
שמעו העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם ויגד משה את
דברי העם אל יהוה: ויאמר יהוה אל משה לך אל העם וקדשתם
היום ומחר וכבסו שמלתם: והיו נכנים ליום השלישי כי
ביום השלישי ירד יהוה לעיני כל העם על הר סיני: והגבלת
את העם סביב לאמר השמרו לכם עלות בהר ונגע בקצהו כל
הנגע בהר מות יומת: לא תגע בו יד כי סקול יסקל או יורה
יורה אם בהמה אם איש לא יחיה במשך היובל המה יעלו
בהר: וירד משה מן ההר אל העם ויקדש את העם ויכבסו שמלתם:
ויאמר אל העם היו נכנים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה:
ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קלות וברקים וענן כבד
על ההר וקול שופר חזק מאד ויחרד כל העם אשר במחנה:
ויוצא משה את העם לקראת האלהים מן המחנה ויתיצבו בתחתית
ההר: והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו יהוה באש
ויעל עשנו כעשן הכבשן ויחרד כל ההר מאד: ויהי קול השופר
הולך וחזק מאד משה ידבר והאלהים יעננו בקול: וירד יהוה
על הר סיני אל ראש ההר ויקרא יהוה למשה אל ראש ההר
ויעל משה: ויאמר יהוה אל משה רד העד בעם פן יהרסו אל
יהוה לראות ונפל מהם רב: וגם הכהנים הנגשים אל יהוה
יתקדשו פן יפרץ בהם יהוה: ויאמר משה אל יהוה לא יוכל
העם לעלות אל הר סיני כי אתה העדת בנו לאמר הגבל את
ההר והקדשתו: ויאמר יהוה אליו לך רד ועלית אתה ואהרן
עמך והכהנים והעם אל יהרסו לעלות אל יהוה פן יפרץ בהם:
וירד משה אל העם ויאמר אליהם:

וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר: אנכי יהוה אלהיך
אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים: לא יהיה לך אלהים
אחרים על פני: לא תעשה לך פסל וכל תמונה אשר בשמים
מעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ: לא תשתחוה
להם ולא תעבדם כי אנכי יהוה אלהיך אל קנא פקד עון אבות
על בנים על שלשים ועל רבעים לשנאי: ועשה חסד לאלפים
לאהבי ולשמרי מצותי: לא תשא את שם יהוה אלהיך לשוא
כי לא ינקה יהוה את אשר ישא את שמו לשוא: זכור את יום
השבת לקדשו: ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך: ויום
השביעי שבת ליהוה אלהיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך
ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך: כי ששת ימים
עשה יהוה את השמים את הארץ את הים ואת כל אשר בם
וינח ביום השביעי על כן ברך יהוה את יום השבת ויקדשהו:
כבד את אביך ואת אמך למען יארכון ימיך על האדמה אשר
יהוה אלהיך נתן לך: לא תרצח: לא תנאף: לא תגנב:
לא תענה ברעך עד שקר: לא תחמד בית רעך לא תחמד אשת
רעך ועבדו ואמתו שורו וחמרו וכל אשר לרעך: וכל העם
רואים את הקולות ואת הלפידים וקול השופר והר עשן
וירא העם וינעו ויעמדו מרחק: ויאמרו אל משה דבר אתה
עמנו ונשמעה ואל ידבר אלהים עמנו פן נמות: ויאמר משה
אל העם אל תיראו כי לבעבור נסות אתכם בא האלהים ובעבור
תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו: ויעמד העם מרחק
ומשה נגש אל הערפל אשר שם האלהים: ויאמר יהוה אל משה
כה תאמר אל בני ישראל אתם ראיתם כי מן השמים דברתי
עמכם: לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם:
מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עליו את עלתיך ואת שלמיך
את צאנך ואת בקרך בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא
אליך וברכתיך: ואם מזבח אבנים תעשה לי לא תבנה אתם
גזית כי חרבך הנפת עליה ותחללה: ולא תעלה במעלות
על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו:

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם: כי תקנה עבד עברי
שש שנים יעבד ובשביעית יצא לחפשי חנם: אם בגפו יבא
בגפו יצא אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו: אם אדניו
יתן לו אשה וילדה לו בנים או בנות האשה וילדיה תהיה
לאדניה והוא יצא בגפו: ואם אמר יאמר

כִּנּוֹר: ז ט בַּשִּׁיר לֹא יִשְׁתּוּ־יָיִן יֵמַר שֵׁכָר
לְשׁתָיו: י נִשְׁבְּרָה קִרְיַת־תֹּהוּ סֻגַּר כָּל־בַּיִת
מִבּוֹא: יא צְוָחָה עַל־הַיַּיִן בַּחוּצוֹת עָרְבָה
כָּל־שִׂמְחָה גָּלָה מְשׂוֹשׂ הָאָרֶץ: יב נִשְׁאַר

אִתְרַגּוּשַׁת תַּקִּיפִין פְּסָקַת
חֶדְוַת כִּנָּרָא: ט עַל יְדֵי
זְמָר לָא יִשְׁתּוּן חֲמַר
יֵימַר עַתִּיקָא לְשָׁתּוֹהִי:
י אִתְּבְּרַת קַרְתְּהוֹן צְדִיאַת
אֲחִידוּ כָּל בָּתַּיָא
אִשְׁתְּאַר

מִלְּמַעַל: יא מְצַוְּחִין עַל חַמְרָא בְּשׁוּקַיָּא שְׁלִימַת כָּל חֶדְוָתָא גְּלָא בִּיעַ מִן אַרְעָא: יב אִשְׁתְּאַר

רש"י

(י) קרית תוהו. כשתשבר נקראת קרית תהו: מבוא. מלגוא לתוכה אים: (יא) ערבה. הסשיכה: משוש הארץ. היא ירושלים:

מצודת דוד

(ט) בשיר וגו'. לא ישתו לשמחת משתה ששותים בשיר, אלא השכר יהיה מר להשותים, כי ישתוהו להפיג האבל והצער: (י) נשברה קרית תוהו. כל עיר תהיה שבורה. וקראה קרית תוהו על שם סופה, כשתהיה נשברת תהיה תוהו, וכן אפיתי על גחליו לחם בית מבוא. הבתים יהיו נתוצים ואין מי יבוא בהם, כאילו סוגר הבית מבלי תת בא בו: (יא) צוחה על היין. יצעקו וילילו בחוצות על היין שחסר מהם, ולזה חשכה כל שמחה, כי היין ישמח לבב ואין להם במה ישמח (ולפי שהשמחה קרויה אור, לזה אמר בהעדרה ענין חושך): גלה משוש הארץ. השמחה הלכה מהם: (יב) נשאר בעיר שמה. רוצה לומר המשוש הלך ונשארה השמה:

מצודת ציון

ט) ימר. מלשון מרירות: שכר. יין ישן: י) קרית. עיר: תוהו. ענין שממון. וכן והארץ היתה תוהו ובוהו (בראשית א ב): יא) ערבה. מלשון ערב. ורוצה לומר חשכה כערב: גלה. מלשון גלות:

לקמן מד יט) שקוראהו לחם על שם סופו: סוגר כל בית מבוא. הבתים יהיו נתוצים ואין מי יבוא בהם, כאילו סוגר הבית מבלי תת בא בו: (יא) צוחה על היין. יצעקו וילילו בחוצות על היין שחסר מהם, ולזה חשכה כל שמחה, כי היין ישמח לבב ואין להם במה ישמח (ולפי שהשמחה קרויה אור, לזה אמר בהעדרה ענין חושך): גלה משוש הארץ. השמחה הלכה מהם: (יב) נשאר בעיר שמה. רוצה לומר המשוש הלך ונשארה השמה:

רד"ק

(ט) בשיר. כמו שהוא דרך השמחים ששותים על השיר והזמירות, והם יהיו נאנחים ואין בפיהם שיר. וגם אותו המעט שכר שישתו, ימר להם, יהיה כמו מר בפיהם מרוב הצרות: (י) נשברה קרית תוהו. אחר שנשברה היא קרית תוהו, וכן אפיתי על גחליו לחם (לקמן מד יט) והדומים להם: סוגר כל בית מבוא. באומרו "כל" דוצה לומר רוב, כמו וכל הארץ באו מצרימה (בראשית מא נז), כי חרבים יהיו רוב הבתים, ואין בהם ענין להכנס בהם: (יא) צוחה על היין. בשוקים צועקים על היין, מי שיש לו יין למכור יבוא וימכור, והצועקים הם עוברי דרך או המעט שישארו בעיר. או פירוש צווחה וילללה תהיה על היין בחוצות, כי חסר מהם: ערבה כל שמחה. חשכה כל שמחה, כי השמחה ביין כמו שאמר (תהלים קד טו) ויין ישמח לבב אנוש. "ערבה" מן ערב שהוא חושך, והשמחה אורה והפכה חושך: גלה משוש הארץ. גלה והלך המשוש מארצם: (יב) נשאר. המשוש גלה מן העיר ולא נשאר בה אלא שמה ושאיה. ופירוש "בעיר" בכל עיר ועיר מערי הגוים. ופירוש "שאיה" ובשאיה יוכת שער העיר, כי אין יוצא ואין בא. ושאיה אחזה שמה, כמו אם שאו ערים מאין יושב (לעיל ו יא). וכל הפורענות הגדול הזה שזכר, יהיה בימי המשיח, בגוג ומגוג ובשאר האומות. ואלה השלושה פסוקים אשר זכר בסוף פרשה זו, מעידים על פירושינו, כי עתידה היא זו הנבואה בימי גוג ומגוג ובשאר האומות, שיסופו רוב האומות וישאר המעט, כמו שאמר (פסוק ו) ונשאר אנוש מזער, ובפסוק אחר זה גם כן אמר כנוקף זית:

מדרשי חז"ל

ט) בשיר לא ישתו יין וגו'. משבטלה סנהדרין בטל השיר מבית המשתאות, שנא' בשיר לא ישתו יין. (סוטה מח.).

שלחו ליה למר עוקבא: זמרא מנא לן דאסור, שידטט וכתב להו אל תשמח ישראל אל גיל כעמים. ולישלח להו מהכא בשיר לא ישתו יין ימר שכר לשותיו, אי מההוא הוא אמינא הני מילי זמרא דמנא אבל רפומא שרי, קמ"ל. (גיטין ז.).

יב) נשאר בעיר שמה ושאיה יוכת שער. כי מתחיל חורבא, בסיפא מתחיל שנא' חרב וסף, אבעית אימא מהכא ושאיה יוכת שער. (סוטה מח.).

הדר בחצר חבירו שלא מדעתו אין צריך להעלות לו שכר, משום שנא' ושאיה יוכת שער. אמר אביי: לדידי חזי לי ומנגח כתורא. (ב"ק כא.).

בְּקַרְתָּא צְדוּ וְאִתְרַגּוּשְׁתָּא
בְּפִגּוּר תַּרְעִין: יג אֲרֵי
כְּדֵין יִשְׁתָּאֲרוּן יְחִידָאִין
בְּגוֹ אַרְעָא בֵּינֵי
מַלְכְוָתָא כְּבְעוּר זֵיתָא
כְּעוֹלְלֹן בְּתַר קְטֵף:
יד אִנּוּן יְרִמּוּן קָלֵיהוֹן
יְשַׁבְּחוּן בְּמֵימְרָא דַיְיָ
יְבַעוּן כְּמָא דִּבְעוּ עַל גְּבוּרָן דְּאִתְעַבִּידָא לְהוֹן עַל יַמָּא: טו עַל כֵּן בְּמֵימַיָּא נְהוֹרָא לְצַדִּיקַיָּא

בָּעִיר שַׁמָּה וּשְׁאִיָּה יֻכַּת־שָׁעַר: יג כִּי כֹה
יִהְיֶה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ בְּתוֹךְ הָעַמִּים כְּנֹקֵף
זַיִת כְּעוֹלְלֹת אִם־כָּלָה בָצִיר: יד הֵמָּה יִשְׂאוּ
קוֹל יָרֹנּוּ בִּגְאוֹן יְהוָה צָהֲלוּ מִיָּם: טו עַל־
כֵּן בָּאוֹרִים כַּבְּדוּ יְהוָה בְּאִיֵּי הַיָּם שֵׁם

רש"י

(יג) ושאיה יוכת שער. על ידי שמיית גלמוד, שיהו הנמיס שומין מאין יושב, יוכתו השערים על ידי שדים מזיקין: (יג) כי כה. יסמרו ישראל נקרב העמים, אחד בעיר ושנים במשפחה: כנוקף זית. המשאיר גרגרים ברמש אמיר: (יד) המה ישאו קולם. לאותו המעט הנשאר תנא הטובה שנגאתי למעלה (כג יח): צהלו מים. יומר ממה שנהלו על היס בגאולת מצרים: (טו) על כן באורים. תרגם יונתן במימי נהורא לצדיקיא. על שתי בשורות של גאולת בגל ושל אדום. ומנחם אמר אורים לשון נקיעים וסעיפים שהיו נורמים שם, וכן אור כשדים (בראשית יא כח) נקעת כשדים, וכן מאורת צפעוני (לעיל יא ח)

מצודת ציון

יב) שמה. שממה: ושאיה. כמו ובשאיה והוא מענין שממה, כמו שאו ערים (לעיל ו יא): יוכת. מלשון כתיתה: יג) כה. כן: כנוקף. ענין כריתה. וכן ונקף סבכי היער (לעיל י לד): כעוללות. הם הענבים הקטנים הנשארים באילן ואין מי חושש עליהם, והוא מלשון עולל ויונק (מיכה ב יא): כלה. נשלם: בציר. כן יקרא תלישת הענבים. כמו כי תבצור כרמך (דברים כד כא): יד) ישאו. ענין הרמה: גאון. ענין ממשל רב: צהלו. ענין השמעת קול גדול. וכן צהלי קולך בת גלים (לעיל י ל): טו) באורים. ענין בקיע וחריץ. וכן מאורת צפעוני (לעיל יא ח):

(יד) המה ישאו קולם. המה יזכו לגאולה, וישאו קולם ברנה: בגאון ה'. בעבור גאון ה' יצהלו בקול, יותר ממה שצהלו בקול שמחה על הים כאשר שקעו מצרים בעומק הים: (טו) על כן. הואיל ומובטחים הם על הגאולה, לכן אותם הנסתרים בבקיעי הארץ מפחד האויב כבדו את ה': באיי הים. מלת כבדו משמשת בשתים, לומר אותם שגלו לאיי הים כבדו את שם ה' וכו':

רד"ק

(יג) כי כה יהיה. כל הנזכר יהיה בקרב הארץ: בתוך העמים. עד שיהיו הנשארים כנוקף זית או כעוללות אם כלה בציר. ופירוש "כנוקף זית" כחביטת עץ זיתים, כשאדם חובט ונוקף אותו, ישארו מעט זיתים שלא יפלו בחביטתו אחת הנה ואחת הנה, וכן אחר שיבצר אדם כרמו ישארו בו עוללות מעט. כן יהיו העמים, כי רובם יסופו והמעט ישארו, והנשארים יודו באל וביכולתו כי הוא אדון הכל ובידו הכל, כשיראו מפלת גוג ומגוג, ועליהם נאמר לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד (צפניה ג ט), וכן הנשארים ממחנה אשור כשראו מפלתו שבו לעבוד את ה', כמו שכתוב, וכמו שפירשנו למעלה (יט יח) בפרשת נבואת מצרים: אם כלה. כאשר כלה, וכן אם יהיה היובל לבני ישראל (במדבר לו ד), ואם מזבח אבנים תעשה לי (שמות כ כה) והרומים להם: (יד) המה ישאו קולם. בשבח האל, וירונו בגאון ה', שראו שגאה על כל העמים, בהפילו אותם בבואם על ירושלים: צהלו מים. כמו יצהלו, עבר במקום עתיד, וכמוהו רבים ובנבואות ברוב. ופירוש "מים" ממערב, כלומר אותם שהם רחוקים מירושלים בארץ מערב, ירונו ויצהלו בגאון ה': (טו) על כן

מדרשי חז"ל

טו) על כן באורים כבדו ה' וגו'. באלין פנסייא. רבי אבהו אמר כשני המאורות, הא כיצד, חמה זורחת מברכין עליה, לבנה זורחת מברכין עליה. (פסיקתא).

ואי עבדות אדניה. משמע דכפוי כיסו מעשה דחייה כגון אמר מאי בעל כו׳. אבל לו לא אמרה אחי בעל כו׳. ולא לו אמרה אחי נעל ומעברר מיפסיל: כדתניא. דלקי מי שלוח ברין לומר מם אמר מהיר: כפר סיסאי. מם מקום: שלא חיקקן. הפסח לעדים מם יקרא עליו בעבור: והא איתו נמי כו׳. ולמה משום לגרוש ולא לגרוש: אלא אמר לא סימנה קמיה. דר׳ אלעזר: לעיומת דמעלמה דר׳ שמעון: משום לטאן. מבגל לא״ר: דסמכא הילד כו׳. סיני מסתמן בפ״ר (ל״ז): דבפס עוגב מיקרי. מבל שמוח הוי עוגב (שבת לא.) עשרהם. פירוש שאין לומרות שבת. שלף לעולם ברלי לו שבת מקנקנים לעבור כלתמיהין בתבכת כיצה (ל״ז): דבפס עוגב מיקרי. מבל שמוח הוי עוגב (שבת לא.) ערבהם. עדוני מרי שיהיה לבמתיהנו והני בלבון שאלה. דמתה כבר עבר. אבל בנר לא שיין הלקחם. דלבר הבלתי לבין (שם).

ואי עבדות אדניה מאי אי עבדות אדניה דאי אתי בעל מעדעד לא משתרגן ביה כדתניא *מעשה באדם אחד שהביא נט לפני רבי ישמעאל אמר לו צריך אני לומר בפני נכרתב ובפני נרתם אי איני צריך אמר לו בני מהיכן אתה אמר לו רבי מכפר סיסאי אני אמר לו צריך אתה לומר בפני נכרתב ובפני נרתם שלא תחזקן לעדים לאחר שיצא נכנס לפניו רבי אליעזר אמר לו רבי הילא כפר סיסאי מבלעת בתחום ארץ ישראל ותרובה לציפורי יותר מעכו *ותנן דבי מאיר אומר עכו כארץ ישראל לגיטין ואפ׳ רבנן לא פליגי עליה דר״מ אלא בעכו דמרחקא אבל כפר סיסאי דמרבא לא אמר לו שתוק בני שתוק הואיל ויצא הדבר בהיתר יצא הא איהו נמי שלא תחזקן לעדים קאמר ליה לא סימנה קמה שלח ליה ר׳ אביתר לרב חסדא גיטין הבאים משם לכאן אין צריך לומר בפני נכרתב ובפני נרתם לימא קסבר לפי שאין בקיאין לשכנה והני נמי נמירי ונכרתב והא רבה אמר ליה דרבא אלא רב״ע בעינן לקימו וכיון דאיכא רבים דסלקו ונרתי משכנה שבתי אמר רב יוסף מאן לימא לן דד׳ אביתר בר סמכא הוא *ויעוד הא איהו רשלח ליה לרב יהודה בני ארם העולין משם לכאן הן קיימו בעצמן *יתנו (את) הילד בזונה והילדה מכרו ביין וישתו וכתב ליה בלא שרטוט ואל״ר יצחק *שרוים כותבין שלש אין כותבין במתניתא תנא שלש כותבין ארבע אין כותבין אל״ל אבי אמר כל דלא ידע הא דד׳ יצחק לאו נברא רבה הוא בשלמא מלתא דחליא בסברא להדי הא גמרא הוא וגמרא לא שמע ליה אמר לא ידע הא דר׳ אביתר הוא דאסכים מרה על דיה דרבינ׳ *ותנינ עליו פלגשי רבי אביתר אמר ובנו מצא לה ר׳ יונתן אמר נימא מצא לה ואשכרוה ר׳ אביתר לאליהו א״ל מאי קא עביד הקב״ה א״ל עסיק בפילגש בנבעה ומאי קאמר אמר ליה אביתר בני כך הוא אומר יונתן בני כך הוא אומר א״ל ח״ו *זמי איכא ספיקא קמי שמיא א״ל אלו ואלו *דברי אלהים חיים הן וכבוד מצא ולא הקפיד נימא מצא הקפיד אמר רב יהודה זבוב בקערה ונימא באותו מקום זבוב מאוסותא ונימא סכנתא איכא דאמרי אידי ואידי בקערה זבוב אונסא ונימא פשיעותא אמר רב חסדא לעולם אל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו שדרי פלילה בנבעה הטיל עליה אימה יתירה והפילה כמה רבבות מישראל אמר רב יהודה אמר רב בלהמטיל אימה בתוך ביתו סוף הוא בא לידי שליש עבירות גילוי עריות ושפיכות דמים וחילול שבת *אמר רבה בר בר חנה הא דאמרי רבנן *שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה עשרהם ערבהם הדליקו את הנר צריך

למיכ״ר נדר

ומפרש ריב״ל משום דלבתן הדיוט לא סיה לון ומיסה נדולה קרויה מנבעה אבל ב״נ סיסה קטנה קרויה מנבעה אבל ב״נ מיהו אומר ר״י דאשכחן בגשן הגמרא דקרי ממי מלנעה לבל הדיוט בפרק בראשונה ביומא (דף סה.) דאמר מעל מלנעה בלבל הדיוט ומיהו הוא שוה נקט הכא כרש״י ב״נ שאין אמור אבל מלכות

עין משפט נר מצוה

כה א מי״ר פ״ט מהל׳ חגיגה סלבה יא:
מ ב מי״ר שם מלכי יב
כלו ב מי״ר שם מלכי יד פי׳
מח ד מי״ר פ״ח מהל׳ מעבר שני סלכ״ו:

עד ימוי היה פטיש מכה בירושלים. כנים הנמסים כמוו של מועד עשוות מלאכת דבר אחד שמותרת במועד ועמד הוא וגזר על הנמסים ולמיל מדבר אחד מפני שקולן שמנע לתרומה ולחן הכל יוצאין שהוא לדבר אחד והכי אמרינן לה כמועד קטן (יח.). בל ימוי לא הוצרך אדם לשאול להבירו על הרבשי. אם משעה שם לא שהוא המקין שיהו כל הנקמין מעם הפרן העגלה: **גמ׳** אפילו אחד בסוף העולם. הכיר בו: והא אמר עולא בר׳. מוגיא זו כולה פירשמיה בפרק מי שקיעה (לעיל לא:) ואינה מלוקה הלן כלום: אלא על הספק. ובנמיי יודעים לא הסוברים מי הם: מעוקה מעון. ילוקוף מלמה מלמוקה לו בין מזו שנמצה בין מלמוקה: עון דבמה דבמאיה. סיסם שלפיק: לא. אינו מוגע לא לגמנו מלומיה: הא שמע לא אפקור. למקוק לא הנעים ומה מעם על נמעיים מי מלוכה: בתעוותו הדיגון. דמקון שסם נעלי הנלה לא מעריסין עלמן לעיין בדין ונפיטור ומיכר לאדוק ומתון לך מקלקלו מעמיהם ומין שכן אין לקבל״ה נמה דוה בעולמו ולמן עולמו נוח לו: לחשי לחדשות. עולמי הדיינין ומתלמדים עם הדיינין לפמוח לסם פמה בנוכנו של זה ובמוכנו של זה: דבה תורק אף. מעל הנעיה המעפני מרון אף כל שנאמר (מלמה כב) אם ענה תענה לאמו וגו׳ ומדיה אפי׳

ודבי חייא ולמעמיך אומא ספא שנים אומרים ראינו ועד אחד אומר לא ראיתם לא היו עודפין הא חד חד היו עודפין אלא מתני׳ כולה בפטילי עדות ובדרבי נחמיה דאמר ״כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הלך אחר רוב דעות ועשה שתי נשים באיש אנשים באיש אחד וא״כא דאמרי ״כל היכא דאתא עד אחד בשר מעיקרא אפילו *מאה נשים כי אחד דמין והכא במאי עסקינן כגון דאתאי אשה מעיקרא ורצה לדבר נחמיה הכי רבי נחמיה אומר כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הלך אחר רוב דעות ועשה שתי נשים באשה אחת בשני אנשים באיש אחד אבל שתי נשים באיש אחד בי פלגא ופלגא דמי ותרתי פטולי עדות למה לי מדי דהימא כי אולינן בתר רוב דעות לחומרא אבל לקולא לא קמ״ל: משרבו הרוצחין בטלה עגלה ערופה: משרבו הנאפין כו׳: *ת״ר *ונקה האיש מעון בזמן שהאיש מנוקה מעון המים בחקן את אשתו אין האיש מנוקה מעון אין המים בחקן את אשתו ואמר *לא אפקוד על בנותיכם כי חזינה בו׳ מאי ואמר וכי חימא עין דידה אין דביניה דבנותה לא תא שמע לא אפקוד על בנותיכם כי חזינה ועל כלותיכם כי תנאפנה וכי חימא עין אשת איש אין עין דעגיה לא ת״ש כי הם עם הזונות יפרדו ועם הקדשות יזבחו וגו׳ מאי עם לא יבין *ולבסוף אמר רבי אלעזר אמר להם נביא לישראל אם אתם מקפידין על עצמכם מים בחקין נשותיכם ואם לאו אין המים בחקין נשותיכם משרבו בעלי הנאה נתעוות הדינין ונתקלקלו המעשים ואין נוח בעולם משרבו רואי פנים בדין בטל *לא תגורו ופסק לא תביטו ופרק עול שמים ונתנו עליהם עול בשר ודם משרבו לוחשי לדשות בדין רבה חדן אף בישראל ונסתלקה השכינה משם שנאמר *״בקרב אלהים שפוט משרבו *אחרי בצעם לבם הילך רבו האומרים *לדע טוב ולשב רע משרבו האומרים לדע טוב ולשב רע רבו היו היו בעולם משרבו משכי החוק רבו היהודים ונתמעטו החלמידים והתורה חזרה לו לומדיה משרבו היהודים התחילו בנות ישראל לנשא ליהודים שאין חדינו חוצה אלא לפנים איני והאמר מר האי כאן דמדבר *אפילו אאינשי ביחוה לא מיקבל שנאמר *בגד יהוד ולא ינוה לא ינוה אפי׳ בנוה שלו מעיקרא קפצה עליה לסוף מתחיל עליהם משרבו ממטלי מלאי בעלי בחים רבה השרוד והמיית משפט ופסקה טובה משרבו מקבלני טובתך ומחזקני טובתיך רבו *איש הישר בעיניו יעשה שפלים הנבהו והגבהים הושפלו ומלבותא אזלא ונלא משרבו צדי עין ומרפי *ברכו מאמצי הלב וקופצי ידים מלהלוות ועברו על מה שכתוב בתורה *השמר לך פן תגר משרבו *נמיות גרון ומשקרות עינים רבו מים המרים אלא שפסקו משרבו מקבלי מתנות נתמעטו דומים ונתקצרו השנים כדתיב *ושנא מתנות דחה *משרבו ודחה הלב רבו מחלוקת בישראל *משרבו תלמידי שמאי והילל שלא שימש כל צורכן רבו מחלוקת בישראל ונעשית תורה כשתי תורות משרבו מקבלי צדקה כן הטוובה טובים היו ישראל למעלה ודם למטה ישראל לפנים ודם לאחור: משמת יוסי בן יועזר: מאי אשכולות *אמר רב יהודה אמר שמואל איש שהבל בו: יוחנן כהן גדול העביר הודיית המעשר בו׳: מ״מ אמר רבי יוסי בר׳ חנינא *לפי שאין נוהגין אותו כתיקונו דדרבנאי אמר דיבה לדיים

ואגן

מוסף רש״י עד ימוי. של יוחנן כ״ג, היה פטיש מכה בירושלים. כמוס של מועד והוא נגד מלוי ומעלו (מ״ר יח). ואמ״ב נמצא הוהרב שאין פורטות אותו. לעתר כבר נמסבר כפרוו מקבל שהעגלה מקבלת מן הספק (כמוסות ט:). הרי הוא כנים (לעיל לח:) הרי הוא ספון כנים כגון מעדות אמה (עתר כבר נמסבר כפרוו מקבל שהעגלה דעות. הלילמה לעלות ד מכלל כל עדיות אמוריה לפיכ מסולון הכשרון שון בה ומלך אחר רוב דעות המסדרין בדבר (לעיל לח:) לפן דין עדות בדבר, מדעד אחר נתן בה, הלכן הסולים נמנים בכבדים והלך אחר הרוב (כמוסות מה:) לפן שם מוהם מדוע, מסולי מדוע מי מדבר, מלכן הלך אחר רוב דעות המסדרין בדבר (לעיל לח:) לפן דין עדות בדבר, מדעד אחר נתן בה, הלכן הסולים נמנים בזמן שהאשה מנוקה מעון. עגלה בא מלוי המעמקרה המים (לעיל מה:) מיעקרה המים (שם קח: פ״ס). קדומין כ״ב. אין האיש מנוקה מעון. אבל עליה אחר שנמסבר בחיבה. אפילו אאינשי ביחוה. לעתר, לא מיקבל. שנמסבר פרוו לגנם (מלוכן ג). ונעשית תורה כשתי תורות. מעוך של שעבוד מלכות ואגרות שהיו נתרבן עליהן ומחזוק כך לא הוי יחלים לאחר לא נגדר דבריו המולקים (ב״מ ג:). איש שהבל בו. תורה ולילה מעל ומשלות הקדוש (מסורה עז:).

עין משפט נר מצוה

[ב״ר ס״ה] מעלה ע״ב ד׳ ד׳ מ״ר פ״ה מהל׳ מעבר שני סלכ״ו ד׳:
ג ב מי״ר פ״ה מהל׳ מעבר שני סלכ״ו ד׳:
ב ד מי״ר שם סלכ״ה ד׳ [מלר חייב מלק מי׳ מלק]:
נב ח מי״ר פ״ה מהל׳ חגיגה סלכ״ה יד מאמר מדים ג שה פ״ה מלק מלק ג:

מוסף רש״י

ביטל את הדיבה. של מעבר, ותמלוי של מבריס. שלון לומר נעבדתי מן מבית מלק שלא היו נתמים לגר, לפי לתמון לגר מלכמו. לתמיכה שהלכן לקל המיר דבר כ״ב עליהם: דגרדאי. מיט מלא לגמרון. [לתמו לבנים (ב״מ ג.). ובגר על דוד שלא חזר לבית בטל ומרא. גזר על דוד שלא חזר לבית המקדש. מלוקה מתם הלכן מבריס הכל מעבר מפר מסבל. עון מיתה. לפי מה מן הכרוכה ולא שלא גזר לסבריסה ולא גזר על המתלי. לפי שמלא בכל ישראל ולאלה שהיו עמי הלקן מולגין בתעבדות ולא הוי מפרסין שלא מרוחה גדולה (שם). המעמיד לת קולן מלוה עדוה״ מכבדיו לת ילדו כלם בעמודת לת ומרי בבדר ועניין נמי קלא פרילות יש דקולן בלמה עדוה לבל מיט מעביר ״לדו כל כך שלון המומרים מעוט לאמם לקולן העולם: לבטולי האי מקמי האי. מם לון שומעין לגו לגמל לת מבריס לגבטל לת זה שהולם כלם בעמודת: צחה צמא. לתמ (שמות ח) מתרבים מחרבת:

[ב״ר ס״ה] מעלה ע״ב ד׳ ד׳ מ״ר פ״ה מהל׳ מעבר שני סלכ״ו ד׳:
ג ב מי״ר פ״ה מהל׳ מעבר שני סלכ״ו ד׳:
ב ד מי״ר שם סלכ״ה ד׳ [מלר חייב מלק מי׳ מלק]:
נב ח מי״ר פ״ה מהל׳ חגיגה סלכ״ה יד מאמר מדים ג שה פ״ה מלק מלק ג:

מתנו׳ בשיר לא ישתו יין. ובגמ׳ מפרש מנא לן דמקבלה פטרתיה דמתי׳ מעם הלקן הפרשה דמתי׳ ״בשיר לא ישתו יין. הכי קאמר דכי מת המקובל בלבריס מיל הדמ שלא יהא נמ לגמר: מתרוצא. לגון ערה כמו ערו ערו (מלכים מלא). בסיפא מתחיל. מלקקקוקה הכי״ה ומתמי מתחיל: ושאיה. לגון ביה הטולה מלון יוסי ומתון לך מבריס מרקדים שם ומעמדן ומלמון לת מעריסין [מרי דגגדי. מוסבי מיכבדים המכל שי מיט מלאו מלא לגרס מלמלכמס: דרבקר. שמומרין נמבה לגמרון ומרוצין ומיט מלא לגרס לון ערה כמו ערו ערו (מלכים מלא). בסיפא מתחיל. מלקקקוקה הכי״ה ומתמי מתחיל: ושאיה. לגון ביה הטולה מלון יוסי ומתון לך מבריס מרקדים שם ומעמדן ומלמון לת מעריסין [מרי דגגדי. מוסבי מיכבדים המכל שי מיט מלאו מלא לגרס לון ערה כמו ערו ערו (מלכים מלא). בסיפא מתחיל. מלקקקוקה הכי״ה ומתמי מתחיל: ושאיה. לגון ביה הטולה מלון יוסי ומתון לך מבריס מרקדים שם ומעמדן ומלמון לת מעריסין [מרי דגגדי. מוסבי מיכבדים המכל שי מיט מלאו מלא לגרס לון ערה כמו ערו ערו (מלכים מלא).

מוסף רש״י

ביטל את הדיבה. של מעבר, ותמלוי של מבריס. שלון לומר נעבדתי מן מבית מלק שלא היו נתמים לגר, לפי לתמון לגר מלכמו. לתמיכה שהלכן לקל המיר דבר כ״ב עליהם: דגרדאי. מיט מלא לגמרון. [לתמו לבנים (ב״מ ג.). ובגר על דוד שלא חזר לבית בטל ומרא. גזר על דוד שלא חזר לבית המקדש. מלוקה מתם הלכן מבריס הכל מעבר מפר מסבל. עון מיתה. לפי מה מן הכרוכה ולא שלא גזר לסבריסה ולא גזר על המתלי. לפי שמלא בכל ישראל ולאלה שהיו עמי הלקן מולגין בתעבדות ולא הוי מפרסין שלא מרוחה גדולה (שם). המעמיד לת קולן מלוה עדוה״ מכבדיו לת ילדו כלם בעמודת לת ומרי בבדר ועניין נמי קלא פרילות יש דקולן בלמה עדוה לבל מיט מעביר ״לדו כל כך שלון המומרים מעוט לאמם לקולן העולם: לבטולי האי מקמי האי. מם לון שומעין לגו לגמל לת מבריס לגבטל לת זה שהולם כלם בעמודת: צחה צמא. לתמ (שמות ח) מתרבים מחרבת:

[ב״ר ס״ה] מעלה ע״ב ד׳ ד׳ מ״ר פ״ה מהל׳ מעבר שני סלכ״ו ד׳:
ג ב מי״ר פ״ה מהל׳ מעבר שני סלכ״ו ד׳:
ב ד מי״ר שם סלכ״ה ד׳ [מלר חייב מלק מי׳ מלק]:
נב ח מי״ר פ״ה מהל׳ חגיגה סלכ״ה יד מאמר מדים ג שה פ״ה מלק מלק ג:

ברלשונה היה מעשר . עני מתחלק לג' חלקים שלים למכירי כהונה כהנים ולוים שהיה מכיריו ואוהביו דאינו רגיל לתת תרומות ומעשרות אלא לכהן זה : ושלים לאוהר . ולדקה כדמפרש בסמוך : מאן דהוה . עולה לירושלי' לדון עד זמן שנכתבו שלשה הברות לבטל דינו שיבות היה מתפרנס תורה אור

בראשונה היה מעשר נעשה לשלשה הלקים . שליש למכרי כהונה ולויה . ושליש לאורב . ושליש לעניים ולחברים שהיו בירושלים . א"ר יוסי בי רבי בון מאן דהוה סלק למידון בירושלים עד תלת אינרין הוה יהיב מדיליה . מיכן ואילך משל אוצר . משבא אלעזר בן פתורה ויהודה בן פבורה היו נוטלין אותן בזרוע והיתה ספיקה בידו למחות ולא מיחה . והעביר הודיית המעשר . וזו לנאי . את המעוררין לשבח ואת הנוקפין לשבח . עד ימיו היה פטיש מכה בירושלים עד תחלת ימיו . רבי חסידה שאל לרבי חזקיה לא מסתברא עד סוה ימיו . אמר ליה אף אנא סבר כן . דמאי רבי יוסי בשם רבי אבהו רבי חזקיה בשם רבי יודה בן פזי דמאי דמי תקין ומי לא תקין :

הלכה יב מתני' משבטלה סנהדרין ו' בטל השיר מבית המשתאות

שנאמר °בשיר לא ישתו יין : **גמ'** אבא בר רב ירמיה אמר °זקנים משער שבתו וגו' . אמר רב חסדא *בראשונה היתה איכת סנהדרין עליהן ולא היו אומרים דברי נבלה בשיר . אבל עכשיו שאין איכת סנהדרין עליהן הן אומרים דברי נבלה בשיר.) בראשונה לא היו נפרעין אלא מאותו האיש בלבד . אבל עכשיו נפרעין ממנו וממשפחתו . אמר רבי יוסי בי רבי בון בשם רב חונה בראשונה כל צרה שהיתה באת על הציבור היו פוסקין שמחה כנגדה . ומשבטלה סנהדרין בטל השיר מבית המשתיר . משבטלו אילו ואילו °שבת משוש לבנו נהפך לאבל מחולנו . וכי מה היתה סנהדרין גדולה מעל' אלא לפי שנאמר °ואם העלם יעלימו עם הארץ את עיניהם מן האיש הרוא בתתו מזרעו למולך לבלתי המית אותו בבל מיתה שיבצו . משלו משל למה הדבר דומה לאחד שקילקל בעיר מסרו לבעל האגמון וחבשו . והיה קשה מבעל האגמון מסרו לבעל הזמורה וחבשו והיה קשה מבעל הזמורה מסרו לבעל הרצועה וסמרו והיה קשה מבעל הרצועה . מסרו לשלטון והחזירו לקמין . כך צרות האחרונות משכחות את הראשונות :

הלכה יג מתני' משמתו נביאים הראשונים בטלו אורים ותומים משחרב בית המקדש בטל השמיר ונופת צופים

הלכה פסקו אנשי אמונה שנאמר °הושיעה י"י כי גמר חסיד כי פסו אמונים מבני אדם : **גמ'** משמתו נביאים הראשונים פסקו אורים ותומים . ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן זה

כדין : בטל השיר . מפרש בגמ' : דבטלו הזקנים היושבים בשער ג"כ : ברלשונה . כשהיו הסנהדרין מחיימין עליהם : דברי נבלה בשיר . ולפיכך בטלו : ברלשונה . כשהלדם מעבר מבירה : אלא מתותו האיש בלבד . לפי שהן לנגלי . על שהיתה סיפוק בידו למחות ולא מיחה : לת המעוררין . והתקנות שבטלו לקמן כמתני' אלו לשבח : לא מסתברא . לפרש הכי אלא עד סוף ימיו היה פטיש מכה וכסוף ימיו בטלה דאל"כ לא שייך לומר וכימיו א"ל לסבר דזה נמי הוא לנגלי דעד סוף ימיו לא היה מצוה על הדבר וכדמשמע דקאמר לת המעוררין והנוקפין לשבח דהן לכהן היו לשבח וכן תקנת דמאי : דמאי . מפרש מהו הלשון דמאי דמי תיקן ומי לא תיקן כלומר דספק הוא והיינו דא מאי וכל הסוגיא איתא בסוף מ"ש והמפרש שם לא פירש כן בדברי :

הלכה יב מתני' סנהדרין . שם הדיינים ונקראים סנהדרין שמושלין הדרת פנים שהן הסנהדרין בטלו הכהורים מעניתם ג"כ : ברלשונה . כשהיו הסנהדרין מחיימין עליהם : דברי נבלה בשיר . ולפיכך בטלו : ברלשונה . כשהלדם מעבר מבירה : אלא מתותו האיש בלבד . לפי שהן לנגלי . על שהיתה סיפוק בידו למחות ולא מיחה : לת המעוררין . והתקנות שבטלו לקמן כמתני' אלו לשבח : לא מסתברא . לפרש הכי אלא עד סוף ימיו היה פטיש מכה וכסוף ימיו בטלה דאל"כ לא שייך לומר וכימיו א"ל לסבר דזה נמי הוא לנגלי דעד סוף ימיו לא היה מצוה על הדבר וכדמשמע דקאמר לת המעוררין והנוקפין לשבח דהן לכהן היו לשבח וכן תקנת דמאי : דמאי . מפרש מהו הלשון דמאי דמי תיקן ומי לא תיקן כלומר דספק הוא והיינו דא מאי וכל הסוגיא איתא בסוף מ"ש והמפרש שם לא פירש כן בדברי :

הלכה יב מתני' משמתו נביאי' הראשונים וכו' . בגמרא מפרש : אנשי אמונה שמאמינים בהקב"ה וסומכין עליו לעשות טוב ואין דואגין לחסרון : זה

מסורת השי"ם

ימות פ"ם כלכה פ

מסורת השי"ם

מדרי"ש

מדרי"ש

מדרי"ש

עין משפט נר מצוה

כי שכיב. אמר. בקרוא לא מיקן דדייריה כו׳: חדא הוה בינגא. מלמיד אחד היה בינגא. מלמיד אחד היה מקנא רעה ואין מה מן מלגו לאמרפו לעולם אמר: אי נקטי ליה ביד מאן מרמי ליהו״. אם תאמר מה מקנא לשון הקר אמר: שומר הפתח. נטול מדי הם לו דוגמה בפסוקים (דף ״ב) לתרגומי מרגיש מיגיב בכי ברכה מאן. כמו מגלה לשון הקר אמר: שומר הפתח. של נגיסם לא מגלה לפקד דמיו בנגוסן לחוצא אל נאמר. מלגמא מרגיש עפקיקע ומקמר הכו אחוד: הוריה אור לגמוע ופם מעשיהם שמע אל מלמדי אומן: גורל. יהודע ליחוד [שלא לאמרה] מעשיו יכול לגמרה מוריה מעקר: חחלא. פרי המאון הגאמל המתמה: שחילא. נרעיונה הגארקה. [השתא דאמרן]. פכאן אמר מגלה לקולן ואמר שמועה מפיו: קלנו מראשיו. רבי מאיר אומרה בנמקבה בנמקבה מגדרין מלגמא מגלה לגמרה: [דף ״ב] מגלה לגמרה: [דף ״ב] מגלה לגמרה: [דף ״ב]

המביא גט פרק ראשון

שיד **הסביא גט** (ג) **ממדינת הים.** °*כתב בספר התרומ' הכותב גט שרטטו מחלה י"ב שיטין לא פחות ולא יותר כמנין גט וכ' סעדיה פירש משום דכתיב ספר כריתות כמנין גט שיטין שבכריתות ס"מ דאמרינן בפ"ק דב"ב בין ספר [לספר [לספר [חלק] ד' שיטין ד' בין ספר בראשית לספר ואלה שמות ח' בין ספר שמות לספר ויקרא ח' בין ספר ויקרא לספר במדבר אבל ארבע של משנה תורה ["שלפני אלה הדברים] לא חשיב שאינו אלא כחצי ואינה התורה הרי לך י"ב אבלאינא פרק השותפין (ג) ומיהו אי הוי חסר או יתר מי"ב שיטין אין לפוסלו בכך כיון שלא החיבר בחלמוד כ"פ אמלסף. וי"מ משום דאמרי' במדרש מנין שאמילו פרגול הספר פי' שרטוטו אלא אלס הראשון שנאמר זה ספר **תולדות וגו' זה בגימטריא י"ב [ג] והכי דרש בפ"ק דכריתות גבי שמן המשחה מזה י"ב לוגין דזה בגי' י"ב וכן נמי פמ"ג עכ"ל:

[גמ'] **ורבא אמר לפי שאין עדים מצויין** שמז לקיימו. °וסוגיא דשמעתין כרבא ולקמן בפירקין בתלמודא מגריך לבני מחחא לומר בפני נכתב ובפני נחתם אפילו בחותם שכונה משום דגזירה ופסק רבינו חס ה"ה לכולנו עתה בזמן הזה

[*תוס' מ"י] וכ"פ ב"מ עיין לקמן סס"ב:

[דף ה ע"ב] **וכ"ת איעבד לחומרא נמצאת מוציא לעז על גיטין הראשונים.**

שמז °פסק בספר התרומה דאין לזין בגט חומיות של שע"ט כ"ז ג"ך כמו שעושין בס"מ כי אין לשנות המנהג פן יוציאו לעז על גיטין הראשונים ועוד אם יבגיו לעשות מגין יש הרבה מן הספרים שאין בקאין לעשות ויעשו גדולות בעין מקלות ויקלקלו אחותיות ברוב המקומות לכן טוב ["לחגיה) ["לחדול מ"י] מלזין ולעשות כמנהג ואע"פ שצריך שהכל אות מוקפת גויל היינו טעמא משום דהאותיות המדוקקות בראות אחת אי אין בראות אות לגי אאין ממחין מה בין אות זה ומה בין חברתה לפיכך נהגו להפרש אבל בלא מגין בקראין אות והמגיס לדרש ["הן] בחיים. **אמנם** ר"י בר אברהם היה מדקדק בין שלא יחסיר עליהם בשמא אם יכתבם בלא זין כמשפטם בחיתות פרק הבונה ח"כ לא מקרי אות בלא מגין והיה מצריך לעשות מגין כמו בס"מ והכי איתא בספרק הבונה מגא נתכוון לכתוב אות אחת ועלו בידו שתים חייב והמגיה פטור לא קשיא הא דבעי זויזי הא דלא בעי זויזי. וכן מצאתי בדברי ר"ב ממגנצא שכתב וז"ל צריך הסופר לזהר לכתוב בחיבה שלמה ומזוינת כל אות ואות מיוחה ושלא לחסר אפילו קוצו של אות אחת כאילו היה כותב חפלין ומזוזה ונכפר התרומה כתב דהאות בהבונה י"ל דמיירי בס"מ או במקום אחר שנתכוון לכתוב בחשבון ס"מ גן"אבל במקום אחר [ג] וה"פ הא דבעי הסופר לזיוי כגון בס"מ הא דלא בעי הכותב לזויי אבל אדרי ואדרי מייבי כשעלו בידו דכתוב ב' אותיות שצריכין זיון אילו היה בס"מ דהא לא קאמר אם אותיות שדיגים לזין והא בחין דיגים לזין ותדע דהא קאמר אחם נטל לגבו של חיה ועשאה כמין ב' איגין חייב משמע דבגמרא הגב לחוד חייב אע"ג דלא זין האותיות אלמא כיון דאין דעתו לזין ולעשות מגין מקרי אות ["בלאו הכי) ["בהכי וכן עמא דבר מ"י] עיין בהלכות חפלין פרק הקומץ:

[דף ו ע"א] **רב אשי אמר אפילו לא שמע אלא** קן קולפסא וקן מגילתא. שיז °וקשה דלקמן בפ"ב אמרי' הלכתא הכל כשרין להמיה את הגט חוץ [*משום יפוג מ"י לא גזרו רבנן. משמע דוקא יפוג מ"י אבל משום מלוה אחרת לא יהו מוחרין שמא וקשה דהא אמרי' בפ' הדר ההוא יוקא דאשתפיך תמיתא כו' ליתמנו אגב אמיה פי' שיאמר לעומר טוכרים לליתיתיהו. וי"ל דהייט דוקא לעזרן מילה שהיא בכרת והיא עצמה דומה לפסוק אבל בשאר מצות לא. מבלן נראה בבהכ"נ מע"ב לומר ט הספרות אין לומר לעומר סוכרים להיא אלא הולכין אם אבל המומם ואומרים ההפטרות אם. תוס' אמרא מנגן דאסור מלאחי מתוס' בשעה אלא אכילה הוא דאסור דאמו דרך העומדי סוכרים אבל בשעה של אכילה מותר. ואפילו אומם האומרים בשעה של תחנים מותר כדי לשמח החתן. פי' ר"ש הא דאמר דאמרא דמומה דאסור ה"מ כגון עניה של אהבת אדם לחבירו ולשמח ביניו. אבל דברי שירות ותשבחות חכרון חסדיו של הקב"ה אומר ואין אדם מישראל נמנע מזאת ותנהג כל ישראל לאומרן בבית המנים ובבית המשתאות בקול נעימות ובקול שמחה ולא ראינו מי שאומה בחתן אחים סומכין אלא אין סומכין כו'. כ"ב בסק כן ור"ח אומר דוקא בסכוק כדי לזרוקו כי הכא אבל הסולת אגבת אלומים לחבירו ולשמח לשון המקבל כדי לחמוב לשון לא מומר. וכ"כ ריב"ל. אבל קשה מיהשלמי מהו לכתוב תרחי תלת מילי מן הפסוקים. ר' חנא אלא לרי אושעיא בר שיתי דאשיתך מלעיר היה מאד שבחה אמרינן. מר עוקבא אלא לרש נעלמא בדבוה דמרן וקאי מיתמרן פי' בשבחי ובקומו היו מזמרין לפניו אל חשמח בשמים אל נגל ישראל. ר' ירמיה כתב לי' יוחנן לשנות אל חוסכין ולהבנה אם שוחאין. הרי אפילו בחגרת שלומים היו מהפכין אלא לכתוב על הסדר ותיתה דהרי חפלין אלין צריכין שרטוט וי"ל דלא צריכי מן כל שיטה ושיטה אבל הרי שיטין מפרשות הדף צריכין. וכ"ב מיירי הכא עוד פי' ר"ת דהכא בשרטוט הפלין פני. כל זה הוא בפנים בס"ר:

[*"פרי הגפן נקרא ספר חיב י"ב]:

[*משום יפוג מ"י לא גזרו רבנן. משמע דוקא יפוג מ"י אבל משום מלוה אחרת לא יהו מוחרין שמא וקשה דהא אמרי' בפ' הדר ההוא יוקא דאשתפיך תמיתא כו' ליתמנו אגב אמיה פי' שיאמר לעומר טוכרים לליתיתיהו. וי"ל דהייט דוקא לעזרן מילה שהיא בכרת והיא עצמה דומה לפסוק אבל בשאר מצות לא. מבלן נראה בבהכ"נ מע"ב לומר ט הספרות אין לומר לעומר סוכרים להיא אלא הולכין אם אבל המומם ואומרים ההפטרות אם. תוס' אמרא מנגן דאסור מלאחי מתוס' בשעה אלא אכילה הוא דאסור דאמו דרך העומדי סוכרים אבל בשעה של אכילה מותר. ואפילו אומם האומרים בשעה של תחנים מותר כדי לשמח החתן. פי' ר"ש הא דאמר דאמרא דמומה דאסור ה"מ כגון עניה של אהבת אדם לחבירו ולשמח ביניו. אבל דברי שירות ותשבחות חכרון חסדיו של הקב"ה אומר ואין אדם מישראל נמנע מזאת ותנהג כל ישראל לאומרן בבית המנים ובבית המשתאות בקול נעימות ובקול שמחה ולא ראינו מי שאומה בחתן אחים סומכין אלא אין סומכין כו'. כ"ב בסק כן ור"ח אומר דוקא בסכוק כדי לזרוקו כי הכא אבל הסולת אגבת אלומים לחבירו ולשמח לשון המקבל כדי לחמוב לשון לא מומר. וכ"כ ריב"ל. אבל קשה מיהשלמי מהו לכתוב תרחי תלת מילי מן הפסוקים. ר' חנא אלא לרי אושעיא בר שיתי דאשיתך מלעיר היה מאד שבחה אמרינן. מר עוקבא אלא לרש נעלמא בדבוה דמרן וקאי מיתמרן פי' בשבחי ובקומו היו מזמרין לפניו אל חשמח בשמים אל נגל ישראל. ר' ירמיה כתב לי' יוחנן לשנות אל חוסכין ולהבנה אם שוחאין. הרי אפילו בחגרת שלומים היו מהפכין אלא לכתוב על הסדר ותיתה דהרי חפלין אלין צריכין שרטוט וי"ל דלא צריכי מן כל שיטה ושיטה אבל הרי שיטין מפרשות הדף צריכין. וכ"ב מיירי הכא עוד פי' ר"ת דהכא בשרטוט הפלין פני. כל זה הוא בפנים בס"ר:

[*"פרי הגפן נקרא ספר חיב י"ב]:

מחש"ו והסומא ומפרש בגמ' בסומא הבא ממון לאדם עבקינן ובעי למימר בפנ"כ ובפנ"מ ולא מבי אמר ["אלמא] הואיל ואינו יכול לראות לא מבי למימר בפנ"כ ובפנ"מ וי"ל דהכא דאה שאר מקוני הקלף שאתך ומיקן עצמו לכתוב אך לא דאה שכתב לכן בי כשישמע קן הקולמס וקן המגילתא אבל גבי סומא לא דאה שום מיקון לכן גם השמיעה אינו כלום ועוד דהכא דאה דאה אבל גבי סומא אין דאוי לראות לכן אינו דומה ["מוספסא) [מוספסא]:

[דף ב ע"א] **הגה"ה** °**ואם יש עליו עוררין יתקיים בחותמיו.** אבל כ"ז דלא שיח אמי בעל ומערער נשאת על פי הגט ולא טעינן מזייף דמשום עיגונא הקילו °אבל בממון טעינן מזייף לגפרע שלא בפניו ומיחומים ומלקוחות שיט ואם נפל ונמצא כיון דאיחבא בגפילה אפילו אם ימצא עידי קיום אם הלוה טוען מזייף מן הדין אין לו לגבות דחיישינן שמא זייף ההיא דג"פ דאמא ידיה אחרוקא אבל אי ליכא לוה קמן והמלוה מצא עידי קיום מחזירין לו ואי הדר אתא לוה וטוען מזייף נראה דתו לא מהימן כיון שהוחזק בהיתר עכ"ל תוס'.

ודין הוליא עליו כתב ידו אם נאמן לומר פרעתי עיין בגט פשוט עכ"ה:

[דף ה ע"ב] **איתמר בפני כמה נותנו לה** ["שליח) ["השליח]. °פר"מ אאם שכ קרוב ממיא גט צריך ליתנו בפני ג' דבעי' שלשה כשרים כמו בדין והכי מוכח מדקאמר ר' יוחנן טעמא משום דשלים נעשה עד ועד נעשה דיין. שלים נעשה עד עפ"כ דקדושין. עד נעשה דיין עי' פרק יש נוחלין ופ"כ דכתובות: °**גרסינן** בירושלמי פ"ק דסנהדרין רב הונא ידע שהדומא לבר אינש אזל למדין קומיה וכפר מה אמר ליה רב שמואל בר רב יצחק כיון דאת ידע דרב הונא גברא רבא הוא את כפר מה יכול למיזל למיסבד קמי ר"ד אומרן אמר ליה רב הונא ועבדין כדין א"ל אין עמד רב הונא גרמיה מן דינא ואזל אסהיד סהדותא בב"ד אומרן:

ביצר יעשה יטלנו הימנה ויחזור ויתן לה בפני שנים כו'. °ר"י אומר שכב דמשמע מכאן דבעינא מתיגתו יאמר בפנ"כ ובפנ"מ וה"ה מון כדי דבור כדאמרי' (לקמן) [לעיל] הכא במאי עסקינן כשנתנו לה בשהוא פקח ולא הספיק לומר בפנ"כ ובפנ"מ עד שנתחרש וכן בספר התרומה דלאחר הנתינה מיד ל"ל בפנ"כ ובפנ"מ ולא יהיה לאומרו עד ["כדי דבור] לאחר נתינה ["לשון מ"י דלאחר נתינה מיד צריך לומר בפנ"כ ובפנ"מ ולא יהיה לאומרו לאחר נתינה]: הגה"ה ר"י היה מסופק אם יכולין לאומרו [לאחר כדי דבור] כל זמן שעסוקין בלומו ענין אומר הר"ס מקיון דלא לאחר זמן מרובה אם ימצא עדי המסירה יכול לומר בפנ"כ ובפנ"מ אבל לא בפני עדים אחרים שלא מן המסירה הה"ל מני עדות והכא שמצריך ליטלו כו' לפי שלא מצא עדי מסירה ולקח משמע כן בירושלמי דחד מייתי גיטא ולא אמר בפנ"כ ובפנ"מ אמר ר' יוחנן יחזור ויתנו

לה ומסיק דטעמא דר' יוחנן כדי להחזיקה גרושה בפני שנים:

[דף ב ע"ב] **עד אחד נאמן באיסורין.** ע"פ המשה רבה וכלן בתוס' עכ"ה:

[דף ח ע"ב] ["**הכותב כל נכסיו לעבדו**]. °מעשה בס"מ שחילק נכסיו לכמה בני שכג אדם בפני עדים וחתמו העדים ושוב נמצא שאחד מן העדים היה מן מקבלי המתנה וחלק מתנתו כתוב בשטר ופסל רבינו יואל הלוי את השטר אפילו לשאר מקבלי מתנה מהאיי דירושלמי דרש גיטין ומייתי לה בחלפס פ"ק דתכות כתב נכסיו לשני בני אדם והיו העדים כשרין לזה ופסולין לזה רבי יוחנן אומר פסול ר"ל אומר כשר והלכתא כרבי יוחנן ונמצא שטר זה מזייף מהומו

*והא דאמרי' פ"ק דגיטין ["דף מ] הכותב כל נכסיו לעבדו יצא לחירות ומשמע דלא קנה הנכסים בעדות דעצמו שאמר בפני נכתב ובפני נחתם אבל לחירות יצא היינו כשלא ערערו על הנכסים אבל ערערו על הנכסים צריך לקיים שטרו בעדים אף על השחרור *וא"ת אם מקיון פ"ק דגיטין לרבא אחד זה ואחד זה עצמו קנה נכסים לא קנה אלמא פלגינן דיבורא והכא בירושלמי [ג] דגיטין משום דהו אלדי דגרם החם היה כתוב בו מתנה ואמר בפנ"כ ובפנ"מ מאחר שערעורו בטל אבל הגט בפי דאי אחי בעל ומערער לא משגחינן מה ערעורו נמי בטל אבל המתנה אי מאחר שערעורו קיים אבל המתנה קיימת אבל הגט ומייתי החם פלוגתא דר' יוחנן ור"ל כתב כל נכסיו לשני בני אדם כו' וי"ל דלמא רבא לא ס"ל בירושלמי דמדמה להו אהדדי ומוהה ר' יוחנן בכותב כל נכסיו לב' בני אדם והעדים כשרים לזה ופסולין לזה פסול לשניהם וטעמא משום דאחי לאיחלופי בשטרות דעלמא שיאמרו קרוב כשר להעיד

["יאמר דאמר רבא הכא אחד זה ואחד זה עצמו קנה ונכסים לא קנה דפלגינן דבורא וי"ל שאני החם דאיישינן דלמא אחי לאחלופי כו'. כן היא הגירסא ההגהות אשר"י שהביא דברי המרדכי]:

["יפוג יש לחלק בין שאר שטרות להכא. נראה לפורש ש"ן זה תמה]:

א (כראיתא פ' השותפין) תא"מ: ב ג"כ מסיק דרבא: ג נ"ב אבל בלאו הכי חייב בלא תנין: ד תוד"ג: ה צ"ל ויתנה: ו נ"ב ס"א דחשיב: ז צ"ל לר':

חדושי אנשי שם

[ג] והר"ר אברהם מעבאל כתב כיון שבכל פרשה פתוחה צריך להיות שיעור פתוחה יעלה לך לכל ספר ג' שיטין הרי י"ב עם ד' של משנה תורה. ובעל תגדה כתב כנגד י"ב שבטים ומר שהיא תומרת לכל ישראל (מהר"ם): [ד] פירוש וגם קרוי נמי ספר ולשון גט הוא כמו שמצינו במדרש אם אחת בכרכי הים וגט שמה ומגרשת לכל מברותיה ממליטתיה מפי הר"ר אברהם מאוסטריקיאה (ג"מ): [ג] פי' וה"ג הוה לן לאפלוגי דבר העדים למי שהוא כשרים לו ויוציא ולקיימה קמייתא שהקשו מההיא דהכותב כל נכסיו לעבדו יצא לחירות דפלגינן עדות עצמו שנאמן על החירות ולא על הנכסים נמי הדרא לדוכתא דלא תלינה לעיל אלא דקיי"ל לא פלגינן דיבורא ושמא תאמר דלא אמר רבא דפלגי' דיבורא אלא לגבי הוא עצמו לפי שהדבר תלוי לדעת אית לן למיזל בתר אומדנא וישוב דבריו אבל עדים אין הדבר תלוי לדעתם אלא בדעת ב"ד אם יאמינוהו או כולו קיים או כולו בטל להכי מייתי מהירושלמי דלא שנא (מהר"ם):

שלטי הגבורים

(ה) לשון גט כמו שמצינו בירושל' אבן אחת בכרכי הים וגטא שמה ומגרשת כל חברותיה מפי הר"ר אברהם מאוסטריקיאה:

מה אם ש"מ שכן אפילו יריאי שמים יוצאין בכך אנטונינוס אמר לר' מייכלתי את מן לייותין בעלמא דאתי א"ל אין א"ל מן איטר פיסחא לא איכלתני ומן לייותין את מייכיל לי א"ל ומה נעביד לך וכתיב ביה *כל ערל לא יאכל בו כיון דשמע מינה כן אזל וגזר אתא לגביה א"ל ר' חמי נזירותי א"ל *בדידי לא איסתכלית מימי אלא בדידך ולמה נקרא שמו רבינו הקדוש שלא הביט במילתו מימיו ולמה נקרא שמו נחום איש קדש הקדשים *שלא הביט בצורת מטבע מימיו הדא אמרה דאתנייר אנטונינוס מיליהון דרבנן אמרין דאתנייר אנטונינוס *דא"ר הזקיה דבי אבהו בשם ר' לעזר אם באין הן נירי צדק לע"ל אנטונינוס בא בראשם (ה) מהו מכתוב ג' תרי תלת מילין מפסוקא ד"מר עוקבא מושלה כתב לריש גלותא דהוה דמיך וקאים בזימרין *ישראל אל תשמח בעמים אל גילך' אחא כתב *זכר צריק לברכה ר' זעירה בתב יולא זכר יואש המלך רבי ירביה משלח כתב לרבי יודן נשיא *לשנוא את אוהביך ולאהבה את שונאיך רבי חייה רבי יוסי רבי איטי דנון לתמר אזלת וקרבה עליהון לאנטיפוטא דקיסרין שלחון וכתבון לר' אבהו שלח רבי אבהו וכתב להון כבר פיסנו לנ' ליטורין למוב ילד טוב למד ותרשיש אברוקים אבמסין הלתבים אבל תמר תמרורים בתמרוריה היא עומדת וביקשנו לטתקה *ולשוא צרף צרוף ר' מנא משלח כתב לרבי הושעיה בי רבי שמי *דאשתיך מצער מאוד תמגא אחריתך אר"י לית כן מה אנן קיימין אם כר"מ אין מוכרין בה"כ אלא על תנאי אם כרבנן מוכרין אותו ממכר עולם חוץ מד' דברים רבי חייה בשם ר' יוחנן

(ג) תיפתר בס"ת :

הלכה ג מתני' *אין מוכרין בה"כ אלא על תנאי איטתי שירצו

יחזירוהו דברי ר"מ וחכ"א מוכרין אותו ממכר עולם ג' חוץ מד' דברים למרהץ ולבורסקי ולטבילה ולבית המים רי"א מוכרין אותו לשם חצר והלוקח מה שירצה יעשה *ועוד אר"י בית הכנסת שחרב אין מספידין לתוכה ואין מפשילין לתוכה חבלים ואין פורסין לתוכה מצודות ואין שוטחין על גגה פירות ואין עושין אותה

קפנדריא

מה לא ס"מ . מכאן אין להוכיח שלא נתנייר דכיון שנפחת מלמטה אפילו יכל שמים מותר לגמרא בו ביה"כ : מייכלתני . הלם אחכילני מלויתן לעה"ב כלומר אם חסידי אומות יש להם חלק לעה"ב : מן לימר פסחא וכו' . שכבר שאל לו מקום אם יתן לו מצה דפסח בשביבה המקדש ואל"ל שלא יאכילנו באחיר כי ולכן שאל לו הא קדובת לייתן תמורה מקדובת פסח יאך תאכילני : א"ל. מה לעשו' לך בקיפ"ם נזירת הכהוב הוא וכל עגל לא יאכל בו ולא בזכיתא עגלת מלחא דאפי' לדיק גמור והוא עגל שמתו אחיו מתמת מילה אסור לאכול בקרבן פסח: כיון דשמע כן. שכל כך חביבה מצות מילה לפני הקב"ה הלך ומל עצמו : אחא . אנטונינוס לגבי ר' וא"ל לאה מילתי אם כמלוטו הוא אם לא : אלא בדיך . ואיך אסתכל בדיך : בצורת מטבע . מפני שיש בהם צורת אדם וכעלי חיים : מיליהון דרבנן . דבני ר' חזקיה כי' דנסמוך מוכיחין לדתנייר אנטונינוס : ואנטונינוס בא בראשם . שאף הוא גר לדק היה : מהו . למיכתב תרי או תלת תיבות מן פסוק בלא שיבטוש א"כ מיבעיא ליה אי קיי"ל כמ"ד אין כותבין תורה מגילה וכ"ש דאסור למיכתב פסוקא פסוקא או כמ"ד כותבין : דהוה דמיך וקאים בזמרא . שהיו אומרין לפניו בשבחו והקומו : ישראל אל תשמח בעמים אל גיל . וקרא כתיב אל תשמח ישראל אל גיל בעמים ש"מ תרי תיבות מותר אלא לכתוב למיכתב בלא שיבטוש לכך היה מתפך ואכתב : כתב ז"ל . דס"ל אלא כותבין ד' אין כותבין : ולא זכר יואש המלך . דס"ל אפילו ד' כותבין : לבטלה אם אוהביך ולאהבה אם שונאיך . ולא כתב לאהבה בתחלה כדכתיב בקרא משום דס"ל אדבע אין כותבין אבל אלא כותבין : דמון לתמר . אשה אחת שבמה תמר זכתה ונכנסו אותה : אחלת . הלבה והלעיגה עליהם לשר דקיסרין : שלחון וכתבון לר' אבהו . שהוא היה קרוב למלכות שיפיים עליהם שלא יענשו : כבר פייסנו לבלבה דלשוכן . לעוב ילד טוב למד ותרשים הן הבלבה שפיים אבדוקים הוא לשון יון ופירושו טוב ילד וכן טוב למד הוא פירושו של אבמסין והרשים פי' בל תלתים : אבל תמר תמרורים . שהיא מרוצה בתמרוריה עומדת : וביקשנו למתקה . כלומר להחזיקה למוטב : ולשוא צרף לרוף . חגם פרח ש"מ דג' כותבין : ה"ג לאשיתך מגער היה מאוד הסגת אמר כך . ש"מ דאפילו ג' אין כותבין : תר"י לית כן . אין לקיים דבר אין קיימין . במאי עסקינן : אי כר"מ . הא איהו דאמר מוכרין אפי' לדברים של חול ואיך קאמר הכא דאין מוכרין אלא מכר עולם חוץ לד' דברים והשתא לחולין מוכרין לקדושה קלה מינעיא : תיפתר בס"ת . תפרש הא דתנן אין מוכרין אלא של רבים ליחיד ה"ה דברים דל"ע אסור להורידה מקדושתה וס"ל לר"מ דהא נמי הורדה היא

קפנדריא

מסורת הש"ס

מגילה כח ב

שבת דיח ב

מי' פסחים קי' א

ר"ה פ"ג דיא' פ"ז ג' ב

ע"ב ע'

מי' נזיר ז' א

בס כח

בס כח

בס יג ב ולא ע"ח הלבה

מגילה כז ב

בס כח א

עין משפט נר מצוה

נג

א מיי' פכ"ח מה"מ הל' מכ"ע ס"ב לסמ"ע ס' ל"ג נסמי' ל' כד

ב מיי' פ"ז מס"ה הלכה ט"ו סוס"ע יו"ד סי' רפ"ד ס"ב

כה

ג מיי' פי"א מה"מ הלכה יז סוס"ע יו"ד ס' קנ"ג ס"ס

גליון הש"ס

(ה) מי' רוש' ניסין דף ו ע"ב ד"ה ומר ומשה דף יז ע"ב ד"ה בתבה ומנחה דף לב ע"ב ד"ה הא דכתיב ומ"ל ס' כ"ה בתוס' ד"ה ומ"ל ס' כ"ה ובוכ"ל ס' כ"ה ובוכ"ל ס' כ"ה ח"ל ס' ג :

(ג) מי' בתוס' דפ"ם לתלמ"ל מי' קמו דלפי שיובלבי רבנן לא פליגי בתחי' מל"ם בתחי' דיגן מנהגו בכ"ם דיגן מנהגו ולגיי . ובזה מבר קוביה מבל מבל ברל"ן ודק :

הלכה ג מתני'

א"ר בשמעון בתני' דאין מוכרין אלא של רבים לכל יחיד : מה בביפה אין מוכרין בה"כ אלא על הגאי אף מתמע על הגאי מיהא ליחיד מכוס דבקדושתיה קיימא . והם כרבנן נתמר דלאו ר"מ אמרה לבד ממכר עולם חוץ לד' דברים והשתא לחולין מוכרין לקדושה קלה מינעיא לקדושה וס"ל לר"מ דהא נמי הורדה היא

קפנדריא

הלכה ג מתני'

אלא על הגאי . אפילו מרבים לרבים אוסר ר"מ מכירה הנומין דדרך בזיון הוא כאילו אינו בעיניהן כלום: ליחיד לכל הדברים חוץ מד' דברים : לבית המים . לבית מרבנים : מפשילין חבלים . וה"ה לכל מלאכות אלה לפי שהפשלת חבלים כרוך מקום מכוות פגוי וכה"ל גדול הוא והוי אורחים בכך:

קפנדריא

שימלא שחוק פיו וכו׳ ומדלא אמר הכי אמטי׳ שאינו תלוי בחורבן אלא לפיכך בזמן בהמ״ק אמר שאסור למלאה שחוק פיו בעוה״ז כשום עניין שהשמחה מרגילה את האדם שיעבור המצוה ומאי דאמרינן אימתי ימלא שחוק פיו ולשונו רנה בזמן שיאמרו בגוים הגדיל ה׳ לעשות עם אלה אמרו אליו על רבי שמעון בן לקיש שלא מלא שחוק פיו בעולם הזה מבי גמרה להא שמעתא מפומיה דרבי יוחנן רביה: ד גרסינן בגיטין בפרק קמא* שלחו ליה למר עוקבא זמרא מנא לן דאסור שרטט וכתב להו °אל תשמח ישראל אל גיל כעמים ולישלח להו °בשיר לא ישתו יין ימר שכר לשותיו אי מההיא הוה אמינא זמרא במנא הוא דאסיר אבל זמרא בפומא מותר קמ״ל דאסיר רבינא אשכחיה למר בר רב אשי דקא א גדיל כלילא לברתיה אמר ליה לא סבר לה מר שנא׳ °הסיר המצנפת והרים העטרה בזמן שמצנפת בראש כהן גדול עטרה בראש כל אדם נסתלקה מצנפת מראש כהן גדול נסתלקה עטרה מראש כל אדם א״ל דומיא דכהן גדול בגברי אבל בנשי לא ורגסינן בסוף סוטה* אמר רב אדנא דשמע זמרא תעקר אמר רבא זמרא בביתא חורבא בסיפא שנאמר °קול ישורר בחלון חורב בסף אמר רב יוסף זמרן גברי ועניין נשי פריצותא זמרן נשי ועניין גברי כאש בגעורת למאי נפקא מינה לבטולי הא מקמי הא אמר ר׳ יוחנן כל השותה יין בארבעה מיני זמר מביא חמש פורענויות לעולם שנאמר °הוי משכימי בבקר שכר ירדופו מאחרי בנשף יין ידליקם והיה כנור ונבל תוף וחליל ויין משתיהם וגו׳ מה כתיב בתריה לכן גלה עמי מבלי דעת וכבודו מתי רעב והמונו צחה צמא וגו׳ פירש גאון הא דאמרינן זמרא בפומא אסיר ה״מ כגון ב נגינות של אהבת אדם לחבירו ולשבח יפה ביפיו כגון שהישמעאלים קורים להם אשעא״ר אבל דברי שירות ותשבחות וזכרון חסדיו של הקב״ה אין אדם מישראל נמנע מזאת ומנהג כל ישראל לאמרן בבתי רתנים ובבתי משתאות בקול נגינות ובקול שמחה ולא ראינו מי שמיחה בזאת ברס״ו בפרק חלק* תנו רבנן הקורא פסוק משיר השירים ועושה אותו כמין זמר והקורא פסוק בבית המשתה בלא זמנו מביא רעה לעולם מפני שהתורה חונרת שק ועומדת לפני הקב״ה ואומרת רבש״ע עשוני בניך ככנור שמנגנים בו הנכרים א״ל הקב״ה בתי אם כן מה יעשו בני בשעה שהן אוכלים ושותים ושמחים אמרה לפניו רבש״ע אם בעלי מקרא הם יעסקו במקרא בנביאים ובכתובים ואם בעלי משנה הם יעסקו במשנה בהלכות ובהגדות ואם בעלי תלמוד הם יעסקו בתלמוד בהלכות פסח בפסח בהלכות עצרת בעצרת בהלכות החג בחג העיד ר׳ שמעון בן אלעזר משום ר׳ יהושע בן חנניה הקורא פסוק אחד בזמנו מביא טובה לעולם שנאמר °ודבר בעתו מה טוב: תנו רבנן* אין עומדין *להתפלל מתוך דין והלכה אלא מתוך דבר הלכה פסוקה היכי דמי הלכה פסוקה אמר אביי כי הא דאמר ר׳ זירא °בגות ישראל הן הרחמירו על עצמן שאפילו רואות טיפת דם כחרדל יושבות עלי׳ שבעת

אין עומדין להתפלל מתוך דין הלכה אלא מתוך דבר הלכה פסוקה כלומר הלכה שאין בה מחלוקת כדמפרש ואזיל כדי שלא יצטרך לחשוב עליה היאך היא ההלכה ולא תהיה מתבלבל ערוכה בשעת תפלה וגראה שצריך ג״כ שלא תהיה חמורה שאע״פ שאין מחלוקת בפסק אם היא חמורה להבין אותה יש לחוש שמא יחשוב בה בשעת התפלה: **בגות** ישראל הן החמירו על עצמן שאפילו רואות טיפת דם כחרדל יושבות עלי׳ שבעת נקיים פירוש דין תורה כך הוא שהשבעה ימים הראשונים שראתה בהם האשה דם הם נקראים ימי נדותה ומסוף אלו השבעה עד תשלום שמונה עשר יום הם נקראים ימי זיבה וכל דם שתראה בכל אלו האחד עשר יום שמסוף הז׳ של נדות עד תשלום י״ח אינו דם נדות אלא דם זיבות ולאחר אלו כי״מ חוזרת לז׳ ימי נדותה וכן הוא הסדר לעולם והדין הוא כך שאם ראתה בימי נדותה ל״ש ראתה יום א׳ בלבד או ב׳ ימים ל״ש ראתה חמשה או ששה אינ״ז ימים בלבד בין הכל ויהיו ימי ראייתם הדם בכלל ולאחר השלמת השבעה עוקבת בגילה כדמגיל״ כל מיידי עבילות עבילתן ביום חוץ מנדה ויולדת שעבילתן בגילה ואפילו ראתה ביום השביעי עצמו כיון שראתה בז׳ ימים של נדות עוקבת בגילה ומוכרת לבעלה ולאחר שעברו אלו הז׳ ימים וכנגדם בי״א יום שבין סוף נדה להתחלת נדה שהם ימי הזיבות יש לה דין אחר שאם ראתה בכל אלו הימים יום אחד או שני ימים בלבד היא זבה קטנה ושומרת יום כנגד יום כלומר יום נקי כנגד יום ממא שראתה בו דם לא שמא ראתה ביום ראיה אחת לא שבה ראתה שנים ביום אחד שני לה ומן הדין היתה מוכנת למחר מיד שתבן החמה ומוכרת לבעלה דמקלת היום כשלו אלא שאפשר כי שמא באותו יום עצמו תראה דם אחר השמש ונמצא שמוכרת המנין הראשון והויא לה ממאה למפרע ושמשה באיסור ומפני חשש הטמירה אסרו השמש ומפני האשמים אסרו העבילה שאם תעבול שמא תבא לשמש ולפיכך אינה מובלת עד הגילה וזהו דוקא בראתה בכל ז׳ ימים אבל אם ראתה ביום י״א בלבד כיון שבשלמו ימי הזיבות אינה יושבת שום יום נקי כלל וכן מפרש במסכת נדה (דף עב.) ואם בכל אלו י״א יום ראתה ג׳ ימים רצופים נקראת זבה גדולה והיא חמורה יותר מן הנדה שצריכה לשבת ז׳ ימים נקיים ואין ימי הראיה בכלל כמו בנדה ואם בתוך ז׳ ימים נקיים חזרה וראתה כל הימים הראשונים יפלו וצריכה אח״כ לחזור שוב ולמנות ז׳ ימים נקיים ואפי׳ חזרה וראתה כמה פעמים לעולם מותרת ואינה עולה מטומאת הזיבות עד שתשב שבעת ימים נקיים בלא שום ראיה כלל ומתוך מה שכתב רבינו משה ז״ל נראה שסובר שאם חזרה וראתה בתוך שבעת ימים נקיים אחר שנשלמו י״א יום שב זיבות דין נדה יש לה ואינה טופרת אלא ז׳ ימים עם ימי הראיה ואין זה נכון שבפירוש נראה במסכת ערכין (דף ח.) ובמסכת נדה (דף עב.) שלעולם מותרות המנין עד שתשב שבעה ימים נקיים בלא שום ראיה כלל כדכתבי׳ וכל זה הוא דין תורה אבל בעות ישראל מפני שלא היו כולן בקיאות באלו החילוקים ולא היו יודעות להפרים בין נדה לזבה וכין זבה קטנה לזבה גדולה החמירו על עצמן ויושבות על הכל ז׳ ימים נקיים כמו בזבה גדולה כדי לצאת מספק ואפילו בלא חומרת כל כך היו יכולין לצאת מספק כדאמרינן במסכת נדה (דף ס״ו) רבי חיקן בשדה ראתה יום אחד מונה שבה והוא. שנים שבה וחסר. שלשה שבעה ימים נקיים פי׳ בכפרים מפני שלא היו כל כך בני תורה ולא היו הנשים יודעות אלו החילוקים כדי לצאת מן הספק חיקן להן רבי שבכל זמן שתראה יום אחד בלבד שתמנה שבה והוא ממה

נפשך

א מיי״פ״ד מה׳ תפל׳ הל׳ ט׳ עטיג מה׳ יט מה׳ ל״ח סי׳ נ״ב נ״ג

ב רש״י ומיימוני פסקו דדוקא בביא המשחה על היין האסור אבל אם היו על היין שרי ובתוספות מסכימין לדברי רבינו מיהו הטור כתב בשם מיימון ואפי׳ אלא בבתי משתאות שרי אסור לא אמא לשון שבבי ל״ש לשון מרבי איה לשון שיהיה הכל אסור אם לא לשבת הבוכל יח״ז יומפלה.

עור . עש״ב :

לשון רא״ש

הגיגות שמנגנין בשעה שבני אדם משכין משתיה אז בשעה שמנגנין בשורי״ למריבה מוחרין שאינו אלא לתקן מלאכתן אבל הגיגות שמנגנין האורגין אז אחר האומנין בתומפתן אסורין שאינו אלא לשמח לבבם ודבר זה אסור בכל עת ואפילו בזמר שמזמרים בשם בלא כלי זמר אסור שלאמר אל גיל כעמים שבאמר אל גיל בפ״ק דביומין שהוא נמשך אחר המסרזות ואחר המדות הרשות בעת שבאו הגייסות של רומיים על ישראל והכניסו אותם בסוף כיה שני בזרו אלא לנגן בכלי זמר שהן כמין תופים וכנורות ואפילו לנגן בשם לפומשקת אסור :

ג תוס׳ ד״ה אור מצוה

רש״י

זמרא מנגן בלאמור - לשורר בתוך בתי המשתאות : שרטט וכתב להו - דאסור לכתוב בלא שרטוט פסוקים של תורה אל כגיאים אל כתובים : זמרא במנא - כגון בכלי שיר בכנור אל שונב : בפומא - בפיפא : הבית ליגנא קלינא קא נקים : ומגיין בני - שהגשים עוטות אחר האנשים : כתם בגעורת - לפי שגריכין האנשים להבין מאוד מה מזמרות הבנים שיבשו לעצמן אחריהן

ומתוך כך מסתכלין בהן ומתרשרין אחריהן : בגרנשה מיני זמר - אותם המזכרים בפסוק דמייתי : חמש מיני פורענויות . גם בזה הפסוק : אלא מתוך הלכה פסוקה - שאין צריך עיון כדי שלא יהא מהרהר ומתחבר בשעת תפלתו : יושבות עליה ז׳ נקיים - לבד מיום שפוסקת בה ותורה לא שצריכה ז׳ נקיים אלא לזבה ואינה זבה אלא הרואה שלשה ימים רצופין

בתוך

תוס׳ ד״ה אלא

ם ישנים כ״ד

מוסג פורענויות

ש״ע כ״ב

מקוק כ״ה

ד׳ מה׳

נפסיק ב

ישפיק ה

מבלי מו דף לא.

[דף כה ע״א]

קיג

פסחים לא:

ואם כן כרוח הקדש אמרו ומ"מ אלו ואלו דברי אלהים חיים שכשמצא נימא הקפיד על שניהם.

שלש עבירות. ר"ח גרש גלוי פריות שפיכות דמים וחלול י' ושלשתן היו בפלגש בגבעה ולהכי לא תשיב אחר מן המי דבמתן.

דף ז ע"א

השכם והערב עליהם לבית המדרש. לשון דוש דרש כמו דמדומי המה. ואע"ג דאמרינן בנבח קמא כל המוסר דין על תנינו הוא נענש המלה הא אמרינן התם והוא לחיים ליה דינא בארעא והכא לא הוה ליה דינא בארעא, א"נ לא היה מוסר דין עליהם אלא אמר לו להבשים והעריב לעפוק בתורה תתון זה יהיו כלין.

זמרא מנא לן דאסור. כי ההיא דמתבתי לעיל דירושלמי דהוה קאי ותמיך בזמרין שהיה מרבה להתענג ביומר ולשורר לפניו, וכ"י פירש לשורר בבית המשתה וכן משמע מדפיך ותילתא ליה בשיר לא יפנו יין. ומה שנוהגין עתה בשעת סעודה בחופה לשורר, שיר של מלוה כזה שהוא לשמח חתן וכלה שרי, וכן כתב רב אלפס בברכות פרק אין עומדין פי' גאון הא דאמרינן דאמרא דפומא אסיר הני מילי כגון נגינות של אהבת אדם לחבירו ולשבח היפה ביופיו אבל דברי שירות ותשבחות וחכרון אמדיו של הקב"ה אין אדם מיצרא לנמנע מזאת ומעבר כל ישראל לאומרן בבית המים ובבית המשתאות

בקול נגינות ובקול שמחות ולא ראינו מי שמתחה בזאת.

מאי דכתיב וקינה ודימונה ועדעדה. רבינו מאיר אומר בשם ר' משה הדרשן דהא דדרש שם עיירות הללו היינו משום דבמנין עיירות של יהודה בפרטן נמנא ל"ה ובכללן כ"ע וקיים ליה דהגר שם נמתבו לדרשא.

על עטרות חתנים. לא מיירי בעטרות שמניחין על ראשו של אדם דהא אמרי' עלה בפ' בתרא דסוטה לא שנו אלא של זהב ורד או של הדס אבל של קנה או של הילת מותר ואין דרך לעשות עטרות של קנים להשים בראשו של אדם, אלא כמין כיפה עשויה שקורין עלמ"א והיא כמין קריינא דמנמנמת בה כלמא, וברגא כל אדם לאו דוקא בראשו ממש אלא למעלה מראשו, והאי דקרי ליה עטרות אשבחן מי האי גוונא במס' מדות דתנן ובזרעות של זהב היו קבועות באולם שבהן עולין ויורדין את העטרות שבחלוטות שנא' והעטרות תהיינה לחלם ולטוביה ויסיכו הנחושים דהיינו כעין כיפות מחבבות שעושין בחלוטות, וההוא קרא דמייתי הכא כתיב בנבואת זכריה וכתיב ומי האם ולקחת כסף וזהב ועשית עטרות ושמת בראש יהושע, ויש לפרש דושמת בראש לא קאי אעטרות, אלא מרי עניני מינהו, ולקחת כסף וזהב ועשית עטרות, וגם זה חעשה ושמת בראש יהושע פי' שתמנה יהושע להיות בראש אחיו לכ"ג, ומיהו משמע הכא שעטרות דומיא דמצנפת ודוקא לחתנים אבל עטרות אחנים דומיא דעטרות כלות דמפרש בגמ' דסוטה דהיא עיר של זהב, ובפ' בתה אשה אמר לא תעה אשה בעיר של זהב מכלל דבמזל שרי, ואמרינן נמי ר"ע עביד לדביתהו ירושלים דדהבא, ובגבול הוא דדוקא הנהו ברבנלין לעשותן הקפיד אלא לנהוג שמחה ביותר כדאמרי' נמי זה אחר מקלה שבראתי אחנים.

בזמן שיש מצנפת בראש כהן גדול. לאוחה של כהן גדול קרויה מצנפת כדכתי' אומר ריב"א ומצנפת בד לנוף, ואחת המצנפת, אבל של כהן הדיוט קרויה מגבעת כדכתי' ועשית להם מגבעות, משום דשל כהן הדיוט היתה גדולה וקרויה מגבעת אבל של כה"ג היתה קטנה מפני שהיה והתפלין היו דומין אותה כדאיתא בפ"ב דחגיגה שעבו היה נראה בין זית למצנפת שהם היה מגיה תפלין וקרויה מצנפת, ואע"ג דגבי זית כתי' מצא לא על המצא אמנם קאמר דמתרגמינן מצאו בית עיעוהי ואמרינן נמי בקידושין גבי יגאי הקם להם בזית שבין עיניך, ונראה שהוא בגובה הראש כמו בין עיניך דתפלין, ומיהו אשכחן נמי בלשון התלמוד שקורא לשל כהן הדיוט מצנפת ביומא בפ' אחר להם הממונה הממונה טוטל מצנפת של אחד מהם, ואפי' היו שוות של כהן גדול ושל כהן הדיוט מ"מ נקט הכא בזמן שמצנפת בראש כה"ג לפי שלא אחרו אלא לתמיד דכתיבי דרשים והייו כעין כה"ג שהיה ראש ושר בישראל.

דף ז ע"ב

ה"ג בתוספתא ימינו לסזרח הדרך. ול"ג ומימינו לסזרח הדרך לעולם ימינו לסזרח הדרך כשהולך מעבר לחיב, ומיהו י"ל דפעמים הדרך מתעקש ואין ימינו לסזרח. והקשה ה"ר יחיאל דבתוספתא דפרק בתרא דתהלות מיתניא מיפכא דקתני היה הולך מעבר לחיב ימינו לסזרח הדרך שהוה לעברא הדרך שתמה, ותירץ ה"ר יעקב מקינון דבריתא דתוספתא מיתניא לתמקנא דשמעתין דאמרי' לעולה בפרק אין הולכין וחיא דאמרי' ישראל ושי שני דרכים לשני ידי הרשעה אחת מלמעלה לגד המזרח ואחת מלמטה לגד המערב, ובריתא דהכא מיירי בהולך מלמעלה לסזרחה של רשעה ובתוספתא מיירי בהולך מלמעלה לעברה של רשעה.

ויהיב תנא סימנא הכי. פירש"י ומי תשיבא מדא רשעה לאתנוחי תנא סימנא עלה, וקשה לפירושו אטו מי ליה ליה לתנא לגבר אחוחי אדרן ישראל אפי' לרשעה קטנה, ואו מאי מייתי ראיה מרב פפא דאמר לחזרה לסזרחה של מפילה דהאם לא יהיב קרא סימנא לחזרה של מפילה אלא המפילה היא סימן לשילה, ופי' רש"ס דהא דפריך ויהיב תנא סימנא הכי לאו אשיטיא קא מהדר אלא אמתניתא קאי דקתני ימינו לחזרה הדרך, ובקא אמתה וכי בחפילה הו"ל לאחוחי סימנא בחזרתו של עולם שאומר לחזרה הדרך לעברה הדרך כלומר לחזרתו של עולם של המפילה דעל דבר מועבר כמו דרך לא שייך להזיר ולומר חזרה ומעבר של אותו דבר והו"ל לאימר ימינו לחזרה דהיינו לחזרה העולם, ומשני אין דבמי אמר רב פפא לחזרה של מפילה אלמא חזרה חזרתו של עולם על המפילה.

הא ר' יהודה הא רבנן. ואע"ג שקרקעות המים הוי ארץ ישראל גרע הכא מחוכלאות דלעיל. תיתה לפי מאי דאמרתי הנתה גבו לחעבר וכי הנבית גבו בעלייה בארץ ישראל יחשב כמבית בחו"ל משום דהוזרע בעלייה פטור מן המעשר, וי"ל דלא דמי דעליה קרקע שחמתיו בר זריעה הוא ולאו לחיוב מעשר ומבעיא מה שאין בן בפניה.

עציין נקוב. פירש"י דפניה לעיל אל מרם היא ואינה ברכה ליקב כדאמרי' בחמות אבל עצין של עץ ברוך שיהא נקוב, ונראה דלאיתו מפרק קרבנות גבור דאמרי' הנתה מני מדא שבנג ובמבורבה ובכפניה ובבעצין מבית ונקוב ומבית לידן בנקוב כלן בשאינו נקוב ומשני עצין אעצין לא קשיא כלן בנקוב בשאינו נקוב פניה אפניה לא קשיא כלן בפניה של מרם כלן בפניה של עץ, ומדלא משני בפניה כלן בנקובה כלן בשאינו נקובה ש"מ דבל מרם לא בעי נקיבה ואתא לאמוחינן חידוש אחר בפניה שאינה בעצין של עץ, וקשה לפירושו מהא דאמרינן לקמן בפ"ב כתבו על מרם של עצין נקוב ש"מ דחרם בעי נקיבה דאי לאו הכי אמאי נקט נקוב, ועוד קשה מהא דאמרינן בפ' המצניע חמש מדות בכלי מרם ניקב כמוליא משקה וכו' עד ניקב כשורש קטן טהור להבשיר בו את הזרעים אלמא של מרם נמי בעי נקיבה לא חשיב כמחובר, ופי' ר"ח דבל מרם מהני נקיבה מחוך שהוא מן אדמה בנקב כל דהו מחפשט האלמוחות בטולו אבל בשל עץ לא מהני נקיבה, והכא מיירי בפניה נקובה וכן הנהיא דמנחות, והמים אינם נכנסים משום שהעפר נדבק ונעשה רגנים וסותם את הנקב, והא דלא משני בבי פניה כלן בנקובה כלן בשאינה נקובה משום דזה לא היה חידוש להיותו מין עצין, ועוד כיון דחתם פניה של עץ ניחא ליה לאוקומי בבל עץ, וכן נראה מהנהיא דחמש מדות בכלי מרם דדוקא בכלי מרם הוי דינא הכי דניקב כשורש קטן הוי כמחובר, דומיא דשאר מדות דקאמר החם מוליא משקה וטוגם משקה דהיינו דוקא בכלי מרם כדחמן בפ' בא מיומן כל כלי מרם שהוא מכנים מוליא ויש מוליא ואינו מכנים ואמרינן בגמ' מכנים פסול למי חטאת ומוליא פסול משום גיסטרא הרי אותן שחי מדות מצאנו בכלי מרם, וכן שחי מדות דניקב ומוליא דיש וכמוליא דיין ומצאנו ריתון מצאנו בחמ' כלים גבי כלי מרם אבל של עץ לעולם שיעורן כרמוזים כדחמן כל כלי בעלי חמים שיעורן כרמוזים. והחם היה יכול לחרץ כמו בכאן הא ר' יהודה הא רבנן אי נמי כאן בגוחשחא כאן בשאינה נוחשחא, וגם כאן היה יכול לחרץ כאן בבל עץ כאן בבל מרם א"כ כאן בנקובה כאן בשאינה נקובה. ובירושלמי פ"ב דערלה משמע בפרש"י דחנן החם והטוטע בפניה מיירי בערלה וקאמר עלה בירושלמי ר' יאחק מקולא בשם ר' חזקיה הטוטע בעצין שאינו נקוב מייב בערלה ר' יוסי אמר שהארבשים מפעפעים את המרם ר' יוחנ מפיק ליחנא כלי מרם עומד בפני ארבשים לימחר ופי' רביני שמשון דר' יוחנ לא פליג אדר' יוסי ומפרש דבחמיה קאמר ר' יוחנ ומפרש דחמתי' מיירי בפניה של מרם. ומצאתי כחוב בחוספחא דשביעית פ"ד הטוחן את הלוף בשביעית ר"מ אומר דרך אדרן עוחנו בעצין כדי שלא תצחם ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר ונחתם בכלי מרם לחנן יעמדו ימים רבים אלמא דבלי מרם מעמיד שלא יחפח ושלא יצחים, ואיתא ספרים דגרסי בירושלמי שהארבשים מפעפעין את הענ ר' יוחנ מפיק ליחנא דבלי מרם עומד בפני הארבשים פי' מהפך הנשון והכל אחד ר' יוסי אומר מדרבנן דבפירש"י החם, אבל אחד הוא דחמי הכא עד כאן לא קאמרי רבנן אלא בפניה דחמחא דבעצין לכו"ע לא הוי כמחובר קשה מהיא דלקמן ומההיא דשבת, וצ"ל דרבה פליג אהנהו. אי נמי דחוחא בעצמה הוא דקא דמי דחמחא דבעצין ליכא לחמחא.

דף ח ע"א

כל ששופע ויורד מטורי אמנון ולפנים. פירש"י מטורי אמנון לפנים היינו לגד דרומי לגרן, מטורי אמנון ולחון היינו לגד לפון ולחון, וקשה לפירושו דכיון דר' יהודה נמי אמי לפנים גבול לפוני של ארן ישראל מ"ש דנקט ר' יהודה קפלוריא הו"ל לאינקט נמי טורי אמנון כמו מ"ק ולומר דרוחין כלילו חוט מחוח מטורי אמנון עד אוקיינוס, ועוד קשה הא דאמרי רבנן רוחים אותם כלילו חוט מחוח עליהם מטורי אמנון עד נחל מצרים לא ידעינן מהיכן יתחחו הסוט אם מרגש טורי אמנון או מסופו או מאמצעיתו, ונראה דטורי אמנון משפע ויורד לגד מזרח ולגד מערב וכל שנשופע ויורד מטורי אמנון ולפנים דהיינו לגד מזרח הוי ארן ישראל ומטורי אמנון ולחון דהיינו לגד מערב הוי חוצה לארן, והנפים שם רוחים כלילו חוט מחוח מטורי אמנון כלומר מחודו של הר עד נחל מצרים, וקפלוריא הוא הר שעל טורי אמנון כדאמרינן במדרש הר החר שהוא הר על גבי הר ומשפע מדרום לצפון, וכשבא ר' יהודה לפרש גבול לפוני נחן שיעורו באותו הר, והא דכתיב זה יהיה לכם גבול לפון מן הים הגדול תחחו לכם הר החר בקפלוריא מיירי דקאי בהר החר.

ר' יהודה אומר כל שבנגב ארץ ישראל הרי הוא כארץ ישראל. ואפי' עד אוקיינוס כדמוכח. ושלח ה"ר פטר לר"ח דבזמן הזה היה לנו לחתמיה בתקומיעו במעשר ובשביעית לר' יהודה שבמערבה של ארן ישראל אנו עומדין שאנו מחפלגים כנגד מזרח, והשיב ר"ח לחפטר לר' יהודה לא קדשוה בשביה כדאמרינן הרבה כרכים כבשום עולי מצרים וכו', ועוד דשמא אין אנו כנגד אויר ארן ישראל אלא מן הצדדים למעלה מנגל מצרים או קפלוריא, ועוד י"ל דכל שכנגד ארן ישראל דקאמר ר' יהודה לא מיירי ביבשה שעד אוקיינוס אלא בנסין שעד יש אוקיינוס דוקא, וכן פירש"י כל שכנגד ארן ישראל כל היס שכנגד ארן ישראל.

המוכר עבדו לסוריא וכו'. תימה אמאי לא אחל מגיטין נמי כיון שלא ידע בריאה דלקמן ואם תאמר לגיטין פשיטא ליה דהוא כחוצה לארן א"כ עדיפא לי' לענין עבדים מלענין גיטין ולר' מאיר בר אבא פשיטא ליה מיפכא דעבד עבו לענין גיטין מלענין עבדים ואם תאמר פשיטא ליה דהוא כארן ישראל א"כ מה השיב לו לגיטין אין לעבדים לא הא בסוריא יודע היה שהיא כארן ישראל לגיטין ואפי' הכי לעבדים מנעא ליה גם בעבו יכול להיות דמיבעיא ליה מה דיבה לעבדים, וי"ל דדייק מיתורא דמתני' דמה הולרך ר' מאיר לומר לגיטין הא בגיטין מיירין אלא למיתק מיבה לעבדים לא. וה"ר יוסף מקלנון מיכן מיבעי מיבה חדא דבפשוט מיבה מרמי, וקא בעי מיבה עבדים אם יאמר לעבדים כארן ישראל ממילא שמעינן דכ"ש לגיטין דמסתבר טפי שיהא כארן ישראל לגיטין מלעבדים לפי שדברים שם תלמידי חכמים ובקיאין בשמה ובמיתי שיריתא כדמוכח בחר הכי דקאמר לגיטין אין לעבדים לא, ואם יאמר כחוצה לארן לעבדים אם יאמר כן בגיאוחא בלא כעם איכא למשמע מיבה דלגיטין כארן ישראל דאי אף לגיטין כחוצה לארן א"כ מיבחא קא רחם השמא לגיטין כחוצה לארן והיה לן לידע זה מן המשנה דקחני עבו כארן ישראל לגיטין אבל סוריא דמרחקא לא, לעבדים לא כ"ש. וא"ח ליבעי מיבה לגיטין וליפשוט מיבה מרחי דאי אמר ליה כחוצה לארן כ"ש לעבדים, ואי אמר לי' כארן ישראל בלא כעם א"כ לעבדים כחוצה לארן דאי אף לעבדים כארן ישראל מיבחא קא רחם השמא לעבדים כארן ישראל לגיטין לא כ"ש, וי"ל דאחא לא קא רחם אם היו טוענין לחמיר וגם מן המשנה לא היה להם להבין דאדרבה משמע דוקא עבו כארן ישראל אבל סוריא דמרחקא לא הכי לא קא רחם אם היו טוענין לחמיר.

וכ"ש סוריא דמרחקא. מכאן נמי קשה לאלי דפרישים בתחמיתין דבלגיי בעבו בחומו לד שהוא חוצה לארן, דא"כ הימי דייק הכא לגיטין אין לעבדים לא וכ"ש סוריא דמרחקא אדרבה סוריא עדיפא דקא סבר מיבוא יחיד שמיה מיבוא והיא עצמה ארן ישראל בההוא מנא דלקמן דקחני בשלשה דברים שוחה סוריא ולהכי קא מיבעיא לי' אי הוי כמוכר בארן כיון דשמיה מיבוא או דלמא כיון דעדיפה מחמת כחוצה לארן לא, היולכך נראה דפרישים נעל (ר' ב') דבאחוחו לד שבארן ישראל מיירי מחמיתין. וקשה מהא דאמרינן בירושלמי המוכר עבדו [נעבו] יצא לחירות ור' שמעאל אבור דר' יוחן אמר אפי' מעבו נעבו ואמ"ל דאפי' באחוחו לד שהוא ארן ישראל יצא לחירות א"כ מעבו נעבו אמאי יצא לחירות כיון דחשיב כחוצה לארן, וי"ל דניחי דחשיב כחוצה לארן בגי עיקר ישוב ארן ישראל לגבי חוצה לארן חשיב בארן ישראל.

בשלש דרכים נרשינן, דגבי דברים שייך לאיחתי בשלשה כדמוכח ברש קדושין והכא שייך לאיחתי דרכים כיון דאיכא פלוגתא כדמוכח החם.

דף ח ע"ב

כיבוש יחיד. פירש"י שלא היו כל ישראל ביחד כדרך שהיו בכיבוש של יהושע שהיו כולם שם וכבשוה לעזרה כל ישראל לפי חלוקה גרלה דוד לא כיבש אלא לעזרה, אבל בספרי מפרש טעם אחר בפוף פרש, והיה עקב כל מקום אשר תדרוך

ליה לתנא לגבר אחוחי ארן ישראל אפי' לרשעה קטנה, ואו מאי מייתי ראיה מרב פפא דאמר לחזרה לסזרחה של מפילה דהאם לא יהיב קרא סימנא לחזרה לסזרחה של מפילה אלא המפילה היא סימן לשילה, ופי' רש"ס דהא דפריך ויהיב תנא סימנא הכי לאו אשיטיא קא מהדר אלא אמתניתא קאי דקתני ימינו לחזרה הדרך, ובקא אמתה וכי בחפילה הו"ל לאחוחי סימנא בחזרתו של עולם שאומר לחזרה הדרך לעברה הדרך כלומר לחזרתו של עולם של המפילה דעל דבר מועבר כמו דרך לא שייך להזיר ולומר חזרה ומעבר של אותו דבר והו"ל לאימר ימינו לחזרה דהיינו לחזרה העולם, ומשני אין דבמי אמר רב פפא לחזרה של מפילה אלמא חזרה חזרתו של עולם על המפילה.

הא ר' יהודה הא רבנן. ואע"ג שקרקעות המים הוי ארן ישראל גרע הכא מחוכלאות דלעיל. תיתה לפי מאי דאמרתי הנתה גבו לחעבר וכי הנבית גבו בעלייה בארן ישראל יחשב כמבית בחו"ל משום דהוזרע בעלייה פטור מן המעשר, וי"ל דלא דמי דעליה קרקע שחמתיו בר זריעה הוא ולאו לחיוב מעשר ומבעיא מה שאין בן בפניה.

עציין נקוב. פירש"י דפניה לעיל אל מרם היא ואינה ברכה ליקב כדאמרי' בחמות אבל עצין של עץ ברוך שיהא נקוב, ונראה דלאיתו מפרק קרבנות גבור דאמרי' החם מני מדא שבנג ובמבורבה ובכפניה ובבעצין מבית ונקוב ומבית לידן בנקוב כלן בשאינו נקוב ומשני עצין אעצין לא קשיא כלן בנקוב כלן בשאינו נקוב פניה אפניה לא קשיא כלן בפניה של מרם כלן בפניה של עץ, ומדלא משני בבי פניה כלן בנקובה כלן בשאינו נקובה ש"מ דבל מרם לא בעי נקיבה ואתא לאמוחינן חידוש אחר בפניה בעצין של עץ, וקשה לפירושו מהא דאמרינן לקמן בפ"ב כתבו על מרם של עצין נקוב ש"מ דחרם בעי נקיבה דאי לאו הכי אמאי נקט נקוב, ועוד קשה מהא דאמרינן בפ' המצניע חמש מדות בכלי מרם ניקב כמוליא משקה וכו' עד ניקב כשורש קטן טהור להבשיר בו את הזרעים אלמא של מרם נמי בעי נקיבה לא חשיב כמחובר, ופי' ר"ח דבל מרם מהני נקיבה מחוך שהוא מן אדמה בנקב כל דהו מחפשט האלמוחות בטולו אבל בשל עץ לא מהני נקיבה, והכא מיירי בפניה נקובה וכן הנהיא דמנחות, והמים אינם נכנסים משום שהעפר נדבק ונעשה רגנים וסותם את הנקב, והא דלא משני בבי פניה כלן בנקובה כלן בשאינה נקובה משום דזה לא היה חידוש להיותו מין עצין, ועוד כיון דחתם פניה של עץ ניחא ליה לאוקומי בבל עץ, וכן נראה מהנהיא דחמש מדות בכלי מרם דדוקא בכלי מרם הוי דינא הכי דניקב כשורש קטן הוי כמחובר, דומיא דשאר מדות דקאמר החם מוליא משקה וטוגם משקה דהיינו דוקא בכלי מרם כדחמן בפ' בא מיומן כל כלי מרם שהוא מכנים מוליא ויש מוליא ואינו מכנים ואמרינן בגמ' מכנים פסול למי חטאת ומוליא פסול משום גיסטרא הרי אותן שחי מדות מצאנו בכלי מרם, וכן שחי מדות דניקב ומוליא דיש וכמוליא דיין ומצאנו ריתון מצאנו בחמ' כלים גבי כלי מרם אבל של עץ לעולם שיעורן כרמוזים כדחמן כל כלי בעלי חמים שיעורן כרמוזים. והחם היה יכול לחרץ כמו בכאן הא ר' יהודה הא רבנן אי נמי כאן בגוחשחא כאן בשאינה נוחשחא, וגם כאן היה יכול לחרץ כאן בבל עץ כאן בבל מרם א"כ כאן בנקובה כאן בשאינה נקובה. ובירושלמי פ"ב דערלה משמע בפרש"י דחנן החם והטוטע בפניה מיירי בערלה וקאמר עלה בירושלמי ר' יאחק מקולא בשם ר' חזקיה הטוטע בעצין שאינו נקוב מייב בערלה ר' יוסי אמר שהארבשים מפעפעים את המרם ר' יוחנ מפיק ליחנא כלי מרם עומד בפני הארבשים לימחר ופי' רביני שמשון דר' יוחנ לא פליג אדר' יוסי ומפרש דבחמיה קאמר ר' יוחנ ומפרש דחמתי' מיירי בפניה של מרם. ומצאתי כחוב בחוספחא דשביעית פ"ד הטוחן את הלוף בשביעית ר"מ אומר דרך אדרן עוחנו בעצין כדי שלא תצחם ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר ונחתם בכלי מרם לחנן יעמדו ימים רבים אלמא דבלי מרם מעמיד שלא יחפח ושלא יצחים, ואיתא ספרים דגרסי בירושלמי שהארבשים מפעפעין את הענ ר' יוחנ מפיק ליחנא דבלי מרם עומד בפני הארבשים פי' מהפך הנשון והכל אחד ר' יוסי אומר מדרבנן דבפירש"י החם, אבל אחד הוא דחמי הכא עד כאן לא קאמרי רבנן אלא בפניה דחמחא דבעצין לכו"ע לא הוי כמחובר קשה מהיא דלקמן ומההיא דשבת, וצ"ל דרבה פליג אהנהו. אי נמי דחוחא בעצמה הוא דקא דמי דחמחא דבעצין ליכא לחמחא.

דף ח ע"ב

ה"ג בתוספתא ימינו לסזרח הדרך. ול"ג ומימינו לסזרח הדרך לעולם ימינו לסזרח הדרך כשהולך מעבר לחיב, ומיהו י"ל דפעמים הדרך מתעקש ואין ימינו לסזרח. והקשה ה"ר יחיאל דבתוספתא דפרק בתרא דתהלות מיתניא מיפכא דקתני היה הולך מעבר לחיב ימינו לסזרח הדרך שהוה לעברא הדרך שתמה, ותירץ ה"ר יעקב מקינון דבריתא דתוספתא מיתניא לתמקנא דשמעתין דאמרי' לעולה בפרק אין הולכין וחיא דאמרי' ישראל ושי שני דרכים לשני ידי הרשעה אחת מלמעלה לגד המזרח ואחת מלמטה לגד המערב, ובריתא דהכא מיירי בהולך מלמעלה לסזרחה של רשעה ובתוספתא מיירי בהולך מלמעלה לעברה של רשעה.

זמנים. הלכות תענית פ"ז

רכד

שאלה

מסאלה מן חלב [1]. הל יגוז סמע אלגנא באלמושחאת אלערביה ואלזמר.

אלגואב

מעלום [2] אן נפס אלזמר ואלאיקאעאת כלהא חראם [2] ולו לם יקאל [3] עליהא כלאם אצלא לקר׳ ד״ל אודנא דשמעא זמרא תעקר וקד בין אלתלמוד אן לא פרק בין סמע אלזמר או תנגים אלאותאר או תלחין אלאלחאן דון <אלכלאם> אלא כל מא [4] יוגב בסט אלנפס [5] וטדבהא חראם כמא דכרוא ואסתנדוא אלי אלנבי אלנבוי קאל אל תשמח ישדאל אל [5*] גיל כעמים ועלה דלך ביינה [6] גדא לאן הדה [7] אלקוה

רכד

שאלה [1]

ד שאלה מארם צובא. המותר לשמוע שידה עם שירי האזור [2] הערביים וזמר?

התשובה

ידוע, שעצם הזמר והניגונים כלם אסורים, אפילו אין אומרים עליהם מלים כלל, לאומרם [3] ז״ל ״אודנא דשמעא זמרא תעקר״. וכבר באר התלמוד [4], שאין הבדל בין שמיעת הזמר או ניגון על מיתרים או השמעת הנעימות בלא <מלים>, אלא כל מה שמביא לידי שמחת הנפש והתרגשותה, (הוא) אסור, כמו שאמרו, וסמכו דבריהם אל איסוד הנביא, (ש)אמר [5] ״אל תשמח ישראל אל גיל כעמים״. וטעם זה (הדבר) ברור מאד, לפי

רכד. כי״ש קנ״ח; לפי כי״ש (עי׳ דמש״ש Hebr. Übers. עמ׳ 855, הע׳ 58; Arab. Lit. עמ׳ 212) הוציאו גולדציהר ב־MGWJ כ״ב עמ׳ 176 ואילך (ובעקבותיו ה״ר א. שמידעל בבית אוצר הספרות, תרמ״ז, חלק אוצר התורה עמ׳ XXVII); פ״ן ש״ע (לפי שמידעל); [הובאה בטור או״ח סי׳ תק״ס. פ״ן]. תחילת השאלה והתשובה מובאת בתחילת ת׳ רס״ט, וייתכן, ששתי השאלות נשאלו יחד או לפחות בידי אותו השואל.

1. מסאלה מן חלב: בכי״ש ליתא, אך נמצא בתחילת ת׳ רס״ט; שם השאלה ״פי אלשרב עלי מיני זמר כו׳״ (= בדבר השתיה על מיני זמר וכו׳), השווה גם הערה 1 לעברית.
2. מעלום... חראם: דק חלק זה של הת׳ מובא בתחילת ת׳ רס״ט (בתוספת ״כו׳״).
3. יקאל: אין לגרוס עם גולדציהר יקל, עי׳ §K47.
4. <אלכלאם> אלא כל מא: כך נראה לי להשלים בהנחת מעין הפלוגראפיה; גירסת גולדציהר ״אלצלאת״ מבוססת על קריאה מוטעית.
5. אלנפס: כי״ש אל ופס.
*5. אל: כי״ש את.
6. כעמים ועלה דלך ביינה: כי״ש בעמים ועליה דלך ביינא.
7. הדה: כי״ש הדא.

1. שאלה: השאלה מקוצרת ביותר; חסרים בה למשל הדברים המצוטטים בסוף התשובה ועי׳ הע׳ 16.
2. שירי האזור: על שירי האזור, אלמושחאת, השווה M. Hartmann, Das arabische Strophengedicht, I. Das Muwaššaḥ 1897. על התאמת שירי האזור למנגינות (ר׳ להלן התשובה על הנגינה) השווה ש. מ. שסדן, תרביץ י״ח, עמ׳ 166, 175/6.
3. [לאומרם: סוטה מ״ח א׳.
4. באר התלמוד: גיטין ד׳ א׳.
5. הנביא (ש)אמר: הושע ט׳ א׳. ועי׳ גיטין שם ע״ב.

אלשהואניה ינבגי קמעהא ורדעהא ומסך ענאנהא לא אן תותר ויחיי מיתהא ולא ינטר פי חק אלואחד אלשאד אלקליל אלוגוד אלדי יוגב לה דלך וקא אלנפס וסרעה אנפעאל לאדראך [8] מעקול או כשוע ללאמור אלדיניה לאן אלאחכאם אלשרעיה אנמא תכתב בחסב אלאכתר ואלאגלב שדברו חכמים בהווה וקד בין לנא אלנביון דלך וקאלוא מנכרין עלי אסתעמאל אלאת אלאלחאן עלי גהה אלעבאדה [9] בסמעהם והו קולהם הפורטים
44a על פי הנבל כדוד | חשבו להם כלי שיר
וקד בינא פי שרח אבות אן לא פרק בין אלאקאויל אלעבראניה ואלערביה ואנמא יחדם דלך או יחל בחסב אלמעני אלמצמן [10] פי תלך אלאקאויל ואלספיהה באלחקיקה חדם סמעהא ולו קילת נתר [11] פאן לחנת עלי אלאת [12] כאן הנאך תלאת [13] חרמאנאת חרמאן סמע אלספה ונבלות הפה וחרמאן סמע אלגנא אעני זמרא בפומא וחדמאן סמע אלאותאר [14] ואן כאן דלך פי מקאם שרב שראב כאן חרמאן ראבע והו קו׳ תעלי והיה כנור ונבל תוף וחליל

שכות תאוה זה צריך לכובשו ולמונעו ולמשוך בדסנו, ולא שיפעל ויחיה מתו [6]. ואין משגיחים באחד היוצא מן הכלל שמעטים כמותו, אשר (זה) מביאו לידי שמירת הנפש ומהירות התפעלות להשגת מושכל או כניעה לדברים האלהיים, לפי שדיני התורה לא נכתבו אלא לפי הרוב והדגיל, שדברו חכמים בהווה [7]. וכבר באר לנו הנביאים זאת ואמרו בגנותם השימוש בכלי השיר על דרך הפולחן ע״י שמיעתם, וזה אומרם [8] ״הפודטים על פי הנבל כדוד | חשבו להם כלי שיר״. וכבר באדנו בפרוש אבות [9], שאין הבדל בין הדיבורים העבריים לדיבורים הערביים, ואין זה אסור או מותר אלא לפי העניין הכלול באותם הדיבורים. ואליבא דאמת אסור לשמוע דבר טפשות, אפילו נאמר שלא בשירה [10], ואם מנגנים אותו על כלים, יש כאן שלשה איסורים, איסור שמיעת דבר טפשות ונבלות הפה [11], איסור שמיעת שירה, ר״ל זמרא בפומא, ואיסור שמיעת (כלי) מיתרים. ואם זה במקום שתיית יין, יש איסור רביעי, והוא אומרו [12] יתעלה ״והיה כנור ונבל תוף וחליל ויין

8. לאדראך: כי״ש לאדאראך.
9. אלעבאדה: כי״ש אל עבאדא.
10. אלמצמן: כי״ש אל מצמן (ופחות נראה לגרוס אלמצמר); גולדציהר קרא בטעות אלמכאך וניסח אלמראר.
11. נתר: כי״ש נתר; אין מקום לתיקונו של גולדציהר ותרא.
12. עלי אלאת: כי״ש עלי אלא; גולדציהר ניסח עליהא.
13. תלאת: § 119.
14. אלאותאר: כי״ש אלאנתאר.

6. ויחיה מתו: עי׳ מורה נבוכים ח״א פ״ה. פ״ן.]
7. שדברו חכמים בהווה: עי׳ למשל שבת פ״ו פ״ו ומ״פ.
8. [אומרם: עמוס ו׳ ה׳.
9. בפרוש אבות: פ״א מי״ז (קרא כך). ועי׳ הגוף הערבי הוצ׳ בנעט בס׳ היובל הילדסהיימר חלק עברי עמ׳ 72/4. פ״ן.]
10. שלא בשירה: מב״מ בפרוזה.
11. [ונבלות הפה: עי׳ מורה נבוכים ח״ג פ״ח.
12. אומרו: ישעי׳ ה׳ י״ב.

ויין משתיהם פאן כאנת [15] אלמגניה מראה כאן הנאך חרמאן כאמס לקו' ז"ל קול באשה ערוה פכיף אן כאנת תגני קר באן אלחק באלברהאן והו אן אלמקצוד בנא אן נכון גוי קדוש ולא יכון לנא פעל ולא קול אלא פי כמאל או פימא יודי אלי כמאל לא פי אתארה אלקוי אלמאנעה מן כל כיר [16] ולא פי אהמאל פי אללהו ואללעב [17] וקד בינא פי הדא אלגרץ פי אלדלאלה מא פיה כפאיה פי אלגז אלאכר מנהא באקאויל יקיניה ענד אלפצלא ואלדי דכדוא אלגאונים ז"ל הו תלחין דברי שירות ותושבחות כמא דכר בעל ההלכות ז"ל ואמא דכר אלאגניה [18] בהא חס ושלום לא נשמעה זאת בישראל לא מן גאון ולא מן הדיוט ואלעגב מן קולכם [19] במחצר כשרים ואלכשרים ענדי מא יחצרון מקאמאת אלשראב אלמסכר וקד בינא פי דלך איצא פי אלדלאלה מא פיה כפאיה פכיף אן יזידוא [20] לדלך בסמאע אלאת אלגנא ושלום. וכתב משה.

15. כאנת: כי"ש כאנית.
16. כיר: כי"ש ביר.
17. אללהו ואללעב: על מושג זה בהלכה המוסלמית עי' גולדציהר שם עמ' 176.
18. דכד אלאגניה: כי"ש דכר אלא יגנה; גולדציהר דבר שלא יגנה.
19. קולכם: כי"ש כלכם, וכבר תיקנו גולדציהר.
20. יזידוא: כי"ש יזידנא; גולדציהר קרא אן יבדינא במקום כיף אן יזידוא.

משתיהם". ואם המזמרת אשה, יש שם איסור חמישי, לאומרם [13] ז"ל "קול באשה ערוה", ומכל שכן אם היא מזמרת. (ו)כבר התבארה האמת במופת, והיא, שהכוונה בנו, שנהיה גרי קדוש ולא יהיה לנו מעשה ולא דיבור אלא בשלמות או במה שמביא אל השלמות, ולא שנעורר הכחות המונעים מן כל טוב, ולא שנפקיר (עצמנו) בהוללות ושחוק. וכבר בארנו בזה הענין במורה בחלק האחרון [13*] שבו, מה שיש בו מספיק, בדברים (שהם) מופתיים לאנשי מעלה. ומה שאמרו הגאונים [14] ז"ל הוא זמד דברי שירות ותושבחות, כמו שכתב בעל ההלכות [15] ז"ל. אבל חס ושלום להזכיר שירי ה(חול) בהם, לא נשמעה זאת בישראל לא מן גאון ולא מן הדיוט. והתימה על אומרכם [16] "במעמד כשרים", והכשרים לפי דעתי אינם מצויים במקומות שתית משקה משכר. וכבר בארנו גם בזה במורה [17] מה שיש בו מספיק. ומכל שכן (אינם כשרים), אם יוסיפו על זה ע"י שמיעת כלי שיר. ושלום. וכתב משה.

13. לאומרם: ברכות כ"ד א'.
13*. בחלק האחרון: פ"ח.
14. הגאונים: ת' ר' משה הגאון בתה"ג אסף ו סי' כ"א ות' דה"ג בתה"ג הרכבי סי' ס' = שערי תשובה סי' קנ"ב וגנזי קדם ה' 33/5, 58/9 ועי' תה"ג אסף 11 סי' קצ"ב.
15. בעל ההלכות: הרי"ף לברכות דף כ"ה ב' בשם גאון. ועי' ת' הרי"ף סי' דפ"א חזן ששמעו עליו שלא כהוגן כגון שישורד בשיר ישמעאל. ועי' אשכול הוצ' אלבעק עמ' 33 ובהערות שם. פ"ן.]
16. אומרכם: בנוסח השאלה שלפנינו חסר קטע זה, ועי' הע' 1. 17. [במורה: שם פ"ח. ועי' ה' תעניות פ"ה הי"ד וכן גזרו שלא לנגן בכלי שיר וכו' ואפילו שירה בפה על היין אסורה שנאמר בשיר לא ישתו יין, וכבר נהגו כל ישראל לומר דברי תושבחות וכו'. ועי' מש"כ ראזין Ethik עמ' 129. הרכבי בהערותיו לתה"ג ע' 351. עפנשטיין ע' 10. ס"ן.]

47a...

| סואלאת לה זצ"ל רכה

שאלה

תודנו הדרת רבי' פי אמראה מריצה מרצת ענד זוגהא [1] ולם יכון להא מן יקום בהא ווקע בינהמא כצאם פמצאת [2] אלי בית אביהא [3] וארסלת לבית זוגהא מן אכד להא בעץ קמאשהא פבאעת מנה מא אנפקתה [4] ודפעת מנה למן כאן יסוקהא ויחמלהא ויכדמהא פלמא תופית טלב אלזוג אסתכראג אלקמאש מן אלשכץ אלדי חמלה מן דאדה וכאן קד עברה עליו שנת השמטה פהל לה אסתכראג דלך אלקמאש אלדי אבאעתה [5] זוגתה אם לא והל ללדי כאן יסוסהא ויכדמהא אגרה אם לא יורנו אדוננו.

תשובה

ליס ללשמטה פי הדא אלחכם מדכל בוגה והדא [6] קמאש אלנדוניא אן כאן דפעה בביאן עלי גהה אלאגרה למן יכדמהא פיחלף אלדי אכד אלקמאש שבועת היסת אנה דפע אגרה תצרפה בביאן ולא ילזמה רדה ואן כאן ולם [7] יקע מן אלמראה בביאן אלאכד [8] הדא אלקמאש עלי גהה אנה מסתחקה אגרה פימא כדמהא פלא חק לה ולכדמתה [9] תפאצל [10] לא אגרה לה [11] עליהא וירד ללזוג מא תסלם מן קמאש זוגתה. וכתב משה.

| שאלות לו זצ"ל רכה

שאלה

יודנו הדרת רבינו בדבר אשה חולה, שחלתה בבית בעלה ולא היה לה מי שיטפל בה, ונפלה ביניהם קטטה. הלכה אל בית אביה ושלחה לבית בעלה מי שלקח בשבילה מקצת נכסי (נדונייתה) ומכרה מהם להוצאותיה ונתנה מהם למי שהיה מוליכה ונושאה ומשמשה. כאשר נפסדה, בקש הבעל להוציא הנכסים מן האיש, אשר נשאם מביתו, וכבר עברה עליהם שנת השמטה. הייכל להוציא אלה הנכסים, שמכרה אשתו, אם לאו? והאם מגיע למי שהיה מטפל בה ומשמשה, שכר אם לאו? יורנו אדוננו.

תשובה

אין לשמטה לזה הדין קשר בשום פנים. ונכסי נדוניא אלו, אם היתה נתינתם בפרוש בתודת שכר למי שמשמשה, יישבע מי שלקח הנכסים שבועת היסת, שניתנו לו בשכר טרחתו בפרוש, ואינו חייב להחזירם. ואם האשה לא פרשה, שיקח [1] אלה הנכסים באופן שהם מגיעים לו כשכר על ששימשה, אין הם מגיעים לו, ומה ששימשה, הוא גמילות חסד [2], ואין לו שכר על זה, ויחזיר לבעל מה שקבל מנכסי אשתו. וכתב משה.

סואלאת לה זצ"ל: הואיל ואין לקובץ זה של שו"ת חתימה, אין לקבוע בוראות, עד היכן הגיע, על כל פנים לא יותר מכי"ש קפ"ג (= ת' ל"ט), כי לכי"ש קפ"ד (= ת' רמ"ב) כותרת מיוחדת.

רכה, כי"ש קס"א.

1. זוגהא: כי' זוגהה. 2. פמצאת: § 51.
3. אביהא: כי' אביה.
4. אנפקתה: כי' אנפקתא.
5. אבאעתה: § 30. 6. והדא: § 127א.
7. ואן כאן ולם: § 144ב. 8. אלאכד: § 88ב.
9. ולכדמתה: כי' וכדמתא. 10. תפאצל: § 33. 11. לא אגרה לה: כי' לה אגרה לא.

1. ואם האשה לא פרשה שיקח...: מב"ם ואם לא נפלה מן האשה בפירוש הלקיחה את...
2. גמילות חסד: השווה ה' אישות פי"ב הי"ט. [ועי' אוצה"ג כתובות עמ' 367. ארך.]

משתלמת מהם, ואף בערעור שלהם אינה נאסרת להנשא, אפילו הוי תרי לקוחות, שהם נוגעים, והם פסולים לערעור יותר מערעור דחד, שהרי עד אחד מזקיקו לשבועה, וכשהוא נוגע בעדות עדות בטילה אפילו הם מאה, וכתב הרא"ש (שם) אבל לענין פרעון כתובה נחתינן לניכסיה, דכיון דשריא להינשא גבי נמי כתובה מבני חרי, דמספר כתובה נלמד, דכתוב בה לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתב ליכי, וכתב הר"ן ומיהו אפשר דה"מ לענין מנה ומאתים, אבל לא לענין תוספות, שאין מדרש כתובה אלא לעיקר, אבל לא לתוספת, ומכל מקום נראה אחר שהוציאה עיקר כתובתה על מזונותיה, תוכל לתבוע מזונות מנכסים עד כדי כל הכתובה עם התוספת, ממ"נ, אם גרושה היא גובה בתורת כתובה, ואי לאו גרושה היא יתנו לה מזונות:

יז. דין דאסור לזמר בין בשתיה בין שלא בשתיה ברגילות להנאתו, ולהתענג בו שלא במקום מצוה, רק דברי שירות וזכרון חסדי המקום, ומכל מקום אסור לזמר פסוק אודך או יברכך בצורתם, וה"ה קריש או ברכו, ומתתקבל ואילך שרי:

שלחו שלחו לי' למר עוקבא זמרא מנ"ל דאסור (ז' ע"א), שרטט וכתב (הושע ט', א') אל תשמח ישראל אל גיל כעמים ופרש"י זמרא, לשורר בבית המשתאות, ויפה פירש, שהרי מקשה עליו מקרא דאיירי בשתיה, ופריך, ולשלח להו (ישעיה כ"ד, ט') בשיר לא ישתו יין יימר שכר לשותיו, ומשני אי מהאי ה"א ה"מ דזמרא דמנא, אבל דפומי' שרי, קא משמע לן, וכתבו התוספות (ד"ה זמרא) אף דקרא איירי בשתיה, מכל מקום ראוי להחמיר כיוצא בזה, שהוא רבוי השמחה ומרגיל עצמו בה, כדאשכחן בירושלמי (מגילה פ"ג ה"ב) דריש גלותא הוי קאים ודמיך בזמרא, ושלח לי' מר עוקבא האי קרא דאל תשמח ישראל וכו', ולפי זה משמע דאף לזמר בלא משתאות אסור היכא שמרגיל עצמו לכך, ומתענג לבבו, ולא שרי אל דרך עראי, או לשמוע קול ערב, או דבר חדש, ובמסכת סוטה בסופ' (מ"ח ע"א) נמי אמרינן אמר רב הונא זמרא דנגדי ודבקרי שרי, דנגדי, פי', מושכי ספינות בחבל, ודבקרי, פי', שמזמרים בשעת שחורשין, שאינו אלא לזרז ולתקן מלאכתו, אבל דגרדאי אסור, פי' הנגינות שמנגנים האורגים או שאר אומנים אסור, שאינו אלא לשמח לבבו, כן פי' ר' ישעיה, מכל הלין משמע דלאו דוקא בשתיה לחוד, אלא בכל הדומה לו, ואמר רב (שם) אודנא דשמע זמרא תעקר, אמר רבא זמרא בביתא חורבא בסיפא, פי' באסקופת הבית שנ' (צפניה ב', י"ד) קול ישורר בחלון חורב בסף, וכת' הרי"ף (ברכות ל"א ע"א) ופי' גאון, הא דאמרי' זמרא בפומי אסור, ה"מ כגון נגינת של אהבת אדם לחברו, לשבח יפה ביפיו, כדרך שישמעל' קוראין אשע"כ, אבל דברי שירות ותשבחות וזכרון חסדיו של הקב"ה אין אדם מישראל נמנע מזאת, והמנהג בכל ישראל לאומרם בבית חתנות ובבית המשתאות בקול נגינות ובקול שמחה, ולא ראינו מי שמוחה בזאת, עכ"ל, וכן הביא הרא"ש (ברכות פ"ה סימן א'), ויראה מדבריו, דלא עדיף בית חתנים מבית המשתאות, דלא שרינן לזמר אלא בדברי שירות ותשבחות, אכן מדברי התוספות (ד"ה זמרא) משמע דבית חתנים שמצוה הוא לשמח חתן וכלה שרי בכל דברי שיר, רק שלא יהא בה נבול, ואף שבתוספות לא הוזכר אלא חופה, מכל מקום מאחר שכתב שיר של מצוה, שהוא לשמח חתן וכלה, אם כן כל ימי המשתה בכלל, וכן עיקר, דהא עיקר כלי זמר לא שרי אלא לשמח חתן וכלה, וכל שכן זימרא דפומא, ואפשר בית חתנים שכתב הרי"ף הוא קודם נשואין, דלא הוי של מצוה, דלא שרי אלא בשירות ותשבחות, ומכל מקום נראה אותם שמזמרים פסוק של אודך וכו' או יברכך בצורתם שעון גדול בידם, כדאיתא בסוף חלק (סנהדרין, ק"א ע"א) הקורא פסוק של שיר השירים, ועושה אותו כמין זמר, וכן הקורא פסוק בלא זמנו מביא דעה לעולם, מפני שהתורה חוגרת שק, ועומדת לפני הקב"ה, ואומרת רבונו של עולם עשאוני בניך ככנור שמנגנים בו כו', וה"ה קריש שהוא דבר שצריכה עשרה, שאסור לזמר בעת השמחה, וה"ה תתברך, אבל מתתקבל ואילך הוא כעין התפילה ובקשה שרי, וה"ה שברכו אסור לזמר, אם לא ששינו ויאמר ה' השם, אבל אודך ויברכך שהוא פסוק כצורתו אדרבא הוא עון יותר, שמשנה השם ממטבעיתו ומצורתו, וכאלו מוחקו, וכמדומה שכן מצאתי, ועיקר הדין שאסור לכתוב בלא שרטוט אכתוב אם ירצה ה' בפ' הקורא את המגילה למפרע, וזמר שעשוי לגנאי על משפחה או על יחיד חלילה לזמר או לשמוע, ועונשו כתוב בפ' החובל סימן נ"ג:

יח. דין דאסור לשתות במיני זמרים, וכן אסור לרקוד ולמחול עם הבתולות:

גרסינן בסוף סוטה (מ"ח ע"א) אמר ר' יוחנן כל השותה יין בד' מיני זמרים מביא ה' פורעניות לעולם, שנאמר (ישעיה ה' י"א) הוי משכימי בבקר שכר ירדפו מאחרי בנשף יין ידליקם והיה כנור ונבל תוף וחליל ויין משתיהם ואת פועל ה' לא יביטו, וכתיב אחריו (שם, י"ב - ט"ו) לכן גלה עמי מבלי דעת, שגורמין גלות לעולם, וכבודו מתי רעב, שמביאים רעב, והמונו צחה צמא, שגורמין לתורה שתשתכח מלומדיה, וישח אדם וישפל איש, שגורמים שפלות לשונאי' של הקב"ה, שאין איש אלא הקב"ה, שנאמר (שמות ט"ו, ג') ה' איש מלחמה, ועיני גבוהים תשפלנה, שגורמים שפלות של ישראל, מה כתיב אחריו לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חק, ופי' רש"י לאחר כל אלו פורענות נופלין בגיהנם, וא"כ מאחר דעונות כולי האי, למה אין לנו עינים להשגיח על העונות ההוא, ומן הראוי למחות בידם, כדאיתא התם, רב הונא בטל זמרא, קם מאה אווזי בזווא, ומאה סאה חיטי בזוזי, ולא איבעי, פי' ולא רצו לקנות, אתא רב חסדא זלזל ביה, ולא הקפיד למחות בידם, איבעאי אווזא בזוזי וסאה חיטי בזוזי ולא אשתכח, ק"ו זימרא דמנא, ומי שאינו מוחה אפשר שעונשו מרובה יותר, רק שבעונותינו הרבים דברינו אינם נשמעים, והלואי שנוכל לגדור ולבדול עצמינו, שלא נאסוף עמהם בחטאיהם.

והנה מה שאמר בד' מיני זימרא לאו דוקא דשרי בג', אלא מד' קאמר, דאי דוקא קאמר, מ"ט ג' מיני זמרא שרי וד' אסור, אלא כדפי', ומעתה לבי בוער כתנור על עם ה', שנקראו בשמם בחורי ה' עם הקודש, שהם שותים במיני זמר, וכמה עונות בידם. העון הראשון, מי התיר להם להיות במחול אחד עם הבתולות, לא זו הדרך אשר הראו לנו חסידים הראשונים, וכתבו ודרשו (ירמיה ל"א, י"ב) אז תשמח בתולה במחול בחורים וזקנים יחדיו, משמע דוקא שהבחורים יהיו עם זקנים, ובתולות יהיו במחול לבדן, אפילו לעתיד, קל וחומר האידנא שהשטן מרקד ביותר, והדור פרוץ בחטא, גם אמר הכתוב (תהלים קמ"ח, י"ב) בחורים וגם בתולות, ולא אמר

הרבה רעות מהאומות המתקנאים. והחרדים והצנועים, מושכין את ידיהן.

וכן ראוי לנהוג בכל דבר ודבר, לקיים (תהלים קלז, ה—ו) 'אם אשכחך ירושלם תשכח ימיני, תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי אם לא אעלה את ירושלם על ראש שמחתי'.

יד. בסוף סוטה (מח א) תנן, משבטלה סנהדרין בטל השיר מבית המשתאות, שנאמר (ישעיה כד, ט) 'בשיר לא ישתו יין'. ואסור בין בכלי בין בפה, אם לא שמשורר בפה דברי שירות ותשבחות. ואין היתר אלא לשמח חתן וכלה ביום חתונתם, אז מותר אף בכלי שיר. והחמירו מאד בסוף סוטה. איתא שם, אמר רב, אודנא דשמעא זמרא, תעקר. אמר רבא, זמרא בביתא, חורבא בסיפא, שנאמר (צפניה ב, יד) 'קול ישורר בחלון חרב בסף' כו'. אמר רב הונא, זמרא דנגדי ודבקרי שרי, דגרדאי אסור. פירש רש"י: זמרי דנגדי, מושכי ספינות בחבל שרי, שאינו אלא לזרזם במלאכתם. ודבקרי, שמזמרים בשעה שחורשין ואינו אלא לכוין [את] השוורים לתלמיהן, שהולכין לקול השיר שערב עליהן. דגרדאי, אינו אלא לשחוק, עכ"ל. על כן ירחיק אדם עצמו מזה כמטחוי קשת. ואף שהטור סימן תק"ס כתב משם התוספות, וזה לשונו: והתוספות (גיטין ז א, ד"ה זמרא) מפרשים דאפילו בלא משתה נמי, ודוקא למי שרגיל בכך, כההיא דאיתא בירושלמי (מגילה פ"ג ה"ב), ריש גלותא הוה קאי ודמיך בזמר. פירוש, בשכבו ובקומו היו מזמרים לפניו, עד כאן. מכל מקום כל הפוסקים סתמו דבריהם, משמע דסבירא להו בכל ענין אסור. וכן מסתבר, דלא גרע מהא זמרא דגרדאי דאסור.

טו. ועוד יש חשש בשמחת שיר, שיביאנו לידי שחוק. ואמרו בריש פרק אין עומדין (ברכות לא א), אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה. וזה לשון הבית יוסף סוף סימן תק"ס: ומפרש רבינו, דבימי הגלות דוקא קאמר. וכן פירש הרמב"ן בתורת האדם (ענין אבילות). אבל הר"ר יונה (בברכות שם) פירש, דשלא בימי הגלות נמי קאמר, שהשמחה יתירה מרגילה את האדם לשכוח המצוות, עכ"ל. ומסתבר לי כהר"ר יונה, מדאמר אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה, הוה ליה למימר אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעת החורבן. אלא שמע מינה, למלאות שחוק פיו אסור לעולם, אם לא בעת הגאולה ממש. על כן מחויב האדם למנוע מאד מלמלאות פיו בשחוק, ובפרט בעת הגלות דאית ביה תרתי. וכן יברח מכלי שיר, אפילו באקראי, דאית ביה איסור משום הגלות, לפי פשטן של דברי הפוסקים, וגם החשש הזה שיבא למלאות פיו שחוק. והנזהר יראה בנחמת ציון.

טז. מענין תענית. בפרק קמא דתענית (יא א), אמר שמואל: בל היושב כתענית נקרא חוטא, סבר כי האי תנא, דתניא רבי אליעזר הקפר ברבי אומר, מה תלמוד לומר 'ובפר עליו מאשר חטא על הנפש' (במדבר ו, יא), וכי באיזה נפש חטא זה. אלא שציער עצמו מן היין. והלא דברים קל וחומר, ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא, המצער עצמו מבל דבר ודבר, על אחת במה ובמה. רבי אלעזר אומר, נקרא קדוש, שנאמר (שם שם, ה) 'קדש יהיה גדל פרע שער ראשו', ומה זה שלא ציער עצמו אלא מדבר אחד נקרא קדוש, המצער עצמו מכל דבר ודבר על אחת כמה וכמה. ולשמואל הא איקרי קדוש, ההוא אגידול פרע קאי. ולרבי אלעזר הא נקרא חוטא, ההוא דסאיב נפשיה. ומי אמר רבי אלעזר הכי, והאמר רבי אלעזר לעולם ימוד אדם עצמו כאילו קדוש שרוי בתוך מעיו, שנאמר (הושע יא, ט) 'בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר'. לא קשיא, הא דמצי לצעורי נפשיה הא דלא מצי לצעורי נפשיה. ריש לקיש אמר נקרא חסיד, שנאמר (משלי יא, יז) 'גמל נפשו איש חסד', עד כאן. וזה לשון התוספות (שם ד"ה אמר שמואל): אמר שמואל כל היושב בתענית נקרא חוטא, וקשיא, דאמרינן בפרק החובל (בבא קמא צא ב) החובל בעצמו רשאי, אבל אחרים שחבלו בו חייבים, ומפרש התם, הא דקאמר החובל בעצמו רשאי, אמר שמואל ביושב בתענית, אלמא משמע דשמואל קאמר דיושב בתענית לא נקרא חוטא. ויש לומר, דודאי הוה חוטא כדאמרינן הכא מקל וחומר מנזיר כו', אבל מכל מקום המצוה שהוא עושה התענית גדול יותר מן העבירה, ממה שהוא מצער נפשיה, דמצוה לנדור כדאמרינן (סוטה ב א), הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין, ומכל מקום יש קצת חטא, מירי דהוה אמתענה תענית חלום בשבת דקורעים גזר דינו, ונפדעים ממנו תענית של שבת, ומאי תקנתיה, ליתיב תענית לתעניתיה (ברכות לא ב), עכ"ל.

ולי נראה, אף שמואל מודה, מי שפגם את עצמו באיזה עבירה חמורה או קלה, בודאי צריך לסגף עצמו, ורשאי להחמיר על עצמו להתענות עד אשר ידע בבירור שאין בו סיג ורושם כתם מהעבירה. ודברי שמואל לא נאמרו אלא במי שהוא חסיד קדוש וטהור ולא טעם טעם חטא, איש כזה לא יתענה. וענין 'מאשר חטא על הנפש' הוא כך, זה שקיבל עליו נזירות, בודאי היה משער כעצמו כמה זמן צריך להנזר כדי לזכך את עצמו, ובזה עשה מצוה שהזיר את עצמו. ובכלות זה הזמן שקצב על עצמו, לא יוסיף לענות נפשו בכדי. והנה, כשנטמא במת, אזי הדין הוא ש'הימים הראשנים יפלו' (במדבר ו, יב). נמצא, גרם לעצמו עינוי יותר ממה שהיה קוצב, ובזה המותר חטא על הנפש. ורבי אלעזר סבירא ליה, לעולם נקרא קדוש במצי לצעורי נפשיה. וריש לקיש סבר, נקרא חסיד. ואנן האידנא בעוונותינו הרבים מלאי עון, אף מי שלא חטא בחמורים, מכל מקום הכל באבק לשון הרע (בבא בתרא קסה א) ובשיחה בטלה ובטול תלמוד תורה, ובהרבה מדות מגונות ועבירות שאדם דש בעקביו, על כן יתענה ויתענה אף לשמואל, והלואי שיספיק, אולי ירחם השם יתברך.

ולפי מה שכתבתי נמצא, לרבי אלעזר ולריש לקיש אפילו בשלא חטא ומתענה — נקרא קדוש וחסיד. וזהו דוקא במצי לצעורי נפשיה, כענין מר בריה דרבינא, כולה שתא הוה יתיב בתעניתא בו', כראיתא בפסחים (סח ב). אבל בלא מצי צעורי, על זה אמר שם (תענית יא ב) ריש לקיש בעצמו, אין תלמיד חכם רשאי לישב בתענית מפני שממעט במלאכת שמים. וזה מיירי בשלא חטא, אבל בשחטא, יצטער ויצטער ויסבול. ועוד הארכתי בפסק הזה ובביאור הסוגיות, בחלק תורה שבכתב (חלק ג') בפרשת נשא, זיל קרי ביה.

ו ואסרו כל מיני שיר בין בכלי בין בפה ופירש רש"י כגון לשורר בבית המשתה. ור"ל אפילו למי שאינו רגיל: **והתוספות מפרשים דאפילו בלא משתה נמי אסור למי** שרגיל. ולפי זה אין פירוש התוספות חולק אפירוש רש"י וגראה גם כן מדעת התוספות דלמי שרגיל אסור אפילו בפה ואפילו בלא משתה עיין בפרק קמא דגיטין (דף ז): **ומ"ש** ומלשון הרמב"ם משמע וכו'. פירוש המחמיר מצד דבכלי אסור אפילו למי שאינו רגיל אפילו בלא משתה ומיקל מצד דבפה דוקא על היין אבל שלא על היין שרי אפילו למי שרגיל וצריך לומר שהוא מפרש מאי דתנן משנטלה סנהדרין נטל השיר מבית המשתאות שנאמר בשיר לא ישתו יין היינו אפילו שיר בפה ומאי דקאמר בפרק קמא דגיטין אי מההיא הוה אמינא הני מילי דאמרא דמנגא אבל דפומא שרי קמ"ל דצריך לומר בהאי קרא אפשר דטעו לומר שפירושו בזמרא דמנגא אבל לפי האמת ודאי שגם המקרא שאמר בשיר לא ישתו יין היינו אפילו שיר בפה ולכך קאמר להו האי מקרא אל תשמח ישראל אל גיל כעמים דליכא למיטעי בהא דזימרא בפה קאמר דאסור ומי בית המשתאות:

שיושב בה. וכלות מותרות בכל חוץ מבעיר של זהב שאסרו אף לכלות. והרמב"ן כתב דלאו דוקא עיר של זהב אלא כל שעיקרו של כסף או של זהב אסור אף לכלות ולא התירו להן אלא שעיקרן של מיני צבעונים אע"פ שיש בו משבצות זהב וכן כתב הרמב"ם זכרונו לברכה גזרו על עטרות כלות של כסף וזהב אבל עטרות של גדיל מותר לכלות. ושאר כל אדם חוץ מחתן וכלה מותרים בכל: ד ג ואסרו כל מיני שיר בין בכלי בין בפה ופירש רש"י כגון לשורר בבית המשתה. והתוספות מפרשים דאפילו בלא משתה נמי ודוקא למי שרגיל בכך כההוא דאיתא בירושלמי ריש גלותא הוה קאים ודמיך בזמרא פירוש בשכבו ובקומו היו מזמרין לפניו. ומלשון הרמב"ם זכרונו לברכה משמע דבכלי אסור

כתבו כן ולא גראה להם דברי רש"י (שם ד"ה כגילא) שפירש דעטרה ממש היא: **וכלות מותרות בכל חוץ מבעיר של זהב וכו'.** בסוף קוטה (שם.) תנן בפולמוס של טיטוס גזרו על עטרות כלות ובגמרא (שם:) מאי עטרות כלות אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן עיר של זהב תניא נמי הכי אזהו עטרות כלות עיר של זהב אבל עושה אותה כיפה של מילת ופירש רש"י עיר של זהב עטרה של זהב ועיר של זהב מצויירת עליה: **וכתב** הרמב"ן בתורת האדם (שם עמ' רפג) גרסינן בפרק קמא דגיטין (שם) רבינא אשכחיה למר בר רב אחי דקא גדיל כלילא לברתיה אמר ליה לא סבר לה מר הסר המלגפת והרס העטרה (יחזקאל כא לא) כל זמן שמלגפת בראש כהן גדול תהא עטרה בראש כל אדם נסתלקה מלגפת מראש כהן גדול נסתלקה עטרה מראש כל אדם אמר ליה דומיא דכהן גדול בגברי והיינו לבתו כלה גדיל וכן הני גברי דאסר להו כלילא חתנים מינהו דעטרות חתנים תנן ודומיא דגברי בנשי מותר כך פירש ר"ת (שבת נט. תוד"ה ולא, ספר היראה מי' מי' רד, רמז) נמצאו חתנים אסורים בכל העטרות והכלות מותרות בכולן חוץ מעיר של זהב ושאר אנשים ונשים מותרין בכולן וקשה לי מה שאמרו בפרק במה אשה (שבת מז:) גבי אסתמא משום ז] רבי אלעזר ברבי שמעון אמרו אין בה משום [ח] עטרות כלות אלא י"ל דכל (דאנסבא) [דאניסבא] ח] אסור משום עטרות דלאו דוקא עיר של זהב ואסתמא יש בה משבצות זהב וכיון דעיקרה בגדי(יל) לא גזרו וברבינא של מיני צבעונים הוה כדקאמר דקא גדיל דומיא דמלגפת דאסורה לחתנים ומותרת לכלות שאי אפשר לנוולן לגמרי והיינו דתניא התם אינו אסור עטרות כלות עיר של זהב אבל עושה הוא כיפה של מילת לא התיר בה עטרה שיש בה כסף וזהב אלא של מילת הוו: **וכתב** הרב המגיד (הט"ו) שכך היא דעת הרמב"ם שכתב של כסף או זהב אבל בנוסח שלנו בספרי הרמב"ם ט] כתוב אם היה שם כסף ומשמע לפי נוסחא זו שאע"פ שעיקרה של גדיל אם קבועים בה משבצות כסף או זהב אסור: **ומ"ש** רבינו ושאר כל אדם חוץ מחתן וכלה מותרים בכל. כבר נתבאר בסמוך: **ומ"ש** רבינו בשם הרמב"ן דכל שעיקרו של כסף או של זהב אסור אף לכלות. לאו למימר דלשאר נשים אסור דהא כל שאינה כלה לא מיתסרא במידי אלא היינו לומר דלא מיבעיא לחתנים דאסור אלא אף לכלות:

ג ואסרו כל מיני שיר בין בכלי בין בפה. בסוף קוטה (מח.) תנן משנטלה סנהדרין נטל השיר מבית המשתאות שנאמר (ישעיה כד ט) בשיר לא ישתו יין ובפרק קמא דגיטין (ז.) שלחו ליה למר עוקבא זמרא מנא לן דאסיר שירטא וכתב להו אל תשמח ישראל אל גיל כעמים (הושע ט א) ולישלח להו מהכא בשיר לא ישתו יין אי מההוא הוה אמינא הני מילי זמרא דמנגא אבל דפומא שרי קמ"ל ופירש רש"י זמרא. לשורר בבית המשתאות: **וכתבו** התוספות (ד"ה זמרא) כן משמע מדקאמר ולישלח להו מהכא בשיר לא ישתו יין ולאו להאמיר בכיוצא דההוא דירושלמי (מגילה פ"ג ה"ב) דהוה קאים ודמיך בזמרא שמתענג ביותר ושיר של מלוה שרי כגון בשעת מופה שעושין לשמח חתן וכלה. וגם סמ"ג כתב בהלכות תשעה באב (עשין דרבנן ג' רמט ע"ג) דלשמח חתן וכלה שהוא שיר של מלוה מותר ורבינו כתב בסימן של"ח (קיב:) בשם אבי העזרי (פי' תשלו) שמותר לומר לגוי בשבת בגגן בכלי שיר בחופות דאמירה לגוי במקום מלוה שרי (עיי' עירובין סו:) ואין שמחת חתן וכלה בלא כלי שיר עד כאן: **ומ"ש** רבינו ומלשון הרמב"ם משמע דבכלי אסור בכל ענין ובפה דוקא על היין. כן משמע ממ"ש בסוף הלכות תענית (פ"ה הי"ד) וזה לשונו וכן גזרו שלא לנגן בכלי שיר וכל מיני זמר וכל משמיעי קול של שיר אסור לשמוח בהן ואסור לשמען מפני החורבן ואפילו שירה בפה על היין אסורה שנאמר בשיר לא ישתו יין וכבר נהגו כל ישראל לומר דברי תושבחות או שיר של הודאות לאל וכיוצא בהן על היין:

פרישה

חוץ מבעיר של זהב וכו'. פירוש עטרה ועיר מצויירת עליה: **שאסרו אף לכלות.** פירוש לא מיבעיא לחתנים אלא אפילו לכלות: **בין בכלי ובין בפה.** בפרק קמא דגיטין דאמרא מנא לן דאסור שנאמר אל תשמח ישראל אל גיל כעמים (בספר הושע) ולישלח להו מהכא בשיר לא ישתו יין ימר סבר לשותיו (דהוא מישעיה (כד טו) קודם מכנף הארץ) אי מההוא [הוה אמינא] הני מילי זמר דמנגא אבל בפומא שרי קמ"ל. ר' אברהם מפרלנ: **ופירש רש"י כגון לשורר בבית המשתה.** דכתיב בשיר לא ישתו יין: **והתוספות מפרשים דאפילו וכו'.** טעמייהו כדשלח מר עוקבא אל תשמח ישראל אל גיל כעמים: **דבכלי אסור לשמוע בכל ענין.** ובסימן של"ח כתב רמינו בשם רא"ש דאמר לומר לגוי לנגן בשבת בחופה וכ"כ רמ"א בסימן זה (סע' ג בהג"ה) שמותר לגוי לנגן בחתן וכלה:

חדושי הגהות

תקס [א] רצה לומר כיון דאשמועינן אסתמא משמע דיש עוד דבריס שיש בהם משום עטרות כלות:

הגהות והערות

ז] **כן** הוא גירסת הרי"ף שבת דף כו ע"ב ובגמרא שלפנינו הגירסא משום "רבי שמעון" ובתוספתא פרק ה' הלכה ז, "רבי שמעון בן אלעזר": ח] **בדפוס** ראשון של הב"י "דאנסבא" ובחדושי הגהות דפוס ראשון הגיה "דאניסבא" וכן הוא בתורת האדם. וכן לקמן בדפוס ראשון "בגדיל" וחדושי הגהות הגיה "בגד" וכן הוא בתורת האדם: ט] **עיין** דמב"ם מהדורת פרנקל בשנויי נוסחאות שהביא כנוסחת הב"י מדפוס ישן:

ומ"ש רבינו שמותר לומר שירות ותושבחות על היין בבית המשתה. כן כתבו הרי"ף (ברכות כא:) והרא"ש (שם סי' ו) בפרק אין עומדין בשם גאון (עי' תשובת הגאונים מהדו' הרכבי עמ' 27 סי' ם) וכן כתב הרב המגיד (שם) בשם גאון ג"כ וכך הם דברי הרמב"ם שכתבתי בסמוך: **גרסינן** בסוף סוטה (מח.) אמר רב אודנא דשמעא זימרא מעקר אמר רבא זימרא בביתא מורכא בסיפא שנאמר (צפניה ג יד) קול ישורר בחלון תרב בסף אמר רב הונא זימרא דנגדי ודבקרי שרי דגרדלי אסור. ופירש"י דנגדי. מושכי ספיות בחבל שרי שאינו אלא לזרוז במלאכתם: ודבקרי. שמזמרים בשעה שמורשים אינו אלא לכוין את השוורים לתלמיהם שהולכים לקול השיר שערב עליהם: דגרדלי. אינו אלא לשחוק:

ה ואסור לאדם שימלא שחוק פיו בגלות הזה שנאמר (תהלים קכו ב) **אז ימלא שחוק פינו** וגו'. ברש פרק אין עומדין (ברכות לא.) אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה ומפרש רבינו דבימי הגלות דוקא קאמר וכך פירש הרמב"ן בתורת האדם (מהדו' שטוועל עמ' רסד) אבל רבינו יונה (שם כא: בדור ראשון) פירש דשלא בימי הגלות נמי קאמר שהשמחה ימירה מרגילה את האדם לשכוח המצוות:

תקסא פרטי רמזי דינים המחודשים המבוארים בזה הסימן

[א] אם קורעין על שאר ערי ישראל חוץ מערי יהודה: מה נקרא בחורבנן: [ג] אם קרע על אחת מערי יהודה אינו קורע על השאר: [ד] שיעור קריעות אלו:

א הרואה ערי ישראל בחורבנן אומר על הראשונה שרואה ערי קדשך היו מדבר (ישעי' סד ט) **וקורע.** מימרא דרבי שמעון בן לקיש (מגילה כט.) אבל הר"ר יונה פירש דשלא בימי הגלות נמי קאמר שהשמחה ימירה מרגילה את האדם לשכוח המצוות עכ"ל וזה לשון רבינו יונה רש פרק אין עומדין (ברכות כא. ד"ה אסור) יש מפרשים שטעם הדבר מפני תורבן בית המקדש אבל אלא בשעת תורבן מותר ואין זה נכון דאם כן לא היה לו לומר בעולם הזה אלא משחרב בית המקדש אסור לאדם שימלא שחוק פיו וכו' ומדלא אמר הכי שמעינן שאינו אלו בחורבן אלא אפילו בזמן בית המקדש אמר שאסור למלאות שחוק פיו בעולם הזה בשום ענין שהשמחה מרגילה האדם שישכח המצות כמו שאמרנו למעלה (שם ד"ה גמ') ומאי דאמרינן אימתי ימלא שחוק פינו בזמן שיאמרו בגוים וכו' לא מפני המקדש לבד אומר אלא הכי קאמר אימתי תהיה השמחה מותרת בזמן שיעשה עמנו ניסים ויושיענו ואז באותו הזמן נשמח כדי לגלות נפלאותיו וגבורותיו ויאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה וירא בשמחתנו ויטשו. ושמחה כזו שהיא שמחת הטורח היא מצוה גדולה משום פרסומי ניסא ודומה לזה מה שאמרו במדרש (שמש"ר פרשה ו פסוק ד פוס ג) זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו (תהלים קיח כד) הוי אומר בשם כלומר אע"פ שזה היום הוא יום טוב ונעשה לנו בו ניסים ונפלאות ואנו שמחים בו אפילו הכי עיקר השמחה אינו בעבור יום טוב אלא בעבור השם לפרסם את כל הגדולות ואת כל הנורלות שהוא עושה עכ"ל: **ונלע"ד** פירוש לפירושו דהאי אז ימלא שחוק פינו לאו בעולם הבא אירי אלא בימות המשיח או בימי בית שני שהרי נאמר שם לפני זה במזמור קכ"ו שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים אז ימלא שחוק וגו' וידוע מה שדרשו חז"ל (תענית כב.) על הייבו כחולמים שנדרש על שבעים שנה דגלות בבל ועכ"פ לא אירי מימי העולם הבא אלא מימי הגאולה אלא הכי פירושו דרבינו יונה שבעולם הזה אפילו בזמן שבית המקדש קיים אסור למלאות שחוק פינו כל זמן שיצר הרע גובר עלינו משום שהשמחה גורמת שישכח המצות וזה הוא אפילו בזמן שבית המקדש קיים ואפילו לימות המשיח נמי אסור אם לא בתוכו זמן ועת שיעשה לנו ה' יתברך ניסים ונפלאות אז כדי שיתגלה הכם מותר לשמות משום פרסומי ניסא דהיינו מתוך שיראו האומות שנהפך לנו אבל ליום טוב ולשמחה אז יכירו בגדול שבתינו ויאמרו הגדיל ה' לעשות עם אלה ובאם לא נשמח אזי לא יוכר הבדל בין מה שהיינו בו בזמן השעבוד לזמן הגאולה אבל מיד שיפורסם הכם יחזור הדבר לאיקורו מטעם הנ"ל והיינו כל זמן העולם הזה עד שנזכה לעולם הבא ואז אין יצר הרע יגבר עלינו כי בלע המות לנצח (ישעי' כה ח) ואז יהיה מותר השמחה על כל פנים: **ולפי** זה מה שמייתי הקרא אז ימלא שחוק פינו לא מייתי ראיה שאז יהיה מותר אלא מייתי ראיה לאיסור שהרי לא התיר לנו הקרא לשמות אלא בזמן הכם שעל ידי כן יאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות וכמו שהבין רבינו יונה ראיה ממה שכתוב זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו בשם ולא ביום טוב ומה שמותר בעולם הבא זה אין צריך ראיה אלא מסתבר טעמא דמטעם האיסור אנו לומדים ההיתר וקל להבין וזהו נלע"ד בפירוש הרבינו יונה ולא כמ"ש ר' מרדכי יפה בשולחן ערוך שלו (לשון סע' ד) זה לשונו אז ימלא שחוק פינו בעולם הבא שנהיה נהנין מזיו השכינה לא בעולם הזה עכ"ל ורומז נמי לפירוש דרבינו יונה הנ"ל דאילו לפירוש (הרמב"ם) [הרמב"ן] ורבינו אינו אוסר אלא בזמן הגלות אבל ברור דלא דק בפירוש רבי יונה:

תקסא (א) **הרואה ערי ישראל.** מימרא דרבי אלעזר בפרק אלו מגלחין ושם כתוב ערי יהודה וכ"כ רבינו בעצמו ביורה דעה סימן ס"מ וכ"כ כל הפוסקים וערי ישראל דנקט הכא לאו דוקא וכן המנהג שלא לקרוע אלא על ערי יהודה דוקא. ב"י עי"ש: (ב) **בחורבנן.** פירוש אפילו הן מיושבין:

לשמוע בכל ענין ובפה דוקא על היין אבל הוא ביאר בתשובת שאלה דאפילו בפה אסור אף בלא משתה ואין חילוק בין לשון עברי ולשון ערבי וכל שכן אם הן דברי ניבול שאסור לשומעו בכל ענין ובפה אף בלא מליצה וניגון. והני מילי שירת אהבים כגון לשבח יפה ביפיו וכיוצא בו אבל מותר לומר שירות ותשבחות על היין בבית המשתה: ה ואסור לאדם שימלא שחוק פיו בזמן הזה שנאמר אז ימלא שחוק פינו:

סימן תקסא

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א—ה] דין קריעה לרואה ערי ישראל בחרבנן או ירושלים או בית המקדש:

א (א) **הרואה ערי ישראל** (ב) **בחורבנן אומר על ראשונה שרואה ערי קדשך היו מדבר** (ישעי' סד ט) **וקורע.** מימרא דרבי שמעון בן לקיש (מגילה כט.) דאפילו בפה אסור דאורייתא אף בלא (מנא) [משתה]. משמע דאפילו לשאינו רגיל ובעל כרחך שדעתו לפרש ההיא דמר עוקבא דפרק קמא דגיטין דאסר אפילו בפה היא היינו אפילו בלא משתה ומאי דפריך התם ולישלח (ליה) [להו] מהכא בשיר לא ישמו יין היינו דס"ל דהמקרא דקאמר בשיר לא ישמו יין לאו דוקא קאמר בבית המשתה דעיקר קפידא אינה אלא בשביל השיר ואורחא דמילתא הוא לשורר במשתה היין אבל אין הכי נמי דאפילו בלא משתה אסור ומתניתין דסוף סוטה דבטל השיר מבית המשתאות נמי לאו דוקא אלא אפילו בלא משתה נמי אסור כנ"ל לדעת הרמב"ם: **ומ"ש שירת אהבים** וכו'. זהו מדברי רבינו שמפרש כל האסורים שהזכיר למעלה לפירוש רש"י ותוספות והרמב"ם כל אלה דוקא בשירי אהבים וכו' וכן כתבו כל הפוסקים בשם גאון: **ולענין** הלכה יראה עיקר כדברי הרמב"ם בתשובת שאלה דכל שאינה של שירות ותשבחות אסור אפילו בלא משתה ואפילו בפה וכדגרסינן בסוף סוטה אמר רב אודנא דשמע זימרא מעקר אמר רבא זימרא בביתא מורכא בסיפא אמר רב הונא זימרא דנגדי ודבקרי שרי דגרדלי אסור פירוש הנגינות שמנגנין בני אדם בשעה שמושכין משאו או בשעה שמנהגין השוורין לאריסה מותר שאינו אלא לתקן מלאכתן אבל הנגינות שמנגנין האורגים והוא הדין שאר האומנין באומנותן אסורין שאינן אלא לשמח לבבם ואסור וכדכתיב אל תשמח ישראל אל גיל כעמים וגו' וכל שכן דאסור לשמוע כלי זמר **ולפיכך** יש להזהיר על המקילים לשתות בכלי זמר ואפילו בשבתות וימים טובים דלא התירו אלא בתופה משום שמחת חתן וכלה וכן הנשים המזמרות בפה בעת מלאכתן יש למחות בהן ואם אינן שומעות מוטב שיהיו מזידין כדאמרינן ברש המביא (בילה ל.) דאפילו באיסור דאורייתא אין למחות בידן שאנו יודעין בודאי שלא יקבלו ועיין בתוספות (ב"ב ס: ד"ה מוטב) ובהגהות אשי"ר סוף פרק חזקת הבתים (סי' עז):

תקסא א הרואה ערי ישראל בחורבנן אומר וכו'. בפרק ואלו מגלחין (כו.) תנו רבנן ואלו קרעים שאינן מתאחין וכו' ועל ערי

פרישה

שכמכמכו כדמרי כמו: שמיריקומכמיריקומכמ'ומ' כב"מ:ב ביתו בשיט וסר בסיר ומסמכ דנכמ"כ כל מלך מקוכן המכנכ: ג מלא סד מלא לא כמתמכמוכן המ"שמר זוכו נ"כ ליתר [נמר' מ"ב]אוחס כחולן בנדי רקמה סביב המלים שיריו ב"כ המה(מ"ב): שיך רק זה ומ"כ כ"ס: כ: קטנות כיד פ"ב"ס ולקמה

[מ' מ"ב"ר] בכנין המלכים אלא מח ב ביתו בשיט וסר בסיר * ומשייר מקום אמה בגנד הפתח ד (נ) בלא סיר ד * והלוקח חצר סטוירה ומבוירת הרי ו (נ) בחוקת:

ואין סחיביים אותו לקיוף בחובלים:

ב י וכן התקינו שהעיוד שלהן (ב) לעשות (ד) סעורה לאורחים ה סחסר ממנו סעם ומנה (ג) מקום פנוי בלא קעדה מן הקעורה הראוית לתת שם * וכשה"אשה עושה הכשיטי הכסף והזהב מסיירה "מן מסיני התכשיט ו שנוהגת בהם כדי שלא יהיה תבשיט שלם ה ובשהתחן נשא אשה לוקח אפר מקלה ונותן בראשו במקום הנחת תפילין: כגם היא מקומות שנהגו לצאר כיום בשבת חופה לא לבוז מפה שמרה לא מלא דברי לגנות בלא מלא (מ"ב מ) . וכל אלו הדברים (ד) כדי לזכור את ירושלים שנא' אם (ה) אשכחך ירושלים ונו' אם לא אעלה את ירושלים על ד ראש שמחתי: ו ב וכן נוהגו שלא לנגן בכלי שיר וכל מיני זמר וכל משמיעי קול של שיר לשמח בהם: הגה ויש מחמירים דוקא מי (ו) שהגיע בגם כגון המלכים שמחדים ומוכנים בכלי שיר ח לא בנים המחמה [מור] ואסור לשומעם מפני החורבן ; ואפי' שיר מ בפה על היין אסורה ש:א בשיר לא ישתו יין ובכר נהגו כל ישראל לומר י דברי (ז) תשבחות אל שיר של הודאות וברוחסרי הקדוש ברוך הוא על היין: כגם וקוליתר מלה כגון בגים (ה) יא "מן וכלה כגל שדי [מנ"ל ומפר"ב ובגמה מיימון]:

ד מ וכן נוהגו על עמדות החנים שלא להניח כלל ם ושלא יניח החתן בראשו שום כליל שנא הסר המצעפה והרם העטרה י וכן נוהגו על עשרות הכלה כ אם הוא של כסף (ו) אבל של (מ) נדיר מרחר לכלה ורוקא לחתן: ובכלה נ אבל בשאר כל אנשים ונשים לא נוהגו: ה מ יב אסור לאדם שימלא פיו (ז)(מ) שחוק בעולם הזה:

תקנא דין הראוה ערי יהודה וירושלים והמקרע בחרבנם וכו ה סעיפים:

א מ הרואה (א) ערי יהודה א בחרבנן אומר ערי קדשך היו סרבר וקורע [ולמו מיב לקרוע מלא כמנגיב מפוך לכם הגמ כמנגיב לירמלים]: [ב' :]

ב ב הרואה את ירושלים (ב) בחרבנה (ב") אומר ציון היתה מרבר שממה וקורע וכשראוה (ג) בית המקדש אומר בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך כו אבותינו היתה לשרפת אש ובל מחמדינו היה לחרבה (ג) וקורע ג ומהיכנו חייב לקרוע נ מן (ד" העופים ואח"כ כשיראה המקדש קורע קרע אחר ; וכל קריעה שפח ד ואם בא דרך המדבר שאו רואה המקדש תחלה קורע על המקדש שפח ואח"כ כשיראה ירושלים מוסיף על קרע ראשון כל שהוא:

ג ה אם קרע על אחת מערי יהודה אינו חוזר וקורע כשיראה שאר (א) ערי יהודה חוזר ומרושלים שחוזר וקורע עליה קרע אחר בפני עצמו ואם קרע על ירושלים מחלה אינו צריך לקרוע על שאר ערי יהודה:

[מ' מ"ב"ר] [מ"ב מ"ב מ' מ' מ"ב]

כל

כלן המרמיר הריעות ולים כזה:(ו)שמע בעמ"ה. כ"כ כמס רגיגו יומס דמעמס מנ שלא נזמן בגלות הוא בטמח מסור שמחס בעלות כזה ומלמ"ד מים מ"ש מ"ש מ"ש כזה לכמעמ"ס מלמ"ש מלמ"ש מלמ"ש ולא מסור לא מלא נזמן בגלות הוא מלמ"ד מים מ"ש מ"ש מ"ש

הציצית הוא מהתחלת ציצית עד סוף מקום שמוחו של תינוק רופס, וגיד חלי עצם הקודקד״ו, וציצית גדול הוא. **ועוד** נראה מסברא, דיש מקום שיעור גדול שלא אפשר למיעטו, דאלו היה שיעור קטן בערך ג׳ או ד׳ אצבעות ומכ״ש בפחות, אז אם היו נעתקין ממקומם קצת לא היה מקיים מצות תפילין, והאיך לא אשתמע בש״ס ופוסקים להשמיענו זה לחומר המצוה, אלא ודאי דהוא שיעור גדול מאוד, וכיון שאתו שיעור בראש וגיד, אי אפשר למיעטו כלל. ומה שלא הזכירו שיעור פסול הקטן, היא מעצם כיון שלא הזכיר בש״ס שיעור פסול הקטן, על כרחך שאי אפשר לעשותם בפחות, או שהוא כשר בכל גווניא.

ומ״ש רומעכ״ת בפירוש השימושא רבא — תמוה לי, דהא השימושא רבא בגוף הבתים מיירי בלא המעברתא, כמ״ש בהשל ראש דמייתי תע״ח מד׳ אצבעות על ד׳ אצבעות, ות״כ בש״ר, ד), ג״כ בהכי מיירי, ות״כ אי אפשר לימר דהיה אורכן יותר על רוחבן, דהא מרובעות הלמ״מ הן.

גם מה שכתב רומכ״ת בגידון הגע, ה). גם לי היה הדבר קשה בתחלת העיון וכו׳. ובגידון הלין שכתב רומכ״ת, ו). הואיל ואינו מוגע לדיגא והיותי טרידנא עובדא לא כתבתי, וגם הימים האלו הן ימי הפקודה, לא יכולתי להאריך על מכתב נאות כראוי לו לגברא דבוותיה, וענוותנותו ולדקתו יסלח.

והשם ירם קרנו וישביעהו שובע שמחות, כנפשו ונפש אוהבו.

הק׳ יעקב בהרב מ״ו יעקב משה ח׳ ק״ק ליסא יע״א.

לסיעת מרחמו(מ)הי וב״ב שלום וי״ד.

ד) לכאורה נראה דצ״ל: „וא״כ בשל יד ג״כ בהכי מיירי״. ומסתייע לזה גם מדברי התשובה שהשיב הגאון מפלאצק זצ״ל שם למרן וז״ל: „ומה שתמה רומעכ״ת עלי על שפרשתי בש״ר, דהא מרובעות בעינן, יעיין מר במדדכי הובא בב״י ג״כ שכתב במרובעות אינן לגמרי אלא שיש להם פנות״. ודברי המדדכי אמודים על תפילין של יד, כמבואר בב״י או״ח סימן לב.

ה) דאה להלן סימן מז.

ו) עיין בספר גט מקושר וטיב גיטין קונטרס אחרון סימן יג. ד״ה הן אמת שבע״ד.

ז) וז״ל הגאון מהרא״ל ז״ל בתשובתו למרן ז״ל אשר בספר גט מקושר וטיב גיטין בקו״א סימן טו: „וגם קשה לי לדעת מר אמאי לא יכניס ארבעה זוגות תפילין שלדעתו דמר מרובעין ג״כ יש בהם שיעור להניח ד׳ תפילין ודוחק לומר דלא מתנחי ליה שפיר, דהא הב״י בסימן כ״ז עלה בדעתו באמת שהרמב״ם מפרש המקום ברחבן היינו ברוחב הראש, וקשה עלי׳ מעטרת מלכם פ׳ כל הצלמים (דף מ״ד) וצ״ע״.

ח) סיום התשובה ראה להלן בחלק אהע״ז סימן מז.

סימן ג

אורח חיים שובע שמחות ורוב ברכות, יסובבו ידיד ה׳ וידידי כחותם על ימיני, ה״ה הרב הגאון תפארת ישראל נ״י ע״ה פ״ה כבוד מה״ו ארי׳ ליב נ״י.

לאיש אשר אלה לו, באתי להתנצל על שלא השיבותיו תיכף בבוא איגרת השני לידי. היות כי כן דרכי מעולם להשיב רק פעם אחת, להודיע דעתי, ואם יוכשר יוכשר, לזאת הנחתי תשובתו השניה באמתחת הכתבים ומילתא מני אזדא, ובבוא איגרת של רומעכ״ת לידי הפשתי ובקשתי ולא מצאתיו, וכעת בא מכתבו קודש לידי, קבלתי עלי לחובה להשיב תיכף לרומעכ״ת.

והנה נא הואלתי לדבר — מ״ש רומעכ״ת להשיב על שהרבתי בציצורן. מחמת שלא היה דעתי כלל מעיקרא על ריבוי שעור, רק לקיים מה שנהגו בו אבותינו ואבות אבותינו וכל דברי הראשונים והאחרונים, שעכ״פ כשרים ברוחב שני אצבעות, ולא היה מכתבי בראשונה רק לומר, שאין לרומעכ״ת הוכחה אפילו למעטן מעשר, לזאת לא ידעתי לדקדק אחר רומעכ״ת מ״ו. וגם עתה במקומי אני עומד, שאין ללמוד ממה שנזדמן בהרוגי ביתר.

ומה שהקשה רומעכ״ת, דמה״ת היה להם להרוגי ביתר להגדיל הכל ראש ולהקטין הכל יד — מזה אין לעשות הוכחה לבעל דברי ראשונים, כי אפשר שלפי טובי העור של כל בית שהיה להם, היה מחזיק בעובי שני שליפי אצבע ויותר, עד שלא יהיה מחזיק חלל הד׳ בתים רק בערך ד׳ אצבעות, עד שיהיה יכול להחזיק הכל יד רק חלק רביעי, רק מכח מה שכתב רש״י [גיטין נח. ד״ה דדרעא].

גם מה שהקשה רומעכ״ת, דא״כ אפשר להניח ד׳ תפילין, ז). — לא ידעתי, דבכ׳ תפילין ברוחב איכא ד׳ תיתורות, ובולע תיתורא אחת חוץ למקום הנחתן — כללא דמילתא, אין דעתי נוחה לשמות מנהג ודברי רבותינו הראשונים והאחרונים, למעטן משני אצבעות, ח).

סימן ד

7 שלום וכו׳ — אל ב״ד צדק דק״ק המבורג.

רעשה ותחל הארץ לקול השמועה לא טובה הבאה באדמנותינו, ועל דבר חדשות אשר באו בשינוי נוסחאות התפלות הקדושות המסורות לנו מאבותינו אנשי כנסת הגדולה, ולהתפלל בלע״ז, ולשיר בעוגב בבהכנ״ס על ידי נכרי בשבת, תחת שלש רגזה הארץ ולא תוכל שאת.

וטרם שנכנוס עצמינו בגוף העניינים לגלות נבלותה לעיני מאהביה, נשקיף תחלה על „הממציא", ומבטן מי יצאו הדברים, ויעיד הפועל על הפעולה, כי כמוהו כמוה אחד.

האיש המחבר דברי או"ן, ט) — „הולך חשיכה ואין נוגה לו", איש שוגה ומטורף „בדעת הוא", „אפילו בי בר רב לא קרא", כנראה מדבריו בעמוד ל"ח בהא דטבילת קרי לד"ת, דמייתי קרא דכי יהיה כו' דמיירי לתרומה, ואין כדאי בשום דבר מדבריו להשיג עליו. ולא זו בלבד שאין בו תורה, אלא אפילו יראת חטא ומעלות ומדות אין מאומה בידו. וכמדומה שלא הכניס עצמו לעסק זה לתועלת זולתו כלל, שאין זה מדרכו, כי אם למסחר נכנס, ולמלאות אמתחתו כסף, כי באלה נפשו חפצה, וכך שווה בעיניו אם ירויח עשרה או עשרים שקלים כסף על ידי „שחוק בקלפים וקוביאות, כאשר עשה בק"ק פוזנא רוב הלילות שהיה שם", או על ידי הדפסת ספר כסף ישקול, אחת היא לו. והתשוקה הזאת התירה לו להיות „מסית ומדיח" עם ה' אלה, בחלקת לשונו ילך לאט לאט, והמת פתנים אכזר אחרית מחשבתו, נחש שורף ועקרב אלה שמותיו, כי כן דרכה כמוהו, הסיתה על הנגיעה, וממנה להאכילה.

הה! קהלת קודש המבורג המפוארת ומעוטרת מימי עולם, הביטו נא וראו, אל מי תדמיון האיש הלזה וישוה, הלגאונים אריות התורה אשר הנהיגו אותך בחכמתם על מבועי התורה והיראה, כמו „הגאון בעל כנסת יחזקאל זצוק"ל, והגאון בעל אורים ותומים זצוק"ל". ושאר גאונים רבים, הלהם וגבוה מעליהם דמות תערכו לו, לאמר, הם יבערו ויכסלו ח"ו, והוא יחכם מכל האדם. כי מששתם את כל כליו, מה מאומה מצאתם בו יותר „מדברי פיתוי התול, אשר בהמה שמן חלקו", זה כחו וזרועו עוזו ואין דבר עוד.

ואם אמנם איזה דברים של טעם יש תחת חכו, קרוב לוודאי כי גנובים הם אתו, ובחלקת לשונו פרש מלכודתו עליהם לאמר אני היום ילדתיך.

גם האנשים המתלקטים אליו במחברת או"ן הזה לקושש קש לתבן ולהסכים אליו, כמותם ואיכותם במה נחשב הוא נגד רוב ישראל ורבני הזמן אשר באו ואשר יבואו עוד על החתום ועל הגלוי, „שחלילה לשנות שום דבר".

ט) ראה באריכות בענין זה, בשו"ת חתם סופר חלק ו' מסי' פא—צה, ועיין עוד בשו"ת וחי' רע"א הנדמ"ח (ב"ב. תשכ"ח) סימן ב'.

*) רצונו לומר ע"י נכרי בשבת, משום דהתירו שבות במקום מצוה.

י) ט"ס הוא דליתא בחולין, אבל הוא במדרש רבה, במדבר כא—יט, וז"ל המדרש: „מעולם לא לן אדם בירושלים ובידו עון".

נעתיק מזה ונבוא להענין — ולאשורה על דבר הטוגד בשבת, *), שתלה ההיתר בשבות במקום מצוה, — איני רואה בזה שום סרך מצוה, ואדרבה „איסורא איכא ואפילו בחול", שהרי דעת הרמב"ם [פ"ה מתעניות הל' י"ד] והמחבר בא"ח סימן תק"ס [סעיף ג'], דזמרא דמגא אסור אפילו שלא על היין, רק ממה שהתירו גבי חתן וכלה משום שמחת מצוה, מזה המציא שגם בתפלה מותר משום מצוה, ודמיונו כוזב לקרב המרוחקין זה מזה כרחוק מזרח כו', דבשלמא גבי חתן וכלה שהשמחה בעצמותה היא מצוה, וכדאמרינן פרק א' דברכות [ו:] כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו כו' שנאמר קול ששון כו', ודברי קבלה כדברי תורה דמיין, לכך מותר, הואיל והיא שמחה של מצוה, משא"כ בתפלה היכן מצינו שהשמחה בה מצוה, אדרבה הלא מבואר וגלה הוא שעיקר תפלתינו ובקשתינו הוא על כפרת חטא, רק קודם שמתחילין להתפלל צריך להסדיר שבחו של מקום, וכדאמרינן פרק ה' דברכות [לב.] לעולם יסדר כו', ואיך נבא לפני מלכו של עולם בכלי שיר ושמחה, אם ידענו כי חוטאים אנחנו. ובמלכותא דארעא אם יבא לפניו להתנפל על נפשם על אשר חטאו נגדו ועמדם התוף והנבל לשורר בו, הלא יגדל הקצף ויותר, כי שמחה מה זו עושה בעת אשר בבכי יבואו ובתהנוניים לבקש על נפשם, אולם בעת אשר אין בידם עון אשר חטאו, אז השעה מוכשרת לבוא בשיר ולנגן.

וכן הדבר במלכותא דרקיע, בזמן שהיה בית המקדש קיים לא לן אדם בירושלים וחטא בידו, כדאמרינן (בחולין), י), בוודאי היה מצוה לשמוח בכלי שיר, וכן בשמחת בית השואבה שהיו שואבין שם רוח הקודש והשיגו לחכמה עליונה ונבואה, היתה השמחה מצוה, משא"כ מיום שחרב בית המקדש ובטל רוח הקודש ופסקה הנבואה, אין בידינו דמה להתכפר, ולא נשאר רק שיח שפתותינו להתוודות מאשר אנחנו חוטאים על הנפש, כי אדם אין לדיק כו', ואיך נבא לפניו בשיר וכלי זמר, חוטא בל יתגאה, ואין אנו רשאים רק לסדר שבחו ולהתפלל כדרך החוטא לפני מלך בשר ודם, שמסדר שבח המלך ומתנפל אח"כ על נפשו בבכי ותחנונים, ולכך לא מצינו החירא רק גבי שמחת חתן וכלה שהשמחה בעצמותה מצוה וכנ"ל, משא"כ בתפלה, מלבד שאין בו ריח מצוה, אלא שהוא בלתי ספק שלא לרצון מלכו של עולם.

ולכן בשבת וודאי „איסור גמור", שהוא שבות גמור שלא במקום מצוה, ואפילו בחול אסור משום זמרא דמגא, הואיל ואין השמחה מצוה וכנ"ל. ואפילו במועדות שהשמחה בעצמה מצוה, מכל מקום בשעת התפלה שמזכירים חטאים ביוסה ומפני חטאינו וכדומה, וודאי שהשמחה איה מצוה בעת הזאת, כי איך יעלה על הדעת לבוא לפני המלך לבקש סליחה ומזמורי שיר בידו, אין זה

מבקש אלא מאאז מ"ו כו', וכא דאמרינן בברכות [לא.] אין עומדין להתפלל אלא מתוך שמחה של מצוה, היינו שקודם התפלה ישמח את נפשו בדברי תנחומים של תורה וכפי' שם, והוא בשו"ע א"ח סימן ל"ג [סעיף ב'], אבל בתפלה עצמה לא מצינו שמחה, וביחוד בכלי שיר. ובבדיא אמרו שם [לא:] אביי הוה יתיב קמי' דרבה חזייה דהוי הא בדא עובדא, אמר וגילו ברעדה כתיב, ואין בדיחותא יותר מכלי שיר.

וע"ד האיסור בשינוי נוסחאות, צריכים אנחנו להצעה אחת. ידוע ומבואר נגלה הוא, שעיקר הדת וגם קיום העולם בכללו תלוי ביסוד האמונה, ואין אנו רשאין להשתמש בשום אופן בהשגת שכלינו לבד, כי השכל נלאה כמה פעמים, ונלכד ברשת הטעות, ואין השכל רק כלי השימוש וסיוע לקבלת האבות על ידי תורה ומצוה.

ושלמה בחכמתו צוה, „ואל תטוש תורת אמך", שהכוונה במלת אמך הנהגת הכנסיה כידוע, באופן שאין רשאין לסמוך על השכל רק בדבר שהוא מסכים לתורה לקבלת האבות.

הוא שהגביה ישע' התנפל לפני אנשי דורו, „שמעו שמוע ואל תבינו", לומר שישמעו בקבלה אף שאינם מבינים, ולא יעמידו על השכל לבד, ולא לחכמה תחשב לכם במה שאתם הולכים אחר השכל לבד, אדרבא חסרון חכמה היא.

ואפילו בקבלת האחדות לא נאמר „הבן ישראל", רק „שמע ישראל", שהוא לשון קבלת הדברים, הרי ראינו שאפילו גדולי החכמים והפלוסופים נלכדו בטעות השכל, כידוע מאריסטו וחביריו. וזה נכלל בכוונת המשורר, אברך את ה' אשר יעצני אף לילות יסרוני כליותי, שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט. כלומר אני נותן תודה לה' אשר יעצני בעצה הנוכה ומוצלחת, שאף בעת אשר רעיוני על משכבי סליקו לשוטט הנה והנה על פי הקירות שכלי, ללכוד את עצמו במאסר האמונה ושלא לסמוך על החקירה לבד, רק לשוות ה' לנגדי תמיד, באופן שלא אמוט מימיני, דהיינו התורה והקבלה, (ומלת כי משמש במקום אשר), יא).

ולא אנחנו עדת בני ישראל לבד מוזהרין בזה, אלא שכל אומה ולשון מחוייבין בו, כאשר ראינו שהמלכות והשלטונים יר"ה בכל מדינה ומדינה מקפידין שלריך כל אדם „להיות נאסר באזיקי אמונת הדת שלו, ושלא יהיה נחלקין אגודות" ויעשה כל אחד מה שלבו חפץ, כי בזה תלוי קיום המדינה, שהרי כל בירורי הבחשות וסכסוכים שבין אדם לחבירו במקום שאין עדים, אינם רק על ידי שבועה, שכל יקרה וחשיבותה אינה רק מצד האמונה בעודנו.

ובזה דעת לנבון נקל, **בהיות** עניין האמונה עיקרה ושרשה ירושת אבות מדור לדור, יקרה היא מפנינים ואבני חפץ הנפסדים במשמוש ידיים כל שהוא, ובאשר נתחיל להרשות עצמינו לשנות ממנהג אבותינו שום דבר, מי ימחה ביד כל אחד מאתנו לעשות את אשר יחפוץ, היום יאמר „זה כך", ומחר בא רעהו וחקרו „כך", אחת לאחת אבד יאבדון קבלת אבותינו עד תומה, והנה אבדה האמונה ונכרתה מפינו ח"ו.

וברור לדעתינו, שכל המלכיות והשלטונים יר"ה, אשר בחמלת ה' עליהם לחסות בצלם נתן חכמה בלבבם להביט אחריית דבר מראשיתו ולראות את הולד, יסכימו זה לדעת, כי חמת נחש עכשוב עמון בדבר הזה, בקלקול האמונה וסדרו של עולם, והתחלת השינוי היא כפרילת גדר, שחותרין בו מעט מעט עד היותו אח"כ לפרוץ חיות ומרמס שור ושה.

ועל כוונה זו אמר החכם שלמה, „ירא את ה' בני ומלך ועם שונים אל תתערב", לומר שעיקר יראת ה' ומלך שאתה מחויב להחזיק בהם בראוי, תלוי בזה „שלא תתערב עם שונים הרוצים לשנות מדרכי אבותינו, כי בזה תאבד יראת ה' ויראת מלך".

וכמו שאנחנו מאמינים באמונה גמורה שהבורא יתברך הוא מנהיגו של עולם, כך מאמינים אנחנו „שהמלך והשלטון הוא בחיר ה' להתנהג על ידו", וכשם שאנחנו מבקשים בכל תפלתינו על „בנין בית המקדש", כדי שנזכה על ידו לקיים מצותו יתברך, ולהשגת חכמה עליונה, ולהקבלת פני שכינה בכל רגל שנתחייבנו בה, גם אותן שישבו באלות רחוקות, להתקבץ ולהקריב קרבנות, כך אנו מבקשים בכל תפלה „בשלומה של מלכות וקיומה", בהיותה גם היא עיקר ושורש להנהגת הדת וקיום המצות. כללו של דבר „אין בכל תפלותינו שום ניגוד נגד שלום מלכות ח"ו, שלומה היא שלומינו".

ממוצא הדברים האלה, נראה בעליל „ששינוי נוסחאות הוא אחת מר, וכלפטוני יפרים להרוס הדת והנהגת המדינה וקיום העולם", ודי בזה, מלבד טעמים אחרים שיש בדבר, קצתם ידועים לכל, וקצתם נסתרים מנגד עינינו וצריכים אנחנו לסמוך על קבלת האבות כאמור.

ואודות התפלה בלשון הקודש, גם זה נכלל באשר אמרנו למעלה, הביטו נא וראו ימות עולם, זכרו שנות דור ודור, נמסר לנו מאבותינו להתפלל בלשון הקודש, וגם בזה טעמים קצתם ידועים לנו וקצתם נסתרים ממנו, וכמו שנאמר בזה, מצאנו לחכמינו ז"ל, באחד שאמר גבור ועזוז אמיץ וחזק [ברכות לג:], ואמר ר' פלוני סיימתיהו לשבחא דמרך, מוכח מזה דכל אחד מהלשונות הללו מורה שבח אחר, דאם לא כן היה שנוי מהאומר כן, ותימא על המשיב סיימתיהו כו', כיון ששבח אחד הוא, אלא וודאי שהם שבחים נפרדים, וכן באמת

יא) מסוגריים של מרן זיע"א.

מצינו הרבה שמות נרדפים בלשון הקודש שלא שבתחלת המחשבה הן אחדים, אולם אחר עיון הטיב נפרדים כל אחד ואחד לענין אחר, (ובעזה"י גם אנכי פרשתי הרבה מהם, והמה בכתובים אצלי), יב), וכיון שנתגנה האומר בלשונות אחרים, בוודאי שחלילה לנו לשנות ממה שאמר משה ותקנוהו אנשי כנסת הגדולה, ולכן בשאר לשונות כיון שאין ידוע לנו בבירור כשעתיק מלת הגבור בדרך משל, אם המלה המועתקת ההיא, היא הכוונה האמיתית למלת הגבור, או להאמין או להעזות, הרי משנים בזה ממה שאמר משה ותקנוהו אנשי כנסת הגדולה, אך בדורות הראשונים היה בקיאים בטיב לשון הקודש, ויודעין לפרש כל דבר על מתכונתו. „אולם מעת אשר כבדה עול הפרנסה ונשכח מאתנו לחות לשון הקודש, גדר גדרו אבותינו בעדינו שלא להתפלל רק בלשון הקודש".

ועוד מחמת שיש הרבה שמות משותפים כמעט בכל תיבה ותיבה יש הרבה פנים, כמבואר בקאנקאר־דאנציוס. (ולפעמים יוכל המפרש לפרש לרצונו בפירוש העוקר עיקר האמונה), יג). ומעטם זה ראו אבותינו שאם ניתן רשות להתפלל בלשון אחר, יוכל להגמיח מזה אמונות זרות ח"ו, ועקירת פירושי המצוות שיפורשו בפנים אחרים.

ועוד מה בהיות לימוד לשון הקודש מצוה, כמ"ש הרמב"ם בפרקי אבות [פ"ב מ"א] במשנה הוי זהיר בו, ואם יתפלל בלשונות אחרים יושכח לשון הקודש מכל וכל. ומלבד כל אלה בוודאי היה להם טעמים הרבה שנסתרים מעינינו, ויהיה איך שיהיה, קבלת אבות הוא ואין בה לשנות, ושלחו נא בכל קצוי ארץ אשכנז ופולין ותוגרמה, אם לא כולם יעידון ויגידון שכך נמסר לנו מדורות הקודמים להתפלל בלשון הקודש.

מכל האמור בזה מבואר:

שאיסור גמור הוא לשיר בעוגב בבית הכנסת הן בחול, והן בשבת על ידי נכרי.

וגם אסור לשנות שום נוסחא מכל התפלות הקדושות שתקנו לנו אבותינו נוחי נפש זכרונם לברכה.

וגם אסור להתפלל בשום לשון, רק בלשון הקודש דווקא.

ומעתה אליכם המצוה הזאת איש ה' ונחלתו, הרבנים המובהקים בית דין הצדק והיפה, אתם הראשונים לדבר על לב אחינו בני ישראל ולקרוא אליהם לשלום, גם אנחנו קוראים להם בקריאה של חבה, מה מצאתם באבותיכם עול כי תרחקו מעליהם ומנהגיהם ונוסחאות תפלתם, מה בצע לעשות פירוד וחילוק לבבות בישראל, זכרו ופקדו תפארת מקהלתכם הנאמנה, קרי' מלאה כל טוב וחמדת ה', לא היתה קדיה אשר שגבה ממנה, ועתה תהיה לחרפה ח"ו, מה יאמרו הבריות בראותם כי אבותיכם ואבות אבותיכם לקלון בעיניכם, תחת אשר היו נחמדים בזמנם, השובים ונכבדים בחצרות מלך ושרים, „וכהיום פתאום יקומו גינם ונכדם" ויאמרו אך שקר נחלו אבותינו הבל ואין בם מועיל, היתכן דרכיכם בזה, על זה נאמר עין תלעג לאב כו', השכחתם ולא זכרתם תורת משה עבד ה' „שאל אביך ויגדך", והחכם שבמלכים אמר, נצור בני מצות אביך כו'.

העל כל אלה לא תשימו לב, חלילה לך מעשות כדבר הזה, עם קדוש אתה לה' אלהיך, אל ישיאך חדל אישים לא אמון בו, לאמור, עזוב ימי עולם, אל תבין שנות דור ודור, וראה דרכי חכם וכו'.

הלא כל דברי אלה לאהבת התורה ואהבת כל איש ואיש מישראל, ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום.

בעה"ח יום הנ"ל, דורש שלום רופ"מ באהבה.

ראש חודש אדר תקע"ט.

הקטן יעקב חופק"ק ליסא יע"א.

סימן ה

הט"ז סימן ר"ד ס"ק ט"ו כתב, דאקליפת מראנצי"ן מברכין בפה"א, ואין נלמד מהא דאסר בערלה, דבערלה אסורין מטעם שומר לפירא. ותמה על התוספות [ברכות לו: ד"ה והלכתא כמר בר ר' אשי.] והרא"ש [שם פ"ו סימן ג'] דס"ל בקפריסין דברכותייהו בפה"ע, דהא אפילו קליפי אגוזים דהוי שומר, אפ"ה צריך דוקא רבוי דאת פריו לערלה, משמע דמגד עצמו לא הוי פירא, רק מגד הרבוי אסור, ולענין ברכה ליכא רבוי עכ"ל. **ולא** זכיתי להבין דבריו, דהא קפרס לאו מטעם שומר אסור, כמבואר בברכות שם [לו.], וע"כ פירא הוא דהוא בעצמו אוכל, ודוקא קליפי אגוזים צריך רבוי דאת, דלאו אוכל הן וממילא לאו פירא הן, דבערלה בעינן ג"כ שיהיה אוכל, כדמוכח שם [לו:] מהא דמקשה אהא דקתני והנץ שלו אינו מצטרף אלמא דלאו אוכל הן, ותנא גבי ערלה והנץ שלו וכו', משמע דאי הוי הנץ אוכל לא היה קשה הא דאסור בערלה, אף דהנץ לא הוי שומר לפי מאי דס"ד התם, אלא ודאי דכל שהוא אוכל הוי פירא אף שאינו שומר כלל, ואפילו עומד בפני עצמו על האילן כמו תמרות לר' אלעזר [שם לו.], ועלין מותרין, מטעם דלאו אוכל הן לאו פירא הן ומותרין, כמ"ש הרשב"א [ברכות לו. ד"ה ר' אלעזר אומר אלף מתעשר וכו'], מש"ה בקליפי אגוזים דלא אוכל הן, בעינן רבוי דאת

יב) מסוגריים של מרן זיע"א.

יג) מסוגריים של מרן זיע"א.

ગુજરાત વિધાનસભા

[ગૃહ

[પ્રશ્નોત્તરી

[પ્રશ્નોત્તરી

[પ્રશ્નોત્તરી

(24)

Mizrahi, Yisra'el Me'ir,
d. 1748 or 9
"

— ספר

שאלות ותשובות

פרי הארץ

על ד' חלקי שולחן ערוך

חלק א'

הכינו וגם חקרו חד מן קמאי מבני עליה מתקיפי קרתא קדישא ארץ
הצבי ירושלים, הרב הגאון הגדול הדיין המצוין המפורסם בדורו
כש"ת מוהר"ר **ישראל מאיר מזרחי** זצוק"ל

☆

נדפס בפעם ראשון בקושטא בשנה תפ"ז לפ"ק
ועכשיו יצא לאור מחדש ע"י
הרב ישעי' גרוים
האדמו"ר מקערעסטיר־בערבעשט
נכד המו"ל החלק ג' בפעם ראשונה
ועל ידי
תורה אור
חודש שבט, שנת תנש"א לפ"ק
פה וויליאמסבורג יצ"ו

מי לסברת ר"ע הס"ל דהסכינות מתריעות ולא מתעבדת שהרי
מקמי הא תנן עב הלו מתריעין בכל מקום וכו' הה עכ"ל כדאין דהוי
לדעת ר"ע דאלו לרבנן ס"ל דאפי' בלו הסכינות מתעבדת ולא
מתריעות וע"כ הא דתנן עב הלו מתריעין הוי לדעת ר"ע וכיון
שכן גם המעשה דמייתי בתר הכי מסתע דקתי נמי לר"ע מש' דאי
לא קתי אלא בסברת הת"ק הי' ס"ל להכיחו קושי סברת ר"ע ודמייתי
לה דתנן אחד דברי ר"ע משמע דקתי נמי לר"ע . וכיון שכן קשה
דלדעת ר"ע הסכינות מתריעות ולא מתעבדת והמעשה הוא לאסור
שמצים שהסכינות התעבו אכן ע"כ לתלק ולומר דמה שאמר ר"ע
דמתריעין אחירי בכל שהוא והוא דמתריעין וכשרלה כמלא פי
חצר אזי הסכינות מתעבדת ונכון המעשה ח"ם כדעת ר"ע כמו שאמ'
רש"י ולא קשיא כלל מה שהקשה המגיד שהרי לדעת ר"ע שבירת ליה
דמתריעין בלו מתעבדין קאמר שכן הדין מ"ר ביהודות ולא
מתעבדת ובזה נתחלקה תמיהת ה"ם מעל רש"י . ולפירוש הכ'
שברש"י מעשה שהיה כך היה והקשה המגיד הא"כ מאי פריך ס"ם
דאי כמלא פי חצר מאי הוי דמתני' נ"מ כ"ל דרש"י ז"ל הלא פירש
לעיל דזה המעשה אתמי' אין לתק"ר בין לר"ע והמה אליבא דר"ע הוא
מאי דמשני רש"י דר"ע ס"ל הסכינות מתריעות ח"כ היכי מיתני
המעשה דמסתע מינהי דהסכינות מתעבדת לזה אי' רש"י דר"ע ס"ל
דמעשה שהיה כך היה ונודאי דלדידיה לא פריך תלמודא מידי כיון
דלא נפקא לן מידי ומ"מ הפ"ר תלמודא הוא לדעת רבנן דהמעשה
הוא סיעתא לדברי"הם שהרי מצינו שהסכינו' התעבו כמו שהם פוברי'
וכיון דהך עובדא לדעת רבנן נפקא מינה לענין דינא הסכינות
מתעבדים כפי"הם נכר פריך תלמודא שפיר כיון דנפקא לן מינה
לענין דינא וחזק .

כלל העולה מדברים דלדעת חכמים ס"ל דהסכינות לעולם
מתעבד' ולא מתריעות ואפי' בחכה מהלכת כמו שדמון
וכיוצא ומאי הנן עב הלו מתריעין הוא לסברת ר"ע והר"מ פסק
כש"כ מה' תעמ"ת דין ב' דכל סכינותיה מתעבדת ולא מתריעו' כדעת
רבנן וכן פירש דבריו הרב המגיד וכן פר"ש הלח"מ יפ"ש וכן הוא
דעת הרא"ש ז"ל וצ"ע . והאמנם קשה על הר"מ שפסק כו בפרק דין ג'
דעבל האדנה ועל הסיכל אפי' לא מחה אלא כנף א' בכל אדם ישראל
מתעבדין ומתריעין ומאחר שפסק כת"ק לחה פסק דבכל אדם ישר'
דמתעבדין ומתריעין הינ"ל דעת בנין ולא מתריעין וכמו שהקשה
הל"מ בדין' יפ"ש כי המחו כתמיה . ולעד' ההה בגמ' אמר
ר"ע דאפילו לא מחה אלא כנף א' מתריעין והמה בפירוש כנף אחד
לדעת רש"י משמע דמפרש עוף אחד והייט אפי' מחה בכל א"י
אחרת א' מתריעין ואם זה הפירוש יסבור הר"מ דאפי' עכ"ל
קושית הל"מ חמיה הר"מ ס"ל דמפ"ש פירוש כנף א' כמו שפיר' הר"ן
שפירוש כנף א' ר"ל מין אחד כלומר לפי שנמשלה ונברייתא קתני
על האדנה ועל הסיכל כו' וכח ר"ע ופירש דאיש ר"ל אדם מתריעין
אלא אם יהיו כל אותם המינים של אדנה וחגב ואזי הוא
דמתריעין הא אם מחה מין אחד כמו אדנה אז מין של הסיכל לא
מתריעו נזה כת ר"ע ופירש שבשת הבריאה והמעשה היא שאפי' אם
מחה מין אחד מהם בכל אדם ישראל מתריעין וזה הפירוש הוא
ס"ל לרבנן דכיון שפירשה דאחרי במין אחד ס"ל להר"מ דזה המין
כיון שבאמת מזה המין בכל א"י ודאי שמתבטלין ומתריעין דבל מהכל
נעשית הסכינות ולאו משום סכינות נעשו בה אלא הטעם דכיון
שבאמת מזה המין בכל מקום ומקום מא"י לא מקרי סכינות אלא
משום שבאמת מאחזו המין בכל מקום
ודיו כמו דין המקום
שבאמת

הם ונשלם שבח לאל בורא עולם

גם המכה דמתבעבין ומתר יעין חד לא דיימנן ליה כדין סכינות אז
היה נ"ל לכאורה אלא דאמרי קשיא לי דאם אחמ' אמי' זה ת"ל מאחר
קאמר ר"ע דאפי' לא מחה אלא כנף א' דמתריעין הל"ל כבי' מדיקם
זה שבירסם דהוי מין א' שבר' בכל א"י בכל מקום ומקום א"כ הוי"ל
דמתבעבין ומתריעין ומאחר קאמר דמתריעין אלא עכ"ל דס"ל שלא
ר' מחמה המין אלא במקום א' ולכך כל סכינות א' מתריעות כדין
כל דרה הס"ל הסכינות מתריעות וכיון שכן חזרה הקושיא לדומה
נמה פסק הר"מ שמתבעבין ומתריעין כפי דבר קושית הל"מ בזה נ"ע

דפה דין יד וכן גזרו בו' ואפילו שרה נפה על היין ס'
רגים ובצומים קרחו חבר על דברי רבים
לייסנם עם הסוגיא דביומין פ"ק דף ז' דתומה מיקה דבין זמרא דמשל
וכין זמרא דשמא לא מחסר לא מחסר אלא על היין ומנ"ל לרבי' לתלק בימה
ועוד דמה"ם מוכח דזמרא דשמא נפקא מ"ד דאל תסמוך ואל תסמוך
והיקר רבינו מפיק לה מקרא דכשר וכאלר נתעוררו נזה ה"מל"ח
בדרשותיו פרשת במדבר ומהרי"ט בדרשותיו ע' דברים והרב בכה"ב
בחיבורו על הנ"ח סי' תק"ס והרבה להאיר בחורך לים על מקומו
ולי הדיוט נ"ל בישר הר אמנתה לדעת רבים לעולל' כבר הו ידעי
הך מתני' דסוטה דתנן מבטלו מהדרין בטל השיר וכל כותם שאלתם
לא אחה אלא מכ"ל דאמר אמ"ל דאמר אלו מה מתני' לא משמע איפ'
אלא ביטול בעלמא וכתבן לה אל תשמע ישראל הוי לא דמוכח דאיכא איסור
מדקאמר קרא אל תסמוך אלא בלשון לא ומאי אולמיה דהאי קרא מקרא
דכשר לא ישתו יין . ומשני אי מהתם כו' כלומר דאיצרא דבם מהך
דכשר נמקא ממי איסורא והאי דשרי להו מקרא אחרינא דאל תשמע
הייט שרצה להודיעם דזמרא דמשל דאסור לאפי' שלא על היין וזמרא
דשמא לא מחסר אלא על היין דוקא ואי אתהם הו"ל דחוקא דזמרא
דמשל ואל היין אבל דשמא אי אף אם אל היין ולאבי כדי שלא יטעו
בזה הכרח לשלוח להם הך קרא דמוכח מינהי הך דאלוקא והייט מכח
דזמרא דקראי דמהך קרא דאל תשמע מרבה לאסור כל מיני שמר
אפילו דשמא ואפילו שלא על היין דקרא שמתא קאמר ואלו מקר'
דכשר לא קאסר אלא על היין ככתו' לא ישתו יין וקשו קראי אהדדי
על כרחן לייסר הני קראי דקרא דאל תשמע מרבה לאסור כל מיני שמר
טפי הלכך דוקא על היין מתסר הוא לאו הכי אי' . וקרא דאל תשמע
דמשמע סתם אפילו שלא על היין בכלי הוא דאמר טפי ואלו דהכי לא
קשו קראי אהדדי הלכך אדר לאו הך קרא להשמיעה זה דזמרא
דמשל לאסור אפי' בלתי יין ודקרא דכשר על היין בדוקא ובכה הוא
וכזה נדקו דברי רבים ואין אוס תמיס עליו . ואמי בעבי
לעיקר אתמיהא שאמרו על רבים לא הבנתי מה טיבה ומי גילה
להם לרבים לאסר ומרא דמשל אפי' שלא על היין אי מה"מ אפילו
שיה נפה על היין דשמא לא מבטלא ומרא דמשל דאסר אפילו
בלתי יין אין זה הכרח דאפשר דלאו לענין על היין הוא אלא דבהא
סלקו שיין ואף דמשל לא מחסר אלא על היין ומלת אפי' ה"ק ל"מ
דמשל דאסר על היין אלא אף דשמא אסור על היין כי זמרא
דמשל מוכח מפי לאסרו וכן מוכח מדברי הס"ם דקאמר אי מהתם
ס' ומאחר שבכלי הדבר פשוט לאסור מקו אפילו כלומר ל"מ בכלי
דאסור על היין אלא אפי' נפה אסור
על היין ומנ"ל דרבים
מחלק :

עשה להם סימתיה . פתוחה ותם . קרוי בריאים הוא ומות . גם
הסימטא כתיתם כי הלחה מפשר לא בתרים . הנם מכוהדים . גם
שם לו הקן ומשבנו על פרד הרבעה טוריס . ח"ח ג"ד ח"ה ח"מ

אורח דיני ציצית

סימן א שיעור הטלית להתחיב בציצית כמה הוא . והעלה
דשיעורו אמה על אמה

סי' ב טליה מלוכשת שהקלקה לבשים אי שרי לחזור ולתפרה :
והעלה דשרי

דיני ק"ש

סי' ג המנהג ברכות ק"ש ומסתפק לו אם הוא בברכה ראשונה או
שניה . והעלה דחזר לראשונה

דיני מט"ל

סי' ד ניחו אחת בטלית ויהו אחת בטילה מה יברך . והעלה
דיברך על טלית ודיים

דיני נה"מ

סי' ה אחרים מיר מה שיברך נה"מ על הכוס . והעלה דאסור

דיני קריאת השורה

סי' ו קבל אבדנו וסברו אבי' פרשת מחוברות וקריאתו שתיהן ומדע
להן שהן בברחות אם צריך לחזור ולקרותה בשנת אחרת .
והעלה דאין צריך לחזור

דיני ברכת ההודאה

סי' ז מי שהתחייב בתרבעלין בנת אחת אם יברך ד' ברכות : והעלה
דברכה אחת מספר .

דיני קידוש

סי' ח הצאת ורעב שהוחרין לאכול קודם תפלה אם צריכין לקדש
והעלה דאין צריכין לקדש .

דיני ברכות השופר

סי' ט מי שבכבר בתחלת תקיעה דמיוסב ולא שמע הברכה אם צריך
לברך והעלה דיכול לברך . ואמאי שלא המתחר העלה כמו כן

דיני סעודת הבוקר

סי' י אם אמר אדבנים תבר ח"ם יצא . והעלה דיצא .

יד דיני טרפות

סי' א מרכה מיהה ובה בחלה בועבה מאי דינה והעלה לטרוף .
סי' ב ונקבו של המחבר קרום הסלם הדיין המצוין כמה' מברה'
מחרוף ל"ע בריאה עוף אם מרכה מבריף בה . והעלה
להבריף . וכמה המחבר עשה לו עזר
סי' ג אם נגלד קרום סביב הריאוכים ובאותו מקום יש מרכה
מחאוך לחיתוך . והעלה לחסיר
סי' ד כשעור שהיה דחוק כמה הוי כי לא פורש . והעלה בכדי
הבנהה והבינת בהיה דקה
סי' ה בריאה שנפצלה ונמצא מרכה מבר לבר בפיטול . והעלה
לטרוף
סי' ו בלשון שמצא בו פיטולים . והעלה להכשיר
סי' ז סשה ומחזן מה בקרום ברגרת ומה מקרם קמה
סי' ח מרכה היוצאת מהחופן מהכשר ומחוך החוטה נחשב כמרכה
ומן שכת עד הלב והעלה לטרוף . ובים מכה בדוכן כשרה
סי' ט עגם שמצא בלב . הלב למעשה להכשיר
סי' י בועה שמצאת בחזן הלב . והורו להכשיר
חיסור והיתר
סי' יא סד חמלה של בוים שנקבע בתוך החמיס מאי דינם והעלה
להחמיר ובעל נכסיהם
ע"ל בחמן בחיסורין
סי' יב הלב יהו שיהא בחזן להעיד על בן שהוא שוחטו תוחתו :
והעלה דמהימן

דיני מקו
סי' יג מי שהיה בחזר שלא יהיה כמו הימם ושלא יהיה כמוך שלא
שלחו אם יש אחר לבדרו והעלה להחיר
דיני שבועה
סי' יד מי שבבע ומיתה בו אבין ואם מרלה אחיו והעלה להיקל
דיני מרים
סי' טו הסדר מן הייקאי שרי בין בעוקים והעלה לחסיר וכפי
מוהר"ם הלוי יש להקל
דיני מרות
סי' טז לאחרן שבר בבירות ושבון שלהם דעת חברו מר . והעלה להחיר
דיני הקדש
סי' יח מהבר"ח בדילות מי שאמר מעות לאברו להקדש . ולאחר
כ"ד רוצה בשבחו להקדש אחר והעלה הדין כיון דאלא
לאלקו לבעים . ונסוף הי"ד הסיר אלא המחבר
דיני פדיון הבן . ריש מילין
סי' מ בבר תמדיבים הם התחייב בפדיון והעלה דפטור ואם
תפס לא מפקינן
דיני טומאת כהן
סי' מא מהחכם השלם הדיין המצחין ראיה של המחבר . כהן שאמת
לו מת בחברו בגלה אם הכהן יכול לצאת בגלות דרך שער
המחבר והענה הדיוגים רבי קושבו הסכימו כן

אה

סי' מ מעוברת שהלך בעלה למחוז טומלחה ושהה הלך י"כ תש"
ומ' יומים אם הולד כשר . והעלה דיש לדון ולהכשיר .
ולהלכה ולמעשה צריך להחיר שב מדבר
סי' נ כהן קדוש ובעל לדוקתו על תולה ויומים שבמזים הלכה
ומיחה הוהר והלד ושב עברה על תמלה . והעלה דיש לדון
להכשיר הולד ולמעשה לא מלאו לבו
דיני קדושין
סי' ב אם שקיבל קדושין בבר ביה הקטנה . ולשון הקדושין
מבוחבים ויש סכחה בעבדים . והעלה דאין בית מיחים
בקדושין
סי' ד מי שבשה שלוח לקדשו אלמנה . ואתן האלמנה שבעת
משלה לשלוח לקדשה בו והיא אומרת שלא בחכותה . ואתה
בחתה מי מהיאמלו והעלה דמקודשת במורה . ומשנך אחי
דדין עבדו החכם השלם כמה"ר ישעיה זין

שבועת אלמנה

סי' ה אלמנה מעוברת ועוד לה בן ובשבת גרוית הכתובה
מבדה הבן ומשטיבתה ולה ולא קיימתו ואי שלאי יום
ועוד ומת הולד . ורולה הבן הבאיבה עבר חלק הבכור שאומר
שלא פנדה אלא עבר אלא הדין עם מי . ודברי הוסטות דברי
הרבן והעלה דיכול להבאיבה ההדין עמו . וכיאר אחר
דברי הוסטות
הגה' .

חמ

שבועה בכ"ד

סי' א מי שהיה בספר ונפסר והתבה לבשבו ובשבע ומבל . ושב
הפם מתם בחמרו שהוא רוצה לישבע ולפטר . והעלה
דהפיסתו תפיסה ושב נמנם לפסוק להבן אדברי הרב בעבל נתח
פרק .

דיני

חק א הרב"ל מ"ר יצחק ברי"ש בנו

לריך עיון לא אסרו להדליק בשבת משום שמא יכבה או יטה, ובטו"ז סי' רכ"ע ס"ק ו' דאוסר ליטב בסמוך אצל זגבות האודים להחמיס שמא יבכה ויגע בכם כדי שיבערו היטב, ג"כ האחרונים התירו, ע' פרמ"ג שם בשב א"ר ותוס"ם, ואף גם לטו"ז האיסור רק ליטב בסמוך אצלם, אבל לאסור להדליק בשבת משום שמא יכבה או ידליק יותר, זה לא שמענו, ובכלל אין בידינו כח לגזור מעצמינו רק גזירות שגזרו חכמי הש"ס, ע' הר"מ פ"ה מהל' חומ"ל ה"כ וז"ל, אין לנו לגזור גזירות, אחר דורות האחרונים וכן בריא"ם פ"ב משבת סי' ט"ו וז"ל, תמיהני האיך יכלו הגאונים לגזור גזירות אחר שסתם ר' אשי הש"ס, וע' ב"י סוסי' י"ג מובא במג"א סי' ש"א ס"ק נ"ח וז"ל כי' לבוש טלית וכוה בכרמלית ומודע לו שליטותיו פסולין א"ל להסירן הגדול בבוד הבריות שדוחה איסור כרמלית דרבנן, ומסיק הב"י אע"ג דהשתא ליכא גנאי, שהולך בלי טלית, כיון שאין לובשין כעת הטלית דרך מלבוש מ"מ כיון שבימיהם הוי' גנאי ולא אהני רז"ל, אע"ג שבימינו ליכא גנאי לא נגזור ונהדש גזירה הדשה ונשאר הכיתרו, עכ"ל, וע' במחה"ש שם, ודוקא הם חכמי הש"ס כיון בחתם לגזור גזירות, וממילא לא קשה קושיית המ"ה מדוע מקשה הש"ס ולימוש שמא יגיס בשבת י"ח ב' דמה"ל לגזור, זה אינו דחכמי הגמ' המה ידעו, כמו דיש לגזור שמא יחתה, כן יש לגזור שמא יגיס, אבל לנו לעצמנו אין לנו כח לגזור, ואדרבא יש ראי' כיון דאנו פסקינן כרי"י דנותנים חטיס לרחיים ולא גזרינן שמא יתקע היתד לטחון או שלא לטחון הרי דלא גזרינן, וממילא במקום פסידא או חולה שאינ"ם, או אפשר אף למי שהיא לו לעונג שבת ודאי יש להתיר.

ו) **איברא** דיש להעיר כיון דקול באשה ערוה ואף ע"י רחדיו, וכמו שביארתי בחשו' אחת א"ה בשבת בשיתחיל לנגן קול באשה יהי' אסור, בשלמא בחול יכול להשתיקו אבל בשבת דאי"א להשתיקו ומה יעשה? אכן זה אינו, חדא דזה יהי' דבר שאין מתכוון, ואף אי נימא דזה הוי כמו פסי"ר, מ"מ הא הרמ"א בסי' ש' פיסק הרי"ן בגיד הנשה דבאיסה"נ לא שייך פסי"ר, ואף דאם נאמר דזה הוי בגדר אביזריהו דנ"ע ואף אינו מתכוון אסור דמתעסק בחלבים ועריות מייב שכן נהנה, מ"מ בשביל זה עדיין לא נאסור לו להעמיד הרדיו, וכשיזדמן אח"כ קול אשה יצא לאוץ או לחדר אחר, ואם לא יצא יצא אז האיסור (ופסי"ר לא הוי דאפשר לא יהי' קול אשה).

וזה מקרוב כתבתי תשובה ארוכה לעיר מקולוניץ אודות השמון להדליק העלקטרון בשבת והעליתי בעזהש"י להתיר עפי"ד, ולא דמי להאין נותנים מים בע"ש כדי שיתבשל בשבת דמבואר בסי' רס"ה דאסור, והבאתי תשו' מהר"ם שיק וריי"ם נט"ז שהתירו, וא"כ מי שמחבר הרדיו מע"ש אל השמון כלזה בכדי שיפסוק מאליו, וכידוע שזה אפשר, ג"כ יש לדון להתיר, להלכה ולא למעשה.

ז) **מה** שכתיב המ"ה לאסור הרדיו בשבת מהא דרמב"ן פ' אמור, ודאי אינו ענין לכאן, וז"ל שם על הפסוק כ"ד יהי' לכם שבתון שעלטוינו מה"ת להיות לנו מנוחה אפי' מן הדברים שאינן מלאכה, לא שיטרח כל היום למדוד החבואות ולשקול הפירות ולמלא החביות יין ולפנות הכלים מבית לבית וממקום למקום וכו' ואם היתה העיר מוקפת חומה ויהי' החנות פתוחה, וכו', והאריך שם, ומביאו גם הח"ם בהשמטות לחו"מ קל"ה, לענין המוכר בחנות בשבת, אבל אין זה ענין לאסור הרדיו, דלכמה אנשים היא להם לעונג ולשמחה.

וידע נא המ"ה שהארכתי להתיר לא למען שאני ממחפצי הקולות, כי אני בעצמי לדעתי אינו נותה מהרדיו מטעם קול באשה, אבל לדאבונינו זהו כעת רק משנת חסידים, והעולם נוהגין להתיר ויש המה שמקילים גם להעמידן בע"ש על יום השבת, וכשאנו מוחין בחזק יד והם אין מבחינים לידע הטעם מדוע העלקטרון מותר, והרדיו אסור ויאמרו עלינו שהמים המה להרע ולהטיב לא ידעו (עירובין כ"ו) והרבנים המה מעמיסים רק חומרות, ויהי' לכם פתחון פה ליתן ח"ו דופי גם ברבותינו נוחי נפש, לכן כתבתי לדדים להתיר, והמיקל לעצמו אין מזניחין אותו בחזק יד, ודאי משנת חסידים אין זה, כי השבת ניתן לנו לתורה ולתפלה ולא לשמוע שמחת ערב של זרים.

והנני בזה ידידו

צריך ר"ג אלול תרצ"ט

סימן ס"ב

בענין הנ"ל

שלום אשיב להבחור כהלכה הגדול בתורה חריף עצום ובקי נפלא צמ"ס מגזע היחס וכו' מר אלימלך אשכנזי נכד להרב הגאון אב"ד דהאראדענקא תלמיד ישיבת יח"ל בלובלין. מכון שבתו כעת בירושלים תבות"כ.

אחדש"ת.

מכתבו בח"ת השגתי והאמת אגיד כי השתוממתי מגודל בקיאתו בש"ס ופוסקים לפי מיעוט שנותיו, והנני בזה בתשובה.

א) **בדבר** מה שהעיר על תשובתי לק"ק אנטוורפן אי מותר להעמיד הרדיו מע"ש בשביל הולה עלב רוח שהזמרה לו לרפואה, והעליתי להתיר ואף לכל אדם יש לדדים להתיר, וכת"ה האריך לאסור שמיעת זמרת הרדיו אף בחול מטעם המבואר בגיטין ז' זמרא מנ"ל דאסור, וכן נפסק בש"ע או"ח תק"ס דבין בשב ובין בכלי אסור, ומהא דתגינה ט"ו אחר מאי? זמר יום לא פסק מפומי', וכן מהא דמבואר ברמ"א סי' ש"ג דש"ץ יהמרנן בשירי ובריס מותין בידו לעשות כן, ובדדיו יש שני איסורים

מטעם

מטעם זמר דאסרו משום אבלות ומטעם שירי נכריס האסור מלד עלמו, וגם שירי עגבות ודברי חשק דמגרה ילה"ר ובשני איסורין מחמירין יותר, ומביא האי דברטנורא עירובין פ"ג דתרי שבותין גזרו אף ביבש"מ, ודעתו לאסור אף לחולה שאינ"ס, וכאריך בזה.

ב) **מי** יתן וכו' אשר יתבשר דרא לבזהר מבלתי שמוע זמרת הרדיו, אבל לדאבוננו העולם אינם נזהרים כלל בזה ורק חסידים ואנשי מעשה, ורואיתי בני עלי' וכסי מוטטים, ולריכין למשכוני אנפשי' לבתיר וללמד זכות, ומי הביר שאני הדברים הנאמרים בש"ע אקי"ס לאסור משום אבלות לאחר החורבן, לבנות בנינים מהודרים מבלי לשייר אמה על אמה ובעניני עריכת השלחן ותכשיט יעו"ש וע' בחכ"א וז"ל ול"ע שכל זה אין נוהגין כלל, וזמרת הרדיו עכ"פ יש לסמוך על שיטות רש"י ותוס' בגיטין דרק בבית המשתה על יין או שרגיל בכך כלשון הרמ"א כגון המלכים שעומדים ושוכבים בבלי שיר, וכלשון התוס' גיטין ז' ע' ד"ה זמרא, "שמתענג ביותר" ובבג' מרדכי רים גיטין דדוקא במשתה בלא אכילה הוא דאסור שכן דרך עכו"ם אבל במשתה של אכילה מותר, ומובא גם במ"ב לבלבה, ומה שכביא מש"ע נ"ג משירי נכריס דאסור אינו ענין לכאן, דהא מבואר שם במג"א ס"ק ל"א דזה דוקא בנינון שמנגנים בו לע"ז, ובבאה"ט שם בשם ב"מ בתשובה ניגון שמיוחד בבית ע"ז וזה נוגע לאבק ואביזרכו דע"ז, אבל ברדיו ידוע שאינו זמרת של ע"ז רק זמר שתש ויש רק חשש אבלות דאחר החורבן וע"ז אנו סומכין על שיטת הנ"ל לבתיר, ואם לפעמים נשמע קול אשה או שירי חשק ועגבות ודאי הוא דאסור ולריכין להיזהר, ויש עוד סברה גדולה לבתיר כיון דבשעת הגזירה לאסור הזמרא מטעם אבלות לא הי' עדיין הרדיו לא חל הגזירה על הרדיו וכאלו דב"י בסי' י"ג מובא במג"א ומחלה"ש סוסי' ש"א וז"ל כיון דבימיהם דלא הי' גנאי לא אסרו חכמים אע"פ שבימינו ליכא גנאי מ"מ לא נגזור ונתחדש גזירה חדשה ונשאר בהיתרו, ואין זה דומה למין כלי זמר שיתחדש אע"פ שלא הי' בשעת הגזירה דודאי אסור משום הגזירה כיון כל מינו כ"ז, וכסברה נותנת דאף כ"ז שיתחדשו בכלל, אבל הרדיו שאינו רואים כלל המנגן ובא ממרחק רב עפ"י חדשות הטבע מיקרי פנים חדשות ואינו בכלל הגזירה, ואף שהיא רק סברה בעלמא ומי שילה להתעקש יכול לדחותה מ"מ סניף יש.

ג) **מה** שכביא דברי המל"מ פ"ד מהל' מלוה דתרי איסורי דרבנן כדאורייתא דמי, ודברי הברטנורא עירובין פ"ג דתרי שבותין גזרו אף בבישב"מ, ע' תוס' גיטין ע"ז ב' ובראש"ש ורי"ן דמחירין לשב"מ ליתן גט בשבת אף שיש שני איסורין דרבנן אין קונין ואין מגרשין, ולא חשוב כדאורייתא דודאי אסור כמבואר בר"ן שם להדי', וע' מג"א תרנ"ת ס"ק ב' ומחלה"ש שם דעת מהרש"ל לחלק בין תרי איסורי דרבנן לחד ומג"א נראה דלא ס"ל כן, ובברטנורא דמחלק בין תרי שבותים לחדא, בבג' בני יעשכר ובבג' רע"א שם באמת מקשים שם ע"ז, וגם בברטנורא שם לא קאמר סברה זו רק לר"א דאוסר טלטול הסכין ומסיים ואין הלכה כר"א, א"כ גם בזה אין הלכה וכאלו דתוס' קידושין ט"ו ע' ד"ה ואידך, כי היכא דבכא אין הלכה כר"א. גם בהא דקאמר אין מעניקין אין הלכה כר"א, וע' תוס' שבת נ"ה ב' ד"ה ומ"מ דיש מיתה בלא חטא ויש יסורין בלא עון ואע"ג דאמר דקאמר אין יסורין בלא עון לא איתותב.

ד) **מה** שכתיר לפי שיטתו דהזמרא אסור אף בחול א"כ בהדשות שברדיו אף שכש לו לתענוג וכי' לריך לבית מותר בשבת כרמ"א רסי' ש"ז ואפר"ב אסור משום כיון דאש באמלע יתחיל לנגן יהי' אסור לו לבשתיק בשבת ואף שיכי' דבר שאי"מ הלא אמרינן מתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה, זה אינו דהא מבואר להדי' ברש"י פסחים כ"ה ב' גבי לא אפשר ולא קמבוון קאמר רש"י כגון "ריח של ע"ז" וקול זמר ודאי דלא עדיף מריח ע"ז, וע' כ"מ פ"ב משופר דמחדש דעת הרמב"ם דפסק גבי מלה דיולא שלא במתכוון דדמי למתעסק לחלבים ועריות לא כן בשופר, ברם דא ודאי דיש לחוש שמא יתחיל לנגן קול אשה או שירי חשק ועגבות וזה אפשר דדמי לאביזריהו דעריות ואף מתעסק אסור, אבן ע"ז אין לחוש דרוב פעמים אין בשם דברי חשק וקול אשה ואם יזדמן יבא לחוץ או לחדר אחר, ואם לא יבא יעשה אז איסור, אבל אין סברה לאסור מחמת זה שמיעת הרדיו, וכמו שכתבתי בפנים.

ה) **גם** מה שרולה לאסור בזה עפ"י דברי הר"ן שבסוף האורג בגובל דלא וידוע שיאוד לבי בשם, דאסור דבר שא"מ כיון דהוי פסי"ר, וגם עפ"י דעת הראשונים דדבר שאינו מתכוון שאר איסורין אסור, לא דק דאדרבא דעת הר"ן בסוף שמנה שרלים ובגיד הנשה גבי פת שאפאה עם הלוי דבאיסור הנאה לא שייך פסי"ר, אמת דהתוס' בשבת כ"ט מבואר להיפך אבל בש"ע יו"ד סי' ס' סע' ו' פסק הרמ"א להדי' הבר"ן גבי לא יכרוך חבילי כלאים, וע' בש"ך שם וע' בתוס' שבת ק"י ובהרא"ש שם דגם בשאר איסורין דשא"מ מותר, ובש"ע יו"ד סי' ס' מבואר כן להדי' וגם הוי פסי"ר באיסור דרבנן דלדעת תב"ד מותר.

ו) **מה** שכתריך כמ"ה דחולה עלב רוח כיון דהיא רק לער ואינו כואב לו ממילא לא הוי אף בגדר חולה שאינ"ס, ומביא דברי התוס' בתובות ס' א' גבי גוחת ויונק חלב בשבת דבלער של רעב כיון שאינו כואב לו לא התירו לו בשבת, וא"כ בני"ד כיון דאין לו כאב לא התירו לו אף מה שמותר לחולה שאינ"ס, לא דק כלל לדמות חולה עלב רוח ללער של רעב, דבשלמא בלער של רעב כוא אדם בריא רק שלא אכל איזו זמן ויש לו לער דרעב, לא כן בעלב רוח ומרה שמורה דהיא חולאת ממש, כתלוי עם הטורקין והחוטים, נערוטן בלע"ז, וכשהיא במדריגה גדול אפשר דמיקרי גם חוטיב"ם, כחולה נכפה ר"ל דג"כ אין לו כאב ומיקרי חוטיב"ם, כמבואר ביו"ד בטו"ז סי' פ"ד בשם רש"ל ולפלא על התה"ם יו"ד סי' ע"ו שמוכיח מחולה נכפה אי מיקרי חוטיב"ם ולולא הבנא דברי הרמב"ם

בפיהמ"ש

בפיהמ"ם יומא פ"ג שפירש להדי' על מתני' מי שאחזו בולמוס דהוא מין מיניני החולאים שנופל בו האדם ונקלאים בלשון חכמים נכפין וכו' ודומה שבת ויו"כ, הרי להדי' שיטת הרמב"ם דמקרי חושיב"ס, וע' שבת כ"ט ב' מפני רוח רעה פטור ופיהמ"ם להרמב"ם שם זה מרה שחורה ומשמע דחולה שיב"ס היא יעו"ש, ואפשר אף חולה עלב רוח במדליגה גדולה, ג"כ בכוג זה, ואף אם לא נחליט זאת אבל דא ודאי דחולה עלבים בכלל חשאיב"ס, וקרא מלא דיבר הכתוב הרופא לשבורי לב ומתפש לעצותם אלמא דבעי רפואה, ודמי ממש להאי דרמ"א ס"ר"ח י"ז מי שיש לו מיחוש שמלטער וחלה ממנו כל גופו אע"פ שהולך, כחלה כל גופו דמי.

ז) **וממילא** אין שום דמיון מה שכתיא דברי המג"א סי' רט"ז ס"ק א' דאין מברכין על קול ערב דזה לא מיקרי שבגוף נהנה ממנו, וכמ"ה דן ק"ו מה אכילה שבגוף נהנה ממנו ומברכין על אכילה אפ"כ הכעדר לא מיקרי רק לערא בעלמא ולא כתירו בשבילו שום שבות, הנאת הזמר שאין מברכין על הנאתו, ומקרי רק הנאת חיין, כש"כ שבכעדרו לא נתיר איזו שבות, אבל באמת לא דק כלל לדון ק"ו כזה, דבשלמא אם נדון כאן על אדם בריא שהוא אדוק מאד לזמרת הזמר והכעדר הוא לו ללער גדול אם נרצה להתיר לו בשביל לער הלזה איזו איסור שפיר כי יכול לדון ק"ו כזה, אבל ניי"ד מיירי באים חולה עלבים ומרה שחורה, נעדוושן קראנק בלע"ז, והזמר הוא לו לרפואה א"כ דמי ממש למי שיש לו מכה שמלטער ממנו כל גופו דמבואר בש"ע דמיקרי חושאיב"ס והרפואה היא רחילה או סיכה ומלוגמא וכדומה, הכי לא נתיר לו בשביל שאין מברכין על הנאת רחילה וסיכה וכדומה (אם לא במקום דשייך הנזירה דשחיקת סממנים) דמ"מ רפואה היא לו והכ"נ כן, וזה פשוט לפע"ד, ודברי המג"א שכ"ח י"ב דבמיתום בעלמא אסור שבות, אינו מיון לכאן, דזה מיקרי חושאיב"ס ממש וכאמור, ובי' רמ"א שכ"ח סע' ל"ה והיא מדברי הב"י בשם שבלי לקט, דרוח רעה מקרי חושאיב"ס, ועלב רוח, דמי ממש לרוח רעה, יעו"ש.

ח) **מה** שכתיא דברי רש"י פסחים כ"ו א' גבי משל לבת מלך שהריחה ליקי קדירה אם תאמר יש לה גאלי, לא תאמר יש לה לער, ופרש"י לער גופה מחמת התאוה, הרי דלרש"י לער רעבון מיקרי לערא דגופא, ועכ"ה דרש"י סובר בשיטת ר"י ולא כשיטת ר"ת בתוספות ס' א' דמחלק בין לער חולה ללער מחמת רעב, אינו מוכרח, דהתם נראה דמיירי בבת מלך שהריחה מחמת עיבור מדלא אמר כמשל במלך גופא, רק בבת מלך ומשה"כ יש לה גאלי לאמור כדרך הנשים להסתיר חתילת עיבורן, ובגוונא דא ודאי מיקרי חושאיב"ס ואפשר גם שכנה כמבואר ביומא פ"ב גבי עוברה שהריחה, ובלאה"כ יש לדחות דאף ר"ת לא יכחיש כחוש דלער רעב הוא לער הגוף, ודוק.

ט) **מה** שכתיא קושיא בשם הגאון ריי"א מקאווגא בשבת ס"א דלא יצא כאיש בקמיע שאינו מן המומחה, וקשה הא קי"ל ספק נפשות להקל, ע' בפיהמ"ם להרמב"ם יומא פ"ג דאין הולה כרי מחיה בן חרש דמתיר לאכול חלר הכבד של כלב שוטה לרפואה כי זה אינו מועיל אלא בדרך סגולה ואין עובדין על המלות אלא ברפואה המרפאין בטבע, וא"כ לק"מ, וקמיע מן המומחה שאני שהיא בדוק וממוסה, ומסתמא גם הגי' הנ"ל דובר מזה.

י) **מה** שהקשה על מה שאנו סומכין להבעיר ולהחם בשבת ע"י עכו"ם משום דהכל חולין הן אצל גוי, ע' סי' רע"ו, א"כ ביומא ל"ד ב' אם הכ"ג זקן או היסטנס מחמין לו חמין ונירסת התוס' בשם משום דאין שבות במקדש, וכן בשבת כ' מאחיזין את האור במדורת בית המוקד, וברש"י שם מפני שהכהנים הולכים יחפים על הרילפה ונגמ' הטעם משום שהכהנים זריזים הם, הא בלאה"כ היון דים לערא דגוי ומותר שבות דרבנן, והיינו בל"ע, ולפכ"ד לק"מ, דהתם ביומא מקשה הגמ' הא מלרף ומשני בלא הגיע לגירוף, אבל אמר א"ת בהגיע לגירוף וכו' עד, לפי גיר' התוס', משום דאין שבות במקדש, ואי לאו במקדש ודאי הי' לריכין לדקדק לחמם עם עשיות שלא הגיע לגירוף, ובשבת כ' ומאחיזין את האור במדורת בית המוקד משום שהכהנים זריזים הם הא בלאה"כ ודאי הי' אסור עד שתאחז האור ברובן כמו בגבולין המבואר שם, דהיכי דאפשר, ודאי אין מתירין אף שבות מפני הלגה, וזה פשוט.

והנני בזה ידידו דוש"ת

צריך עש"ק נצו"י תרצ"ט

סימן ס"ג

אם מותר לתת הצעת מחירים שיפתחו בשבת

אודות השאלה אם מותר לתת אפפערט על דבר שזמנו קבוע על יום השבת לפתוח האפפערטען הבאים, ואפשר שיעלה על ההסכמה. ונמצא שקונה בשבת?

הנה בחסו' מכר"ם סיק, או"ח סי' קל"א, נשאלה שאלה זו, והתיר בפשיטות, כל מלאכות שאדם רשאי להתחיל מע"ש, אע"פ שהיא נגמרת אח"כ בשבת, ככהי דפותח אדם מים לגינה (בשבת י"ח), אולם ראיתי בקונטרס "חל תלפיות" משנת תרל"ד סי' פ"ב ול"ד שהאריך לאסור, ע"פ כורסת כ"ם או"ח מ"ו שאוסר לעשות קנין בחול על תנאי שיוגמר בשבת, וכהאי דירושלמי, יומא פ"א דאסור לכ"ג לקדש בעיו"כ, ע"ת בשתמות אשתו יחולו

בקידושין

אבל הם לא ידעו מזה כלל, ולא הבינו מה הוא רוצה מהם, ולא הבינו מה הוא מבקש מהם, ולא הבינו מה הוא אומר להם, ולא הבינו מה הוא עושה אתם, ולא הבינו מה הוא רוצה לעשות אתם, ולא הבינו מה הוא חושב עליהם, ולא הבינו מה הוא מתכוון אליהם, ולא הבינו מה הוא מצפה מהם, ולא הבינו מה הוא רוצה

מקום נאמר רק חד קרא שלכן יש לאוקמי דהוא דוקא בזמרא דמנא כמפורש בגמ' שמחד קרא חיינו אוסרין רק זמרא דמנא ובבית המשתה שנאמר עוד קרא דבשיר לא ישתו יין אסור אף זמרא דפומא. והוי הפירוש בגמ' שהקשה על מר עוקבא דלישלח להו מקרא דבשיר לא ישתו שקרא זה נאמר במתני' דסוטה בטעם ואיסור בבית משתאות ותירץ דבלא קרא דאל תשמח אל גיל שהיה קרא דבשיר לא ישתו רק חד קרא הו"א דרק זמרא דמנא אסור לכן הזכיר הקרא דאל תשמח אל גיל שלא ידחוכר כמתני' שמזה ידעינן דזמרא דמנא אסור גם בכל מקום א"כ למה נאמר בשיר לא ישתו יין דזה גם בלא שתיה אסור אלא שהוא לאסור בבית משתה אף זמרא דפומא. ומסתבר שכל השאלה היתה בזמרא דפומא. דהא כיון דידעו שזמרא אסור הרי ידעו המשנה דסוטה א"כ הרי מפורש שם גם הקדא ולמה שאלו ממר עוקבא מנלן, ודוחק לומר שהיו השואלים אנשים פשוטים שלא ידעו המשנה ומה שידעו איסור זמרא הוא ממה שראו מנהג העולם. אלא דודאי ידעו זה מהמשנה וממילא ידעו גם הקרא דבשיר לא ישתו אבל שאלו מנלן דאסור גם בפומא וע"ז השיב הקרא דאל תשמח אל גיל שמזה ידעינן לאסור גם בכל מקום א"כ קרא דבשיר לא ישתו בע"כ הוא לאסור בבית משתה גם בפומא. ובעצם הר"ל לגמ' להקשות גם על השואלים הא מתני' היא מקרא דבשיר לא ישתו אבל הקשה על מר עוקבא משום דעליו ניחא לגמ' יותר להקשות דודאי ידע המשנה אבל בעצם היא קושיא גם על השואלים דמסתמא היו ג"כ ת"ח וידעו המשנה.

ונמצא שגם להרמב"ם פירוש השאלה למר עוקבא והתשובה היתה בזמרא שאסור בבית המשתאות כפי' רש"י שכן מוכרח כדכתבו התוס' מדקאמר ולישלח להו מבשיר לא ישתו, אבל ממילא ידעינן מתשובת מר עוקבא שאיכא איסור גם בכל מקום בזמרא דמנא כדבארתי. ועיין בדברי חמודות בר"פ אין עומדין שמשמע שמפרש דהרמב"ם סובר דהשאלה למר עוקבא והתשובה היתה באיסור דשלא בבית המשתה, אכל לא נכון כלל דהא מוכרח לפרש כרש"י כדהוכיחו התוס', וגם הא א"א כלל לפרש כן דא"כ מנא ליה לרמב"ם לחלק בזמרא דפומא בין בית משתה לבכל מקום והי"ל לאסור גם בכל מקום אף בפומא. איבדא שכן הביא הטור משמו בתשובה, אבל הא בהלכות אינו סובר כן וכדפסק המחבר. ולכן מובדחין לומר שדוקא מחמת שמפרש כרש"י שאידי הגמ' לענין איסור זמרא בבית משתה למד הרמב"ם חלוקו שבבית משתה אסור אפילו בפומא ובזמרא דמנא אסור גם בכל מקום. וא"כ יש מקום לומר שגם רש"י יסבור כן אך משום שבמי' הגמ' אינו נוגע זה לא הזכיר מה שבמנא אסור בכל מקום. ואין כוונת הטור שהרמב"ם חולק על רש"י אלא שמרש"י אין לידע זה דאפשר שמפרש דתרוייהו קראי איירו בבית משתה ואף שלא הזכר בקרא דאל תשמח אל גיל שתיית יין מפרש כן משום שנכתב אל גיל כעמים שדרכם לשמח בשירה בשתיית יין, אבל ודאי אפשר שלא פליג וגם רש"י אוסר בזמרא דמנא בכל מקום דלא כד"ח שכתב שלרש"י אף בכלי שיר לא אסור אלא בבית המשתה. אבל מרמ"א שנקט הוי"א דוקא מי שרגיל בהם או בבית משתה על דין דכלי שיר משמע שסובר דלרש"י ותוס' ליכא כל האיסור אלא בבית משתה או למי שרגיל בהם כדסובר הד"ח.

היוצא מזה דבפומא אין לאסור שלא בבית משתה ולמי שאינו רגיל משום דכמעט כל הראשונים מתירין רק הרמב"ם בתשובתו נגד עצמו בהלכותיו. ולא קשה מזמרא דגרדאי שאסור שהקשה מזה הב"ח, דהוא משום דכיון שלעולם מזמרין בעת מלאכתן לשחוק הוא כרגיל בכך בשעת שכיבה וקימה שאסור דס"ש באיזה זמן הוא הרגילות. אבל ודאי מהראוי לבעל נפש להחמיר כהרמב"ם בתשובתו והב"ח פסק כותיה אף שראייתו אינה כלום מ"מ ראוי להחמיר. ובזמרא דמנא אסור בכל מקום שכן סובר הרמב"ם והמחבר, ולמה שבארתי אפשר שגם רש"י ותוס' לא פליגי לכן אף שהרמ"א והד"ח סברי שפליגי ומתירין שלא בבית משתה ואינו רגיל יש להחמיר אף שהוא איסור דרבנן. ואם הוא לדבר מצוה משמע מתוס' ומרמ"א שמותר אף שאינו לשמחת חתן וכלה דהא נקטו כגון בבית חתן וכלה הכל שרי משמע דחתן וכלה שנקטו הוא רק לציור וה"ה לכל דבר מצוה. אבל הבענקעפס שעושין לצורך צדקה מסופקני אם הוא בכלל היתר דבר מצוה מאחר שהסעודה והשמחה אינה מצוה בעצם רק שהוא לאסוף ע"ז הרבה אנשים שיתנדבו אבל אפשר יש להחשיב שהוא לדבר מצוה כיון שהוא לכבוד מקיימי מצות צדקה ולכן טוב להחמיר אם אפשר ואין למחות באלו המקילין. וע"ד הרדיא אם נשמע זמרא דפומא מותר ואם בכלי זמר אסור. ובימי ספירה יש לאסור בזמרא דמנא אף להמתירין. ידידו,

משה פיינשטיין

פימן קמז

בחתונה שבליל י"ב טבת אם צריכין החתן והכלה להתענות בי"א אף שהתענו בעשרה בטבת

נשאלתי ממחותני הרב הגאון ר' יצחק אייזק טענדלער שליט"א בחתונה שבליל י"ב טבת שומן התענית של החתן והכלה הוא בי"א אם יכולין לצאת בתענית דעשרה בטבת אף שהוא ביום אחד ודם לטעם שהוא לכפרה שהוא עיקר לדינא. ונשבתי שאין יוצאין וצריכים להתענות בי"א ג"כ. ראיה מהמג"א סי' תקע"ג סק"א שכתב דבימים אלין י"כ לסוכות אף שהם מהימים שאין מתענין מ"מ מתענה חתן כיון שאינו מהגמ' ומשמע שאף לאחרת י"כ אף שהתענה אתמול ביו"ב ועדיף משאר תעניות שנתכפר בו ממש. ובאמת תמוה לכאורה מהא דבבא בן בוטא שהיה מביא אשם תלוי בכל יום חוץ ממחרת יוה"כ וא"כ גם החתן מ"מ מתענה. וצריך לומר דבחתן חוששין אולי עבר במזיד איזה חטא ושם באשם תלוי הוא דק על הספק ולכן צריך להמתין עד שיכנס לבית הספק. וא"כ כ"ש עשרה בטבת שלא נתכפר בו שצריך להתענות בי"א. ואין לומר דכוונת המג"א הוא רק על ג' ימים האחרים אבל על מחרת יוה"כ, דאם לא היה צריך להתענות במחרת יוה"כ הי' אסור להתענות דהא מימים שאסור להתענות בהם הוא והי"ל להמג"א לומר שבמחרת יוה"כ אסור ולא לסתום אלא וראי שצריך להתענות.

משה פיינשטיין

פימן קסח

אם רשאין לעשות נישואין באור ל"י"ז בתמוז

נשאלתי מידידי הגאון ר' מנחם פאלאק זצ"ל בשנת תש"י שחל שבעה עשר בתמוז ביום א' אם יש לעשות נישואין בליל מוצאי ש"ק אור ל"י"ז בתמוז. והשבתי שלצורך יש להתיר. דלכאורה תלוי זה במחלוקת הראשונים אם התענית מתחיל בלילה ואומרים ענגו באור התענית דלבעל המאור תענית דף י"א שאין אומרים משום שהתענית מתחיל מבקר, גם דיני בין המצרים אין מתחילין אלא מבקר.

ויש לע"ד ראיה גדולה לדבריו מריש פסחים דאמר ראב"י לדידי אשכחנא דקא פלגי רבנן בין יממא לליליא גבי תענית צבור, אלמא דהלילה לא נחשב מהתענית כלל דאם הוא מהתענית רק שאיסור האכילה מתחיל מהבקר לא הוי זה פלגותא בין יממא לליליא אלא דדיני היום הוא רק להתענות ביום ולא בלילה והיה זה כהרבה דינים בכל יו"ט שיש שאינם אלא ביום ומ"מ נחשב גם הלילה בשם היום וכן באיסור אכילה דהוא רק ביום לא היה זה נחשב פלגותא מהלילה ולכן משמע כבעת"מ שהלילה לא נחשב כלל מהתענית. אבל ודאי אין בידינו להכריע בין הראשונים בשביל קושיא, מכל מקום לענין זה שמדינא לא היה לן לאסור כלל אלא שהוא מנהג בעלמא משום אבלות דדרבים ולא מסמנא מלתא אפשר גם הרי"ף ורש"י ורמב"ן הסוברים דהתענית מתחיל מבערב יודו שלענין זה הוא רק מהזמן שניכר שמתאבלין שהוא מהבקר שמתחילין להתענות. וגם לבד זה במנהג יש לילך אחר המיקל ולכן יש להתיר לצורך ובאופן זה שחל י"ז בתמוז ביום א' שהוא דבר שאינו מצוי לא שייך לחקור איך נהגו דבדבר שלא מצוי לא שייך מנהג ולכן יש להקל.

אבל בי"ז בתמוז שחל בש"ק ונדחה ליום א' פשוט לע"ד שיש לאסור משום דדיני בין המצרים חלו עוד בשבת דיש מהם שנוהגין גם בשבת.

משה פיינשטיין

פימן קסט

במה שאין נוהגין לתקוע בתענית צבור

ב' דר"ח מרחשון תשי"ג.

מע"כ ידידי הרה"ג המופלג מוהר"ר מרדכי שפיעלמאן שליט"א.

מה שהקשה כתו"ה על מה שכתב הריטב"א שלפי הסברא שצריך חצוצרות בתענית נהגו בצרפת שלא לתקוע לעולם בתענית צבור כיון שאין לנו חצוצרות, וכי אין אנו יכולים לעשות חצוצרות של כסף, הנה לע"ד משמע שלהסוברים שהתקיעה היא בחצוצרות צריך דוקא באלו החצוצרות שנעשו לתקוע בהם במקדש דוקא. דלכן ניחא מה שכלל הרמב"ם למצוה אחת התקיעות שבשעת הקרבנות והתקיעות

שהוא שהישראל המוכר לו לא בנה בעצמו אלא לקחה מעכו"ם משום דספקא לקולא, שע"ז מסיק שאם ידוע שנעשה באיסור שהוא שהישראל שמכרה לו בנאו בעצמו אסור, וא"כ אפשר שאף בבנה ישראל לא לדור בעצמו אלא למוכרה נמי חייב לקלפו, אבל מ"מ אפשד לומר זה מסברא.

ואף מה שמשמע מדברי כתר"ה שאף כשאין נכרים שם שודאי יקנה רק ישראל נמי היה מותר שכן הביא מספר מגדל השן, נמי הוא דבר המסתבר, אף שמה שכתב דכיון דהוא לצורך ריוח ממון הוא ענין משא ומתן רשאי כדי שיקפצו עליו קונים, איני רואה זה לטעם דמה לנו אם היפוי הוא כדי שימכוד בנקל וביוקר, או שהוא יפוי להנאתו מיפוי הבית שדירה נאה מרחיבה דעתו של אדם שהוא עדיף להאדם מהנאת הממון, וגם אפשר שאדרבה כשישאיר האמה יקפצו יותר קונים מאלו שירצו לחוש להאיסור. אבל נראה טעם גדול דכיון דבלשון האיסור בתרי ברייתות נאמר ביתו, לא יסוד אדם את ביתו בסיד בברייתא הב' וסד אדם את ביתו ומשייר בו דבר מועט בברייתא הג', שלשון ביתו משמע ביתו שדר בו כמו לשון ביתך שדרשינן במזוזה שהוא דוקא הבית שדר בו, מטעם דפרש"י בג' המקומות שהובא הא דא"ר משרשיא מזוזה חובת הדר היא, שהוא משום דדרשינן ביתך דרך ביאתך למי שנכנס ויוצא לה זה הדר בה, והתוס' בע"ז דף כ"א כתבו בשם הר"ר אלחנן דגם בלאו דלא תביא תועבה אל ביתך הוא דוקא בית הדר בו עיי"ש, לכן גם לשון ביתו משמע דרך ביאתו כמו שמשמע ביתך דרך ביאתך, וכיון שלשון ביתו נאמר בהאיסור הוא דוקא בית הדר בו אסרו. וגם הקלו בזה יותר שלא אסרו אף הדר בו אם לא בנאו בעצמו אלא לקח בית בנוי כמו שלא אסרו על הלוקח מעכו"ם, וממילא נמצא שהבונה למכור אף לישראל פטור מלהשאיר האמה בין המוכר הבונה בין הלוקח הדר בו ובין השוכר כדכתב כתר"ה, ומה שבמג"א איתא שחייב לקלוף הוא בקנה בית מישראל שבנה בעצמו לדירתו שנאסר שבזה מצריך את הלוקח לקלוף. ואף שבברייתא ראשונה נאמר סתם אין מסיידין מסתבר שלא יפלוג על שתי הברייתות דנאמר בהו ביתו, אף שבברייתא זו לא נתפרש וקאי על ביתו שדר בו דוקא, ואף אם נימא שפליג הלכה כדברי המיקל באיסור זה.

והשוכר מסתבר לע"ד דאף בשכר בית שבנאו המשכיר לדור בו בעצמו שנעשה באיסור נמי אין לחייבו כדהביא כתר"ה מספר מגדל השן, דהא אינו ביתו, ואף שלענין מזוזה מה שפטור השוכר מדאורייתא כתבו התוס' בע"ז שם משום דתדי ביתך כתיבי, מ"מ הכא שהוא לאיסור דרבנן יש לפרש תרוייהו לקולא מחד ביתו, ורק בלוקח שהוא ביתו סובר המג"א שחייב לקלוף בנעשה אצל המוכר לו באיסור.

וברדב"ז ח"ב סימן תר"מ ליכא ראיה שפליג על המג"א שמצריך לקלוף בנעשה באיסוד, דכוונת הרדב"ז דלא עבד איסורא הוא שלא נעשה באיסור, ומוכרח כן מגמ' דאם הלוקח פטור בכל אופן לא שייך לשון הרי זו בחזקתה.

ידידו מוקירו ומברכו,

משה פיינשטיין

סימן פז

אם מותר ללמד לשורר בכלי זמר ואם מותר לרחוץ בשבת בצונן

כ"ח אייר תשכ"א.

מע"כ ידידי הנכבד מר"ה ר' מיכאל קאסטעל שליט"א.

ד הנה באחד שרוצה ללמד לשורר בכלי זמר, אם הוא לפרנסה מותר אף בימי ספירה דלדידיה אין זה ענין שמחה. ואם הוא להנאתו אסור אף ללמד דגם זה הוא הנאה ואסור בימי ספירה בעניני שמחה לפי המנהג. וגם בכל השנה הא אסור להרמב"ם פ"ה מתעניות הי"ד ופסק כן המחבר בש"ע סימן תק"ס סעיף ג' בזמרא דכלי שיר וראוי להחמיר כמותם, אף שהרמ"א בשם י"א מתיר שלא במשתה כדבארתי בספרי על או"ח סימן קס"ו עיי"ש, אבל אין למחות ביד המקילין מאחר שרמ"א מתיר שלא במשתה ואין רגילין. וכן הוא הדין לשמוע זמרא דמנא. ובימי ספירה אסור לכו"ע.

ובדבר לרחוץ כל גופו בשבת באמבטי גדולה, הנה המנהג בכל המקומות שאין לרחוץ כל הגוף אפילו בצונן כמפורש במג"א סימן שכ"ו סק"ח אפילו בנהר ובמקוה, ואם האמבטי הוא כלי הוא יותר חמור אפילו בצונן כמפורש במג"א שם שהמרדכי פ' כירה אוסר מדינא וכן הוא גם בתוס' שבת דף ל"ט, וכ"ש

שהוא בכלל המנהג שאין רוחצין באמבטי ולא בנהר אפילו בצונן ורק לטבול מקרי ולתוספת קדושה יש שנוהגין להתיר עיין במ"ב ס"ק כ"ד ובבאור הלכה שם.

משה פיינשטיין

פימן פח

בענין אכילת בשר ויין בלילה שאחר התענית ובלילה שלפני התענית

כ"ו ניסן תשכ"ה.

מע"כ ידידי הנכבד תלמידי הרה"ג יר"ש באמת מהר"ר דוב יהושע בלום שליט"א.

הנה מה שכתבת בענין אכילת בשר בלילה שאחר התענית ובלילה שלפני התענית בבאור דברי הרמ"א ומהרש"ל הם דברים נכונים. אבל יש להעיר ואכתוב הנכון לע"ד דהנה לולא המג"א יש לפרש ברמ"א סימן תקנ"ח באיסור אכילת בשר ושתית יין בלילה שאחר תענית ת"ב שנדחה, לא מפני התענית דלענין זה אין חלוק מכל תעניתים של הצבור דלא הזכיר להחמיר בזה, אבל הוא מפני האבלות שאיכא בתשעה באב שהוא נוהג גם בנדחה וכמפורש טעם זה בלשונו שכתב אסור מפני אבלותו של יום. ואף שאבל מותר בבשר ויין כוונתו שדומה ת"ב לאנינות, ובלילה שלאחר יום המיתה הוא אונן שלא לאכול קדשים כדאיתא בזבחים דף צ"ט ואפילו אחר הקבורה, ולכן אף שלא אסרו לאבל אחר הקבורה בבשר ויין אפילו כשנקבר ביום שמת, מ"מ באנינות דרבים שהחמירו בקצת דברים בט"ב החמירו להנהיג גם באנינות לילה בבשר ויין.

וגם הא איתא בס"פ חזקת הבתים תניא אר"י בן אלישע מיום שחרב ביהמ"ק דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לאכול בשר ולא לשתות יין אלא אין גוזרין אא"כ רוב הצבור יכולין לעמוד בה, שלכאורה קשה הא כבר א"ר יהושע שא"כ לחם לא נאכל ומים לא נשתה שזה אי אפשר וממילא לא שייך לאסור גם בשר ויין שלא יסתור למה ששותין מים ואין חוששין למה שבטל ניסוך המים, ופשוט שא"צ לזה הא דאין גוזרין אא"כ רוב צבור יכולין לעמוד בה, משום שאף אחד אין יכול לעמוד בה, אלא צריך לומר דר' ישמעאל בא לומר שבדין הוא לגזור שלא לאכול בשר ויין לא מטעם הפרושין משום שבטל הקרבנות דבשביל זה לא שייך לאסור כדא"ר יהושע, אלא מדין אנינות היה בדין לגזור שכל הימים יתחשבו כמתו מוטל לפניו שהוא כרואין החורבן בעינינו שעל טעם זה לא שייך לידחות מהא דא"ר יהושע מלחם ומים, אבל מסיק שלא גזרו משום שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בלא בשר ויין. ונראה שמה שגם ר' יהושע מסיק ולהתאבל יותר מדאי א"א שאין גוזרין אא"כ רוב צבור יכולין לעמוד בה אינו לדחות טעם הפרושין שהרי דחה אותם מצד הסתירה דלחם ומים אף אם היו יכולין לגזור, אלא דבא לומר ג"כ דאף אם נמצא טעם לאסור בשר ויין מטעם אחר כהא דר' ישמעאל שבארתי מטעם אנינות נמי א"א משום שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה כמו שמסיק ר' ישמעאל.

נמצא מזה ששייך חשיבות אנינות על החורבן אך שא"א לגזור, ולכן במוצאי ת"ב שנהגו ביום באנינות ממש הוא בדין שמתו מוטל לפניו גם שהוא אחר התענית, כמו שיש להיות בעצם כל השנה שלכן אסור בבשר ויין כמו באנינות דקודם הקבורה.

אבל לטעם זה לא שייך הדמיון לתעניתי תשובה שכתב המג"א, ויקשה לכאורה על מה שלא דקדק בלשון מפני אבלות שכתב הרמ"א, וגם משמע שב' הדברים הוא ממהרי"ל כי כן הוא הציון ברמ"א ובמג"א (והספר מהרי"ל אין אצלי) שודאי קשה ודוחק לומר שהם ב' טעמים. ולכן אולי יש לומר דמה שבתעניתי תשובה אין אוכלין בשר ויין במוצאי התענית הוא נמי מהאי טעמא דאנינות, דמעניני התשובה הוא גם שיזכור יום המיתה וגם שיחשוב עצמו כחייב מיתה ועומד לזה מפני חטאיו, שלכן יש לו להתנהג כאונן על עצמו וכיון שביום התענית גופו לא היה ניכר ענין זה, נהגו זה לאחר התענית, וא"כ הוא ממש אותו טעם אבלות עצמו שנקט הרמ"א. ושייך זה רק לתענית ת"ב אף שהוא נדחה ולא לשאר תעניות, אף שגם הם לעורר הלבבות לפתוח דרכי תשובה, משום שבתענית צבור לא שייך ענין זה משום שכלל ישראל יתקיימו לעולם מהבטחת הקב"ה, וממילא לא שייך שיתחשבו בדין אנינות על עצמם גם כל יחיד לעצמו כיון דהוא תענית צבור שלא מתחלק להתחשב כלכל יחיד ויחיד בפני עצמו אלא כל יחיד הוא מצד כלל הצבור.

וטעם של תוה"ש ביו"ד סימן קפ"ה סק"י שכיון